



Koninklijke Landmacht

HANDBOEK MILITAIR

De Landmachtmilitair

Druk 2

LAND-E&T-02.1

Vastgesteld door C-Opleidings- en Trainingscommando,
namens deze de C-Koninklijke Militaire School, d.d. 03-03-2020

Voorwoord

Voor u ligt het Handboek Militair Land-E&T-02.1: de Landmachtmilitair. Dit handboek geldt als naslagwerk ten behoeve van organisatie, regelgeving en faciliteiten voor alle militairen van het Commando Landstrijdkrachten en de militairen van de overige krijgsmachtdelen die bij een CLAS-eenheid geplaatst of werkzaam zijn. Overal waar 'hij', 'hem' of 'zijn' staat, mag ook 'zij' of 'haar' worden gelezen.

Dit document is samengesteld uit delen van handboeken en voorschriften die in de diverse hoofdstukken als bron zijn vermeld. Mocht u dieper op de materie in willen gaan, raadpleeg dan deze handboeken en voorschriften.

De overige delen van het Handboek Militair Land zijn:

- [Handboek Militair Land E&T 02.2](#): Optreden te velde
- [Handboek Militair Land E&T 02.3](#): Militaire Basisvaardigheden

Contact- en gebruikersinformatie;

De informatie in dit Handboek Militair is aangeleverd door diverse kennis- en expertisecentra. Het is mogelijk dat u onderwerpen, tekstdelen of afbeeldingen ziet die naar uw mening aanpassing behoeven of waar u vragen over heeft. Stuur dan een onderbouwde e-mail naar het KMS Expertise-centrum, Expertise.Centrum.KMS@mindef.nl. Vermeld daar-bij uw naam, rang, functie en contactgegevens.

Deze publicatie is een dienstvoorschrift in de zin van artikel 135 van het Wetboek Militair Strafrecht.

Artikel 135

Onder dienstvoorschrift wordt verstaan een bij of krachtens algemene maatregel van rijksbestuur of van bestuur dan wel een bij of krachtens landsverordening onderscheidenlijk landsbesluit gegeven schriftelijk besluit van algemene strekking dat enig militair dienstbelang betreft en een tot de militair gericht ge- of verbod bevat.

Aangebrachte wijzigingen

WIJZIGING		Aangebracht door	Datum	Paraaf
Nr.	Datum			

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Aangebrachte wijzigingen	3
Hoofdstuk 1 De Nederlandse Krijgsmacht	7
Sectie 1 Het Koninkrijk der Nederlanden	7
Sectie 2 Organisatie van de krijgsmacht	13
Sectie 3 Nationale inzet	19
Sectie 4 Rang en emblemen	28
Sectie 5 Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK)	44
Hoofdstuk 2 De Internationale Omgeving	47
Sectie 1 De joint/combined werkomgeving	47
Sectie 2 De Verenigde Naties (VN)	49
Sectie 3 De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)	51
Sectie 4 De Europese Unie (EU)	53
Sectie 5 De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)	53
Sectie 6 Samenwerkingsverbanden	54
Sectie 7 Non-gouvernementele organisaties (NGO's)	55
Hoofdstuk 3 De Koninklijke Landmacht	57
Sectie 1 Geschiedenis op hoofdlijnen	57
Sectie 2 Traditionele indeling van eenheden	61
Hoofdstuk 4 De Kazerne	65
Sectie 1 Functionarissen, verantwoordelijkheden en diensten	65
Sectie 2 Integrale veiligheid	66
Sectie 3 Sport en ontspanning	68
Sectie 4 De wijkopperwachtmeester	68
Sectie 5 Overig	69
Hoofdstuk 5 De Landmachtmilitair	73
Sectie 1 Credo van de Landmacht	73
Sectie 2 Vorming	73
Sectie 3 Militaire ethiek en integriteit	74
Sectie 4 Gedragscode	78
Sectie 5 Discipline, vormen en gebruiken	81
Sectie 6 Uiterlijk voorkomen	84
Sectie 7 Onderscheidingstekens, emblemen en decoraties	86

Sectie 8	Communicatiebewustzijn	87
Sectie 9	Cyberawareness	88
Hoofdstuk 6	Rechtspositie, personeelszaken en personeelszorg	93
Sectie 1	Grondslag voor de rechtspositie van militairen	93
Sectie 2	Flexibel personeelssysteem	93
Sectie 3	Functioneringsgesprekken, beoordelingen en bevordering	95
Sectie 4	Beloningen en waarderingen	96
Sectie 5	Verlof	96
Sectie 6	Bedrijfsvorming	99
Sectie 7	Dienstverlating Defensiepersoneel	100
Sectie 8	Veteranen	100
Hoofdstuk 7	Militair straf- en tuchtrecht	103
Sectie 1	Militair tuchtrecht	103
Sectie 2	Militair strafrecht	116
Sectie 3	Militair strafprocesrecht	117
Sectie 4	Tuchtrecht en de militair in krijgsgevangenschap	119
Hoofdstuk 8	Persoonlijke Inzetbaarheid en Gezondheidszorg	121
Sectie 1	De LO&Sportorganisatie	121
Sectie 2	Fysiek opleiden en trainen	123
Sectie 3	Fysieke fitheid	126
Sectie 4	Mentaal opleiden en trainen	128
Sectie 5	Stress en stressmanagement	129
Sectie 6	Blessurepreventie	133
Sectie 7	Sportmedische revalidatie (SMR)	134
Sectie 8	Voeding, gezondheid en gewicht	135
Sectie 9	Gezondheidszorg	141
Sectie 10	Personeelszorginstanties	142
Sectie 11	Rechtspositionele bepalingen gezondheidszorg	145
Hoofdstuk 9	Materieelbeheer en Onderhoud	148
Sectie 1	Algemeen	148
Sectie 2	Materieelbeheer	148
Sectie 3	Onderhoud	150
Hoofdstuk 10	Materieelherkenning	153
Sectie 1	Algemeen	153

Sectie 2	Voertuigherkenning	153
Sectie 3	Vliegtuigherkenning.....	177
Sectie 4	Afbeeldingen	183
Hoofdstuk 11	Afkortingen	193

Hoofdstuk 1 De Nederlandse Krijgsmacht

Sectie 1 Het Koninkrijk der Nederlanden



Figuur 1-1: de Nederlandse vlag

Het Koninkrijk der Nederlanden is een soevereine staat, samengesteld uit vier landen: Nederland en de in het Caribische gebied gelegen landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten, alsmede de bijzondere gemeenten Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De vier landen vormen gelijkwaardige onderdelen van het grondgebied van het Koninkrijk, maar hebben verschillende staatkundige posities: de Caribische landen zijn door het Statuut van het Koninkrijk der Nederlanden (sinds 1954 het leidende document voor het Koninkrijk) autonoom, maar beslissen ook mee over door het Statuut benoemde Koninkrijksaangelegenheden, voor zover die deze drie gebieden raken. De regeringsvorm is een constitutionele monarchie met een parlementair stelsel.



*Figuur 1-2: het Nederlandse rijkswapen
met het devies 'Je maintiendrai' ('Ik zal handhaven')*

Nederland wordt bestuurd door de instellingen van het Koninkrijk zoals die in het Statuut worden genoemd en in de Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden zijn geregeld. De Grondwet is ouder dan het Statuut en was tot 1954 het leidende document voor het Koninkrijk. Bij interne bedreiging en bij bedreiging van buitenaf dient de democratie de eigen rechtsorde te beschermen. De krijgsmacht heeft daarbij, naast andere overheidsinstanties, een wezenlijke rol. Het Statuut voor het Koninkrijk noemt in artikel 3 als belangrijkste staatsrechtelijke aangelegenheid de handhaving van de onafhankelijkheid en de verdediging van het Koninkrijk. In aansluiting hierop bevat de Grondwet een aantal belangrijke bepalingen met betrekking tot defensie. In de Grondwet worden onder andere de taak van de krijgsmacht, de verplichting van alle Nederlanders om aan genoemde handhaving en verdediging mee te werken, de dienstplicht, de vrijstelling van militaire dienst op grond van gewetensbezwaren en de noodwetgeving (artikelen 96 tot en met 103 van de Grondwet) geregeld.



Figuur 1-3: Koninkrijk der Nederlanden

Het Nederlandse volkslied, het Wilhelmus, bestaat uit vijftien coupletten. De beginletters van deze coupletten vormen tezamen de naam: WILLEM VAN NASSOU.

Het eerste en zesde couplet zijn:

Wilhelmus van Nassouwe
ben ik, van Duitsen bloed,
den vaderland getrouwe
blijf ik tot in den dood.
Een Prinse van Oranje
ben ik, vrij, onverveerd,
den Koning van Hispanje
heb ik altijd geëerd.

Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God mijn Heer,
op U zo wil ik bouwen,
Verlaat mij nimmermeer.
Dat ik doch vroom mag blijven,
uw dienaar t'aller stond,
de tirannie verdrijven
die mij mijn hart doorwondt.



Figuur 1-4: Z.M. Koning Willem-Alexander, koning der Nederlanden

1101 De Grondwet

De Grondwet is de hoogste Nederlandse wet en kwam in 1814 tot stand. De huidige versie van de Grondwet dateert uit 1983. In de Grondwet staan alle regels voor de staats-inrichting en grondrechten. In hoofdstuk 1 van de Grondwet staan de rechten van de inwoners van Nederland: de grondrechten. Deze worden gezien als de leidende beginselen van het democratisch rechtsbestel. Grondrechten zijn fundamentele vrijheidsrechten van burgers en militairen ten opzichte van de Staat. Deze rechten zijn ook opgenomen in het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM).

De belangrijkste grondrechten zijn:

- recht op gelijke behandeling en het verbod op discriminatie
- actief en passief kiesrecht
- vrijheid van godsdienst of levensovertuiging
- vrijheid van meningsuiting
- recht tot vereniging
- recht op vergadering en betoging
- recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer
- recht op onaantastbaarheid van het lichaam.

De Grondwet staat beperking van deze rechten uitsluitend toe indien deze bij de wet en in een aantal gevallen krachtens de wet zijn vastgelegd. In de Militaire ambtenarenwet 1931 (MAW) en de Wet militair tuchtrecht (WMT) is een aantal van dergelijke beperkingen opgenomen ([MP-Net, de MP/DP bundels](#)). De taak van de krijgsmacht mag namelijk niet op onaantoonbare wijze worden belemmerd door uitoefening van grondrechten.

Het oppergezag over de krijgsmacht berust bij de regering (artikel 97, lid 2 Grondwet). Dit betekent dat de regering de politieke leiding heeft over de inzet van de krijgsmacht. De krijgsmacht moet dus worden beschouwd als een overheidsorganisatie met een specifieke taak. De daadwerkelijke uitvoering van opdrachten van de regering aan de krijgsmacht of een krijgsmachtsdeel geschiedt onder leiding van de Commandant der Strijdkrachten (CDS).

1102 Het Ministerie van Defensie

Het Ministerie van Defensie ('Defensie') staat voor vrede en veiligheid, in eigen land en daarbuiten. Nederland levert daarmee een bijdrage aan de stabiliteit en vrijheid in de wereld. Hiermee is ook de Nederlandse samenleving gediend. De Koninklijke Marine, Landmacht, Luchtmacht en Marechaussee zijn snel en flexibel inzetbaar en kunnen overal ter wereld optreden, ook onder de zwaarste omstandigheden. Dit in nauwe samenwerking en gesterkt door een rotsvast vertrouwen in elkaar. Defensiepersoneel is uitgerust met modern materieel, gaat verantwoord om met geweld en voert de opgedragen taken nauwgezet uit - als het moet met gevaar voor eigen leven.

1103 Taken van de krijgsmacht

De krijgsmacht kent drie hoofdtaken:

- bescherming van het eigen en bondgenootschappelijke grondgebied, inclusief het Caribisch deel van het Koninkrijk
- bescherming en bevordering van de internationale rechtsorde en stabiliteit
- ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp, zowel nationaal als internationaal.

Bij klassieke vredesoperaties ziet een vredesmacht toe op de naleving van een tussen staten overeengekomen bestand na beëindiging van een gewapend conflict. Tegenwoordig worden vredesoperaties vaak uitgevoerd naar aanleiding van conflicten binnen staten, waar dikwijls ook andere staten bij zijn betrokken en waarbij gelijktijdig moet worden gewerkt

aan de bestuurlijke en economische (weder)opbouw van het land. Een goede aanpak van dergelijke operaties vergt van meet af aan intensieve internationale samenwerking tussen militaire en civiele hulpverleningsorganisaties.

De primaire taak van militaire eenheden is het vestigen van een zekere mate van stabiliteit en orde in een crisisgebied, waarna civiele instanties hun werk kunnen voortzetten en uitbreiden. Sinds 1992 hebben ruim 28.000 Nederlandse militairen deelgenomen aan ca. veertig internationale vredesoperaties in onder andere Afghanistan, Angola, Cambodja, Cyprus, Ethiopië, Eritrea, Haïti, Irak, voormalig Joegoslavië, Kosovo, Macedonië, Mali, het Midden-Oosten en Rwanda.

De krijgsmacht levert ook een bijdrage aan humanitaire operaties, zoals voedselhulp, transportsteun en hulp bij overstromingen. Ook de rol van Defensie bij de handhaving van de rechtsorde en de openbare veiligheid is toegenomen.

De Koninklijke Marechaussee voert onder andere taken uit in het kader van grensbewaking, de beveiliging van leden van het Koninklijk Huis, politietaken en beveiliging van civiele vliegvelden waar internationale vluchten op plaatsvinden.

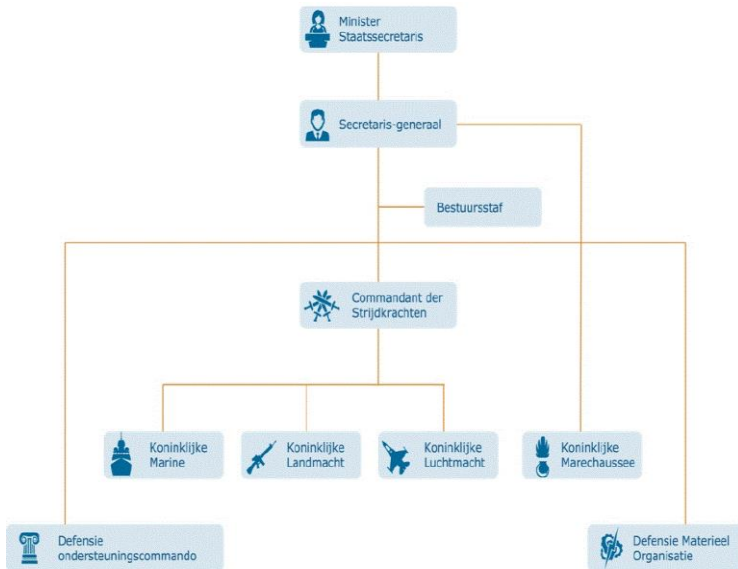
De belangrijkste internationale verdragsverplichtingen van Nederland op defensiegebied vloeien voort uit het Handvest van de Verenigde Naties en het EU-Verdrag van Lissabon.

Defensie is een militaire organisatie die voortdurend in beweging is en indien noodzakelijk overal ter wereld kan worden ingezet voor vrede en veiligheid.

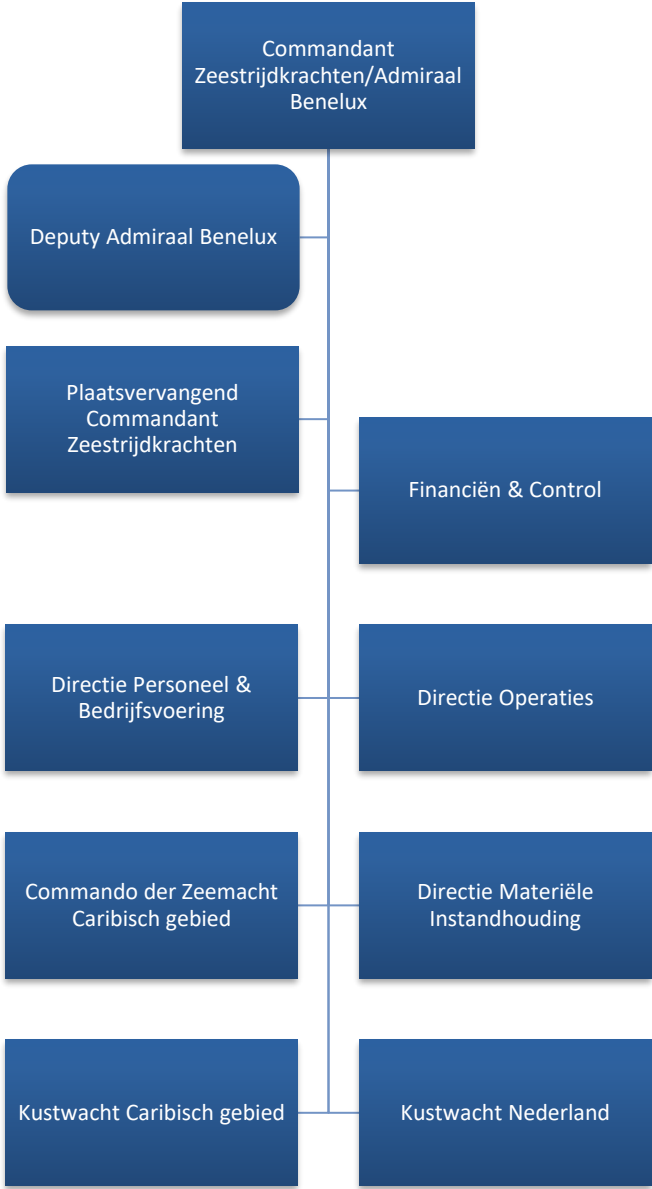
Sectie 2 **Organisatie van de krijgsmacht**

1201 Organisatiestructuur Defensie

1202



Figuur 1-5: organisatiestructuur Defensie



Figuur 1-6: organisatiestructuur Koninklijke Marine

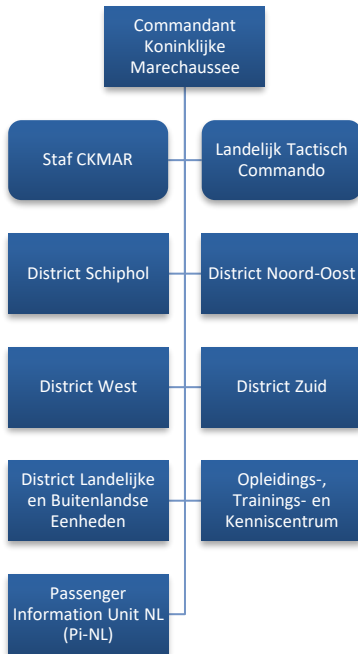
14



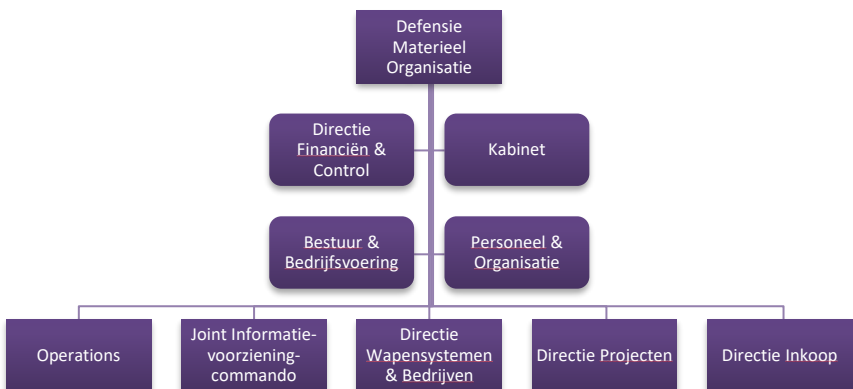
Figuur 1-7: organisatiestructuur Koninklijke Landmacht



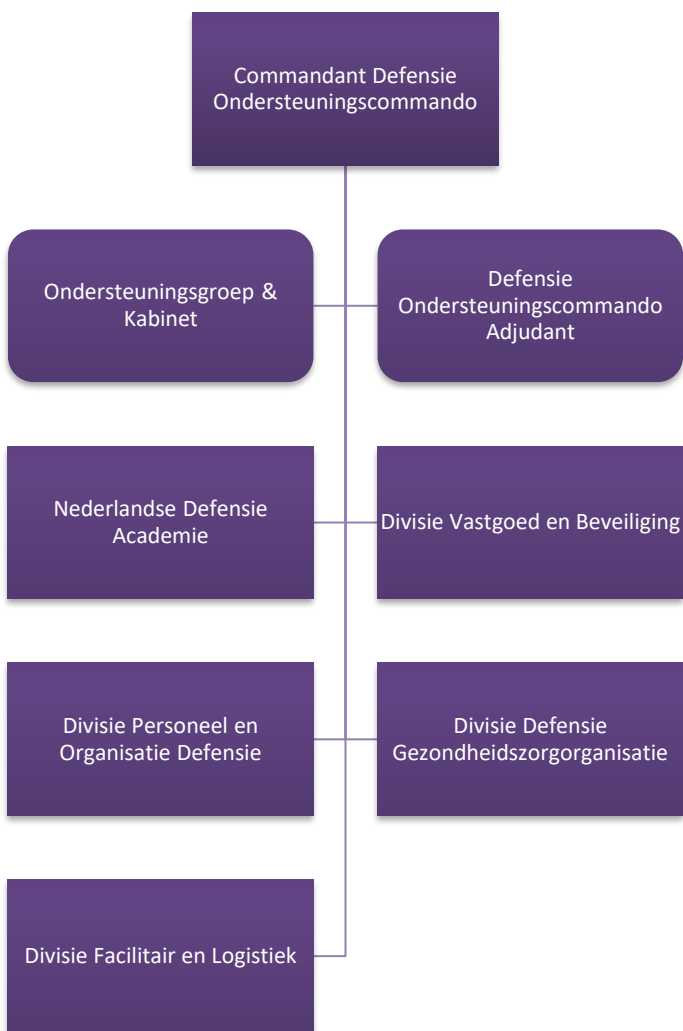
Figuur 1-8: organisatiestructuur Koninklijke Luchtmacht



Figuur 1-9: organisatiestructuur Koninklijke Marechaussee



Figuur 1-10: organisatiestructuur Defensie Materieelorganisatie



Figuur 1-11: organisatiestructuur Defensie Ondersteuningscommando

Sectie 3 Nationale inzet

1301

Van oudsher verleent de krijgsmacht militaire bijstand en steun aan civiele autoriteiten, zoals andere ministeries, provincies en gemeenten. Militaire middelen worden dan ingezet ter ondersteuning i) bij rampen en crises, ii) bij het handhaven van de openbare orde en veiligheid of iii) van de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde. Dit gebeurt dan vrijwel altijd onder gezag van de civiele autoriteiten. Daarnaast vervult Defensie enkele wettelijke taken binnen het civiele domein. Zo is de Koninklijke Marechaussee in het kader van de Politiewet 2012 met diverse politietaken belast.

Tot voor kort had Defensie vooral een vangnetfunctie. Dit hield in dat ondersteuning met name plaatsvond als de capaciteiten van hulpverleningsdiensten bij de bestrijding van rampen, crises en incidenten tekortschoot. Tegenwoordig is Defensie steeds meer een structurele partner. Er wordt meegedacht in de voorbereiding op rampen en crises. Ook wordt er gezamenlijk geoefend. Daarnaast zijn er veel samenwerkingsverbanden op het gebied van opleiden en trainen, waarbij gebruik wordt gemaakt van elkaars expertise en faciliteiten. Dit betekent dat de krijgsmacht in zulke gevallen, waar mogelijk, bijstand verleent zonder dat daar van tevoren specifieke afspraken over zijn gemaakt.

Het belang van samenwerking is door terroristische dreiging toegenomen. De ervaringen bij aanslagen in diverse grote steden in de wereld laten zien hoe belangrijk het is om duidelijke afspraken te maken over het ter beschikking stellen van capaciteiten en de aansturing daarvan. Bij een incident of ramp moeten civiele en militaire autoriteiten elkaar blindelings kunnen vinden en weten wat ze aan elkaar hebben.

Het gaat daarbij niet langer alleen om de vangnetfunctie in geval van dreigende tekorten, maar ook om de structurele rol van Defensie in de interne veiligheid van Nederland. Het bestaansrecht van de krijgsmacht in Nederland is vastgelegd in artikel 97 van de Grondwet. Als een van de taken van de krijgsmacht wordt hierbij aangegeven 'het beschermen van belangen van het Koninkrijk'. Hiermee is de wettelijke basis gelegd voor de derde hoofdtaak van Defensie: de ondersteuning van civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampenbestrijding en humanitaire hulp.

Met regelmaat en in toenemende mate wordt een beroep gedaan op de krijgsmacht voor militaire bijstand en militaire steunverlening in het openbaar belang. Kennis van de hierbij betrokken organisaties en de relevante regelgeving is daarom voor elke militair van belang.

Naast het ondersteunen van civiele autoriteiten zijn er ook andere vormen van nationale inzet: expeditieair-logistieke operaties (ELO) en *host nation support* (HNS), ook wel gastlandsteun genoemd.

ELO is de logistieke ondersteuning van Nederlandse eenheden bij hun inzet in het buitenland tijdens operaties en - in beperkte mate - bij grote oefeningen. HNS staat voor de civiele en militaire ondersteuning die wordt geleverd door Nederland (als gastland) aan bondgenootschappelijke eenheden en NAVO-organisaties die verblijven op of zich verplaatsen over Nederlands grondgebied.

In dit hoofdstuk wordt een toelichting gegeven op nationale inzet in het kader van: ondersteuning aan civiele autoriteiten; de belangrijkste betrokken civiele overheidsorganisaties; de wettelijke kaders voor militaire bijstand en steunverlening; en de organisatie van nationale inzet binnen Defensie.

Van oudsher verleent de krijgsmacht militaire bijstand en steun aan civiele autoriteiten, zoals andere ministeries, provincies en gemeenten.

Veiligheid is bij uitstek een lokale aangelegenheid en daarmee een zaak van gemeenten. Deze zijn echter vaak te klein en beschikken over onvoldoende middelen om zich goed voor te kunnen bereiden op bepaalde vormen van incidenten, rampen en crises, of om deze te kunnen bestrijden. Bovendien beperken rampen en crises zich vaak niet tot één gemeente. Om grootschalige incidenten op een grotere, regionale schaal te kunnen aanpakken, zijn in 2010 de veiligheidsregio's opgericht. Samen met de politie zorgen zij voor de voorbereiding op en de bestrijding van rampen en crises en de hulpverlening bij incidenten of ongevallen.

Voor het beleid en de aansturing van rampenbestrijding en crisisbeheersing op nationaal niveau is het Ministerie van Justitie en Veiligheid verantwoordelijk.

Veiligheidsregio

Nederland kent 25 veiligheidsregio's. Een veiligheidsregio is een gebied waarin wordt samengewerkt door verscheidene besturen en diensten ten aanzien van taken op het terrein van brandweerbijstand, rampenbeheersing, crisisbeheersing, geneeskundige hulpverlening in de regio (GHOR) en handhaving van de openbare orde en veiligheid. Het bestuur van een veiligheidsregio bestaat uit alle burgemeesters in de regio. De voorzitter wordt bij Koninklijk Besluit benoemd uit de burgemeesters van de gemeenten in de regio. Het bestuur is verantwoordelijk voor een goede organisatie van de rampenbestrijding en crisisbeheersing in de regio. Dit betekent dat het bestuur van de veiligheidsregio de samenwerking coördineert tussen i) de hulpverleningsdiensten onderling (politie, brandweer, GGD/GHOR en gemeentelijke bevolkingszorg) en ii) waar van toepassing ook met andere crisispartners, zoals waterschappen, nutsbedrijven, drinkwaterbedrijven, gezondheidszorgorganisaties (zoals ziekenhuizen), het Openbaar Ministerie en ook Defensie.

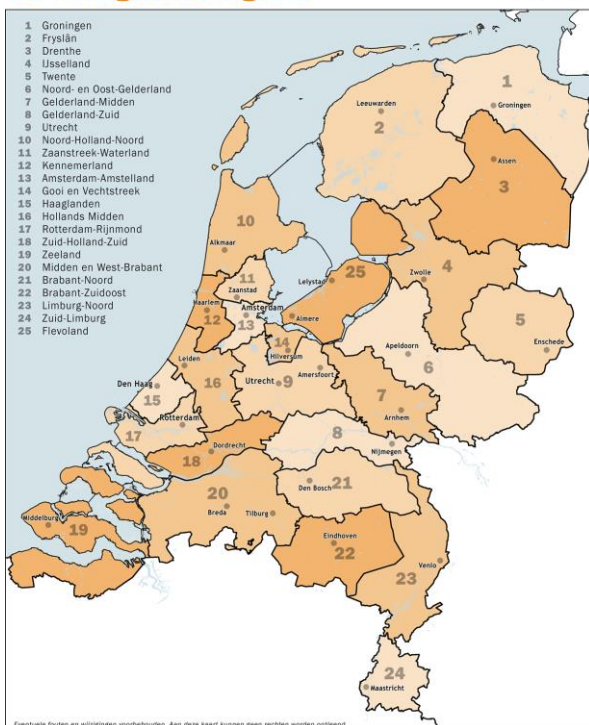
Politie

Sinds 2013 is de politie als Nationale Politie ingericht. Dit landelijke korps bestaat uit tien regionale eenheden, een landelijke eenheid en een landelijke concerdienst waarin de ondersteunende afdelingen zijn ondergebracht.

De zeggenschap over de lokale inzet van de politie ligt bij het bevoegd gezag: de burgemeester en de officier van justitie. Deze maken in de zogenoemde lokale driehoek (burgemeester, officier van justitie en hoofd van de politie-eenheid) afspraken over politie-inzet.

VEILIGHEID **25 veiligheidsregio's**

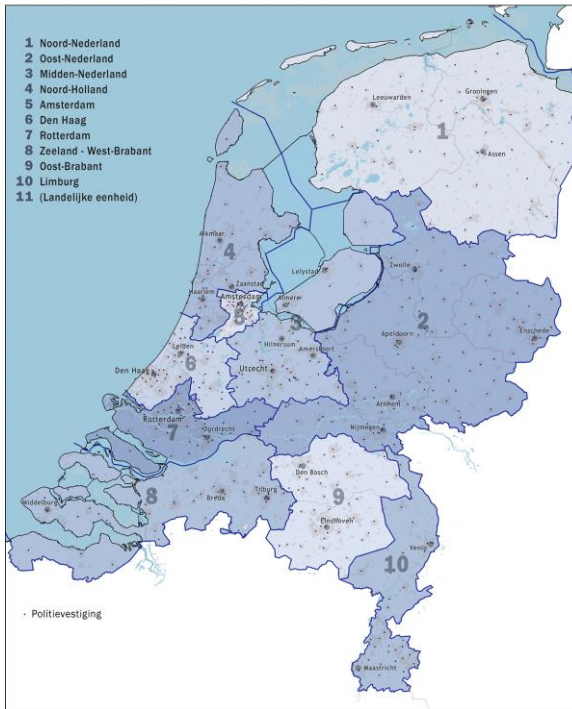
2015



Figuur 1-12: veiligheidsregio's

POLITIE 10 Regionale Eenheden

2013



Figuur 1-13: politieregio's

De belangrijkste taken van de politie zijn:

- het zorgen voor veiligheid (voor iedereen in Nederland)
- het voorkomen en bestrijden van overtredingen en misdrijven
- het bewaken van de openbare orde
- het opsporen van overtredingen en strafbare feiten
- het hulp verlenen bij nood
- het uitvoeren van politietaken voor Justitie.

Het bestuur van de (regionale) politie maakt afspraken met het bestuur van de veiligheidsregio over de samenwerking in het kader van de voorbereiding op en de bestrijding van rampen en crises. De politie wordt ook wel de 'blauwe kolom' genoemd.

Brandweer

Net als de veiligheidsregio's is de brandweer regionaal georganiseerd met één regionale brandweercommandant als leidinggevende. Er zijn landelijke eisen gesteld waaraan de brandweer moet voldoen, zoals opkomsttijden. De regionale brandweer valt onder het gezag van het bestuur van de veiligheidsregio.

De taak van de brandweer bestaat uit:

- het voorkomen, beperken en bestrijden van brand
- het beperken en bestrijden van gevaar voor mensen en dieren bij ongevallen anders dan brand
- het redden van mens en dier
- het waarschuwen van de bevolking
- het verkennen van gevaarlijke stoffen en het verrichten van ontsmetting
- het adviseren van andere overheden en organisaties op het gebied van brandpreventie, brandbestrijding
- het voorkomen, beperken en bestrijden van ongevallen met gevaarlijke stoffen.

Daarnaast voert de brandweer taken uit in het kader van rampenbestrijding en crisisbeheersing. De brandweer als hulpverleningskolom wordt ook wel de 'rode kolom' genoemd.

Gemeentelijke of Gemeenschappelijke Gezondheidsdiensten (GGD) en de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR)

Het bestuur van de veiligheidsregio is verantwoordelijk voor het organiseren van geneeskundige hulpverlening bij zware ongevallen, rampen en crisissituaties. Hiervoor is een GGD/GHOR-organisatie ingericht. De GGD/GHOR maakt afspraken met zorgverleners (zoals huisartsen, traumacentra, ziekenhuizen en ambulancediensten) over de organisatorische inrichting van de gezondheidszorg bij rampen en crises. Iedere veiligheidsregio heeft een directeur van de GHOR, die verantwoordelijk is voor de voorbereiding en uitvoering van de gezondheidszorg bij rampen en crises. In veel regio's is de directeur van de GHOR ook directeur van de GGD en/of de Regionale Ambulancevoorziening (RAV).

De taken van de GGD/GHOR bij rampenbestrijding en crisisbeheersing zijn:

- de coördinatie, aansturing en regie van de geneeskundige hulpverlening
- het adviseren van het bestuur van de veiligheidsregio en andere overheden en organisaties over de geneeskundige hulpverlening en te treffen maatregelen op gezondheidszorggebied.

Geneeskundige hulpverleningstaken zijn:

- acute gezondheidszorg: de direct noodzakelijke handelingen zoals triage, medische behandeling en afvoer
- publieke gezondheidszorg: psychosociale hulpverlening en gezondheidskundig advies bij bijvoorbeeld incidenten met gevaarlijke stoffen, infectieziektebestrijding en gezondheidsonderzoek na rampen of incidenten.

De keten die zich bezighoudt met de gezondheidszorg wordt ook wel de 'witte kolom' genoemd.

Gemeente

De uitvoering van bevolkingszorg bij een ramp of crisis is een taak van de gemeente. De coördinatie van de voorbereiding en uitvoering van bevolkingszorgprocessen bij rampenbestrijding en crisisbeheersing vindt echter steeds meer plaats op regionaal niveau. De veiligheidsregio is verantwoordelijk voor de voorbereiding van deze processen.

De belangrijkste taken in het kader van bevolkingszorg bij rampenbestrijding en crisis-beheersing zijn:

- het geven van voorlichting aan de bevolking
- het voorzien in opvang en verzorging van getroffen en
- het verzorgen van nazorg
- het registreren van slachtoffers
- het registreren van schadegevallen.

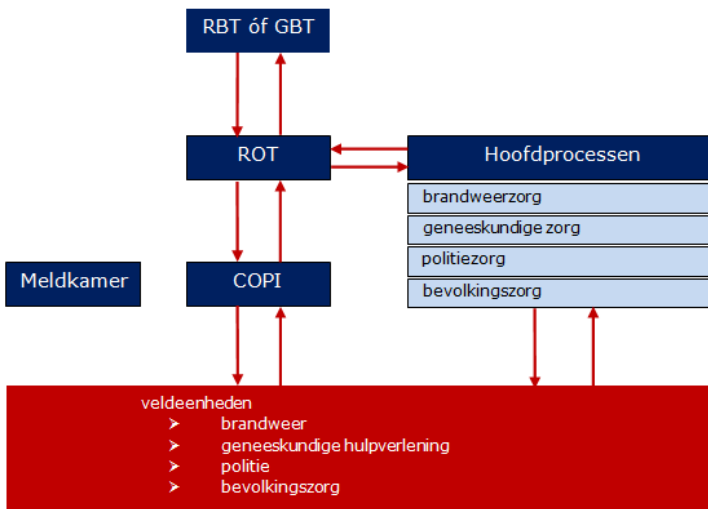
De keten die zich bezighoudt met bevolkingszorg (en gemeentelijke processen bij rampenbestrijding en crisisbeheersing) wordt ook wel de 'oranje kolom' genoemd.

Crisisorganisatie en opschaling: GRIP-procedure

Bij een daadwerkelijke ramp of crisis wordt gebruik gemaakt van een regionale crisis-beheersingsorganisatie. De samenstelling en eisen die hieraan worden gesteld zijn vastgelegd in de Wet veiligheidsregio's. De fase waarin de directe voorbereiding en daadwerkelijke bestrijding van een ramp of dreigende ramp plaatsvindt, wordt de 'warme fase' genoemd. De fase daaraan voorafgaand wordt de 'koude fase' genoemd. Hierin vindt de planmatige voorbereiding op rampen en crises plaats, zoals het maken van crisisplannen en opleiden, trainen en oefenen.

De hoofdstructuur van de regionale crisisorganisatie bestaat uit een meldkamer, een commando plaats incident (COPI), een regionaal operationeel team (ROT) en een gemeentelijk beleidsteam (GBT) of een regionaal beleidsteam (RBT). Afhankelijk van het incident kunnen andere crisispartners vanuit de overheid of private partijen aan deze teams worden toegevoegd.

Om snel te kunnen opschalen naar de gewenste crisisorganisatie wordt de gecoördineerde regionale incidentenbestrijdingsprocedure (GRIP) gebruikt. Daarbij wordt onder meer gekeken naar het bron- en effectgebied. Het brongebied is de plaats van het incident, bijvoorbeeld een brand of een verkeersongeval. Het effectgebied is het gebied waarin er gevolgen zijn van het incident, bijvoorbeeld door de rook van de brand en de verkeersopstopping in het gebied rondom het ongeval. Hoe groter het incident, hoe groter de behoefte aan coördinatie tussen partijen en hoe hoger het GRIP-niveau. GRIP 1 tot en met 4 zijn opschalingsniveaus binnen de regio. Bij GRIP 5 is er sprake van bovenregionale opschaling; dan is er meer dan één veiligheidsregio betrokken. Wanneer de nationale veiligheid in het geding is en de situatie zodanig is dat sturing door het Rijk nodig is dan kan GRIP-Rijk worden afgekondigd.



Figuur 1-14: hoofdstructuur van de regionale crisisorganisatie

1303 Bijdrage van Defensie aan nationale taken

De bijdrage van Defensie aan nationale taken kan worden onderverdeeld in eigenstandige, structurele en incidentele taken. Daarnaast wordt gezamenlijk geoefend.

Eigenstandige taken

Dit zijn nationale taken die op grond van wetgeving en/of formele afspraken door Defensie worden uitgevoerd. Dit gebeurt zelfstandig zonder dat hiervoor een specifieke opdracht wordt gegeven.

Voorbeelden hiervan zijn de civiele taken van de Koninklijke Marechaussee op grond van de Politiewet 2012 en de Vreemdelingenwet zoals:

- grensbewaking
- beveiliging van het Koninklijk Huis
- politietaak op Schiphol en andere luchthavens
- kustwachttaken.

Structurele taken

Dit zijn de inzettaken ter ondersteuning van civiele autoriteiten die op grond van wetgeving en formele afspraken structureel door Defensie worden uitgevoerd. Het verschil met eigenstandige taken is dat er voor structurele taken altijd sprake is van een vorm van alarmering of opdrachtverstrekking voordat inzet wordt gestart. Voorbeelden zijn:

- explosievenopruiming
- luchtruimbewaking
- bijzondere bijstandseenheden
- search and rescue.

Incidentele taken

Dit zijn taken die Defensie kan uitvoeren ter ondersteuning van civiele autoriteiten, veelal in geval van incidenten, ongevallen of rampen, als civiele partners daar behoefte aan hebben. Om deze taak optimaal te kunnen vervullen zijn er afspraken gemaakt over de intensivering van civiel-militaire samenwerking (ICMS), waarin is overeengekomen dat Defensie binnen bepaalde tijd een aantal capaciteiten gegarandeerd beschikbaar stelt. Een overzicht hiervan is te vinden op intranet onder [Catalogus Nationale Operaties](#). Daarnaast kunnen in principe alle overige Defensiecapaciteiten ter ondersteuning van civiele autoriteiten worden ingezet.

1304 Rol Defensie in de crisisorganisatie

De veiligheidsregio's en civiele hulpdiensten (politie, brandweer, GGD/GHOR en gemeente) zijn primair verantwoordelijk voor rampenbestrijding en crisisbeheersing. Zij zijn ingericht en georganiseerd om in geval van ongevallen, incidenten en calamiteiten snel ter plaatse te kunnen zijn en hulp te bieden. Defensie heeft bij rampenbestrijding en crisisbeheersing een ondersteunende taak. Daar waar nodig en mogelijk zal Defensie de civiele autoriteiten met beschikbare kennis en middelen ondersteunen. Sommige capaciteiten worden door Defensie gegarandeerd binnen een afgesproken tijdstermijn geleverd. Overige capaciteiten kunnen worden ingezet indien beschikbaar.

Wettelijke kaders voor ondersteuning van civiele autoriteiten

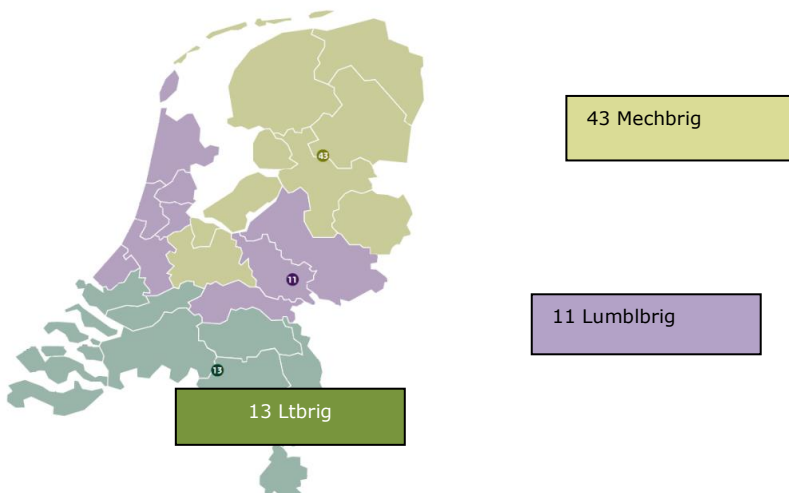
De ondersteuning in de vorm van militaire bijstand en militaire steunverlening aan civiele autoriteiten is vastgelegd in een aantal wetten en regelingen:

- Wet veiligheidsregio's (WVR): militaire bijstand ingeval van een ramp of crisis is vastgelegd in de Wet veiligheidsregio's. Voorbeelden hiervan zijn hulp bij overstroming, grote stroomstoringen etc.;
- Politiewet 2012 (PW 2012): militaire bijstand voor de handhaving van de openbare orde en veiligheid (HOOV) en militaire bijstand voor de strafrechtelijke handhaving van de rechtsorde (SHRO) zijn vastgelegd in de Politiewet 2012. Voorbeelden hiervan zijn de inzet van onbemande vliegtuigen om waarneming te verkrijgen op mogelijke plaatsen van ordeverstoring en de ondersteuning door gespecialiseerde zoekteams (searchteams) bij het doorzoeken van huizen of percelen naar bewijslast van (mogelijke) misdrijven of criminele activiteiten;
- Regeling Militaire Steunverlening in het kader van het Openbaar Belang (MSOB): elk openbaar bestuur kan militaire steunverlening in het openbaar belang aanvragen. Dit is vastgelegd in de regeling Militaire Steunverlening in het kader van het Openbaar Belang. Voorbeelden hiervan zijn steunverlening bij grote evenementen zoals het aanleggen van voetgangersbruggen bij de Vierdaagse en algemene ondersteuning bij de Elfstedentocht of internationale evenementen die in Nederland worden gehouden.

Organisatie van Defensie ter ondersteuning van civiele autoriteiten

Naast de Defensiestaf beschikt elk krijgsmachtdeel (OPCO) over een stafelement dat zich bezig houdt met nationale operaties. Bij het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) is daarnaast een specifieke organisatiestructuur ingericht om snel en adequaat ondersteuning te kunnen leveren als civiele autoriteiten hierom vragen. Deze organisatie bestaat uit een Regionaal Militair Commandant (RMC) en een stafelement (bureau of sectie) nationale

operaties bij elke manoeuvrebrigade. Deze brigades hebben elk een gebied van verantwoordelijkheid waarin een aantal veiligheidsregio's liggen.



Figuur 1-15: verantwoordelijkheidsgebieden van de brigades

Binnen de stafelementen nationale operaties van de brigades werken regionale operationele militaire adviseurs (RMOA's). In het verleden werden deze officier veiligheidsregio (OVR) genoemd. Per veiligheidsregio is er een team van RMOA's. De RMOA verricht zijn dagelijks werk deels vanuit de locatie van de veiligheidsregio en is dus bekend met de civiele partners in die regio. De RMOA is het eerste aanspreekpunt van Defensie voor de civiele partners ten behoeve van regionale ondersteuning met Defensiecapaciteit.

Uitvoering van de ondersteuning (inzet)

Bij militaire bijstand wordt opgetreden onder civiel gezag. Dit betekent dat militairen opdrachten kunnen krijgen en aangestuurd kunnen worden door een civiele hulpverlener van de politie, brandweer, GGD/GHOR of gemeente die ter plaatse de leiding heeft. De inzet vindt plaats binnen de grenzen en afspraken die van te voren met Defensie zijn gemaakt. De RMC vervult bij inzet doorgaans de functie van commandant militaire middelen (CMM). Deze vertegenwoordigt de Commandant der Strijdkrachten (CDS) en draagt zorg voor:

- de oog-en-oorfunctie: informatievoorziening over de operatie en de taakuitvoering door ingezette eenheden
- het nakomen van de overeengekomen grenzen en afspraken waarbinnen de inzet dient plaats te vinden (indien dit niet het geval is kan de RMC namens de CDS de inzet stoppen)
- de coördinerende rol in de informatievoorziening en prioriteitsstelling over personele en materiële instandhouding.

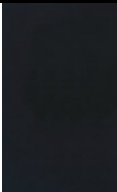
De RMOA treedt bij inzet doorgaans op als liaison tussen de (regionale) civiele autoriteiten en de ingezette militaire eenheden.

Net zoals voor expeditionaire operaties worden ook voor nationale inzet regels voor geweldgebruik door militairen vastgelegd: de *rules of engagement* (ROE). Voor de bewaking en de beveiliging van civiele objecten is een instructiekaart ([IK 2-8](#)) voor de uitoefening van geweld door militairen opgesteld. Voor andere inzettaken waarbij een bepaalde mate van geweldgebruik toegepast kan worden, worden separate geweldsinstructies uitgegeven als dat aan de orde is.

Sectie 4 Rang en emblemen

1401 Rangonderscheidingstekens

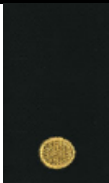
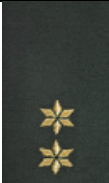
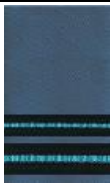
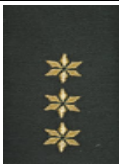
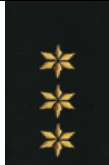
Het onderstaande overzicht toont de rangonderscheidingstekens bij de Koninklijke Marine, de Koninklijke Landmacht, de Koninklijke Luchtmacht en de Koninklijke Marechaussee. De aanduidingen OF-1 tot en met OF-9 en OR-1 tot en met OR-9 geven de hoogte van de rang in NAVO-verband aan; de aanspreektitels zijn cursief vermeld.

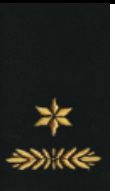
NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
Manschappen				
OR-1				
	Matroos/Marinier der 3 ^e klasse	Soldaat der 3 ^e klasse	Soldaat der 3 ^e klasse	Marechaussee der 4 ^e klasse
	<i>Matroos/Marinier</i>	<i>Soldaat*</i>	<i>Soldaat</i>	<i>Marechaussee</i>
OR-2				
	Matroos der 2 ^e klasse			
	<i>Matroos</i>			
				
	Marinier der 2 ^e klasse			
	<i>Marinier</i>	<i>Soldaat*</i>	<i>Soldaat</i>	<i>Marechaussee</i>

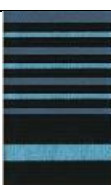
NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR		
OR-2						
	Matroos der 1 ^e klasse					
	<i>Matroos</i>					
						
	Marinier der 1 ^e klasse				Soldaat der 1 ^e klasse	Soldaat der 1 ^e klasse
	<i>Marinier</i>				<i>Soldaat*</i>	<i>Soldaat</i>
	*) bij de Cavalerie: <i>Huzaar</i> ; bij de Garderegimenten Grenadiers, Jagers en Fuseliers: resp. <i>Grenadier</i> , <i>Jager</i> en <i>Fuselier</i> ; bij de Artillerie en Luchtdoelartillerie: <i>Kanonnier</i> ; bij de Rijdende Artillerie: <i>Rijder</i> ; bij het Korps Commandotroepen: <i>Commando</i>					
Korporaals						
OR-3 (Marine OR-3/4)						
	Korporaal					
	<i>Korporaal/ Kwartiermeester</i>					
		Korporaal (witte strepen bij Administratie en Cavalerie)	Korporaal	Marechaussee der 2 ^e klasse		
	Korporaal van de Mariniers					
	<i>Korporaal</i>	<i>Korporaal</i>	<i>Korporaal</i>	<i>Marechaussee</i>		

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
OR-4				
		Korporaal der 1 ^e klasse (witte strepen bij Administratie en Cavalerie)	Korporaal der 1 ^e klasse	Marechaussee der 1 ^e klasse
		<i>Korporaal</i>	<i>Korporaal</i>	<i>Marechaussee</i>
Onderofficieren				
OR-5 (Marine OR-5/6)				
	Sergeant			
	<i>Sergeant/ Bootsman</i>			
		Sergeant; Wachtmeester bij Artillerie en Cavalerie (zilveren strepen bij Administratie en Cavalerie)	Sergeant	Wachtmeester
	Sergeant van de Mariniers			
<i>Sergeant</i>	<i>Sergeant/ Wachtmeester</i>	<i>Sergeant</i>	<i>Wachtmeester</i>	

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
OR-6				
		Sergeant der 1 ^e klasse; Wachtmeester der 1 ^e klasse bij Artillerie en Cavalerie (zilveren strepen bij Administratie en Cavalerie)	Sergeant der 1 ^e klasse	Wachtmeester der 1 ^e klasse
		<i>Sergeant/ Wachtmeester</i>	<i>Sergeant</i>	<i>Wachtmeester</i>
OR-7				
	Sergeant-majoor <i>Majoer/ Schipper</i>			
				
	Sergeant-majoor van de Mariniers <i>Majoer</i>	Sergeant-majoor; Opperwachtmeester bij Artillerie en Cavalerie (zilveren strepen bij Administratie en Cavalerie)	Sergeant-majoor	Opperwachtmeester
		<i>Sergeant-majoor/ Opperwachtmeester</i>	<i>Sergeant-majoor of Majoer</i>	<i>Opperwachtmeester</i>
OR-8/9				
	Adjudant-onderofficier <i>Adjutant/ Opperschipper</i>	Adjudant-onderofficier <i>Adjutant</i>	Adjudant-onderofficier <i>Adjutant</i>	Adjudant-onderofficier <i>Adjutant</i>

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
Subalterne officieren				
OF-1				
	Luitenant ter zee der 3 ^e klasse*/ Luitenant der Mariniers*	Vaandrig*; Kornet* bij Artillerie en Cavalerie	Vaandrig*	Kornet*
	<i>Meneer/mevrouw Luitenant</i>	<i>Vaandrig/Kornet</i>	<i>Vaandrig</i>	<i>Kornet</i>
	* Vaandrighs en Kornetten zijn geen beëdigde officieren volgens Koninklijk Besluit; Luitenants ter zee der 3 ^e klasse en Luitenants der Mariniers zijn dat wel.			
				
	Luitenant ter zee der 2 ^e klasse/ Eerste luitenant der Mariniers	Tweede luitenant	Tweede luitenant	Tweede luitenant
	<i>Meneer/mevrouw Luitenant</i>	<i>Luitenant</i>	<i>Luitenant</i>	<i>Luitenant</i>
OF-2				
		Eerste luitenant	Eerste luitenant	Eerste luitenant
		<i>Luitenant</i>	<i>Luitenant</i>	<i>Luitenant</i>
	Luitenant ter zee der 2 ^e klasse oudste categorie/ Kapitein der Mariniers			
	<i>Meneer/mevrouw Kapitein</i>	Kapitein; Ritmeester bij Cavalerie <i>Kapitein/Ritmeester</i>	Kapitein <i>Kapitein</i>	Kapitein <i>Kapitein</i>

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
Hoofdofficieren				
OF-3				
	Luitenant ter zee der 1 ^e Klasse/ Majoor der Mariniers	Majoor	Majoor	Majoor
	<i>Mijnheer/mevrouw Majoor</i>	<i>Majoor</i>	<i>Majoor</i>	<i>Majoor</i>
OF-4				
	Kapitein-luitenant ter zee/ Luitenant-kolonel der Mariniers	Luitenant- kolonel	Luitenant- kolonel	Luitenant- kolonel
	<i>Overste</i>	<i>Overste</i>	<i>Overste</i>	<i>Overste</i>
OF-5				
	Kapitein ter zee/ Kolonel der Mariniers	Kolonel	Kolonel	Kolonel
	<i>Kolonel</i>	<i>Kolonel</i>	<i>Kolonel</i>	<i>Kolonel</i>

NAVO-SCHAAL	CZSK		CLAS		CLSK		CKMAR	
Opperofficiëren								
OF-6								
	Commandeur		Brigadegeneraal		Commodore		Brigadegeneraal	
	<i>Commandeur</i>		<i>Generaal</i>		<i>Commodore</i>		<i>Generaal</i>	
OF-7								
	Schout-bij-nacht/ Generaal-majoor der Mariniers		Generaal- majoor		Generaal- majoor		Generaal-majoor	
	<i>Schout-bij-nacht/ Generaal</i>		<i>Generaal</i>		<i>Generaal</i>		<i>Generaal</i>	
OF-8								
	Viceadmiraal/ Luitenant-generaal der Mariniers		Luitenant- generaal		Luitenant- generaal		Luitenant- generaal	
	<i>Admiraal/ Generaal</i>		<i>Generaal</i>		<i>Generaal</i>		<i>Generaal</i>	
OF-9								
	Luitenant- admiraal/ Generaal der Mariniers		Generaal		Generaal			
	<i>Admiraal/Generaal</i>		<i>Generaal</i>		<i>Generaal</i>			

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
Medische functies				
(vanaf) OF-2				n.v.t.
	Dokter	Dokter	Arts	
				
	Tandarts	Tandarts	Tandarts	
(vanaf) OF-3		n.v.t.		
	Apotheker		Apotheker	

Geestelijk verzorgers aangesteld bij de krijgsmacht worden Krijgsmachtaalmoezenier, -dominee, -rabbijn, -pandit, -imam of Boeddhistisch geestelijk verzorger genoemd. Bij het CZSK, CLSK en CLAS worden verschillende functieonderscheidingstekens gebruikt. De meeste geestelijk verzorgers zijn gelijkgesteld aan de rangen van kapitein, majoor of overste; hun hoofd van dienst is in rang gelijkgesteld aan die van kolonel.

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
(vanaf) OF-2				n.v.t.
	Pater/Dominee	Dominee	Predikant	
	n.v.t.			
		Aalmoezenier	Aalmoezenier	
				
	Rabbijn	Rabbijn	Rabbijn	
			n.v.t.	
	Pandit	Pandit		
	n.v.t.			
	Imam			

Raadslieden worden Krijgsmachtraadsman of -vrouw genoemd. Bij het CZSK, CLSK en CLAS worden verschillende functieonderscheidingstekens gebruikt.

NAVO-SCHAAL	CZSK	CLAS	CLSK	CKMAR
(vanaf) OF-2				n.v.t.
	Raadsman/ Raadsvrouw	Raadsman/ Raadsvrouw	Raadsman/ Raadsvrouw	
(vanaf) OF-2	n.v.t.		n.v.t.	n.v.t.
		Boeddhistisch geestelijk verzorger		

1404

Overige

functieonderscheidingstekens



Sergeant-majoor-instructeur, Opperwachtmeester-instructeur of Adjutant-onderofficier-instructeur die de functie van compagniessergeant-majoor, eskadrons- of batterijopperwachtmeester, of compagniesadjutant vervult



Sergeant-majoor-administrateur



Onderofficieren die met goed gevolg de cursus Aanvullende Instructiebekwaamheid of de opleiding tot Opleider hebben voltooid



Leidinggevend
Korporaal



Plaatsvervangend
groepscommandant



Regimentsadjutant/
Korpsadjutant



Stafadjutant
niveau 3



Stafadjutant
niveau 2



Stafadjutant
niveau 1

1406 Emblemen van wapens, dienstvakken, regimenten, korpsen en instellingen

		
Koninklijke Militaire Academie	Koninklijke Militaire School	Garderegiment Grenadiers en Jagers (Grenadiers)
		
Garderegiment Grenadiers en Jagers (Jagers)	Regiment Stoottroepen Prins Bernhard	Garderegiment Fuseliers Prinses Irene
		
Regiment Johan Willem Friso	Regiment Limburgse Jagers	Regiment Van Heutsz

			
Regiment Infanterie Oranje Gelderland	Korps Commandotroepen	Wapen der Infanterie Algemeen	
			
Korps Veldartillerie	Korps Rijdende Artillerie	Korps Luchtdeelartillerie	
			
Regiment Huzaren van Sytzama	Regiment Huzaren van Oranje	Regiment Huzaren Prins Alexander	Regiment Huzaren van Boreel

		
Regiment Genietroepen	Regiment Genietroepen Pontonniers	Regiment Genietroepen Pioniers
		
Regiment Genietroepen Fortificatiën	Regiment Verbindingstroepen	Korps Militaire Administratie
		
Regiment Technische Troepen	Regiment Bevoorradingstroepen	Regiment Geneeskundige Troepen

			
Dienstvak Militair-Juridische Dienst	Dienstvak Lichamelijke Oefening & Sport	Legerpredikant	Legeraalmoezenier
			
Legerrabbijn	Legerraadsman of -vrouw	Pandit	Imam
			
Boeddhistisch geestelijk verzorger	Militair- Psychologische en Sociologische Dienst	Korps Nationale Reserve	1 (GE/NL) Corps (baretempleem)

			
1 (GE/NL) Corps	Korps Commandotroepen	11 Luchtmobiele Brigade (AASLT) '7 December'	13 Lichte Brigade
			
43 Gemechaniseerde Brigade	Operationeel Ondersteunings- commando Land	Explosieven Opruimingsdienst Defensie	Opleidings- en Trainingscommando
			
Staf Commando Landstrijdkrachten	Militair Huis van Z.M. de Koning	Nederlandse Defensie Academie	Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht
			
Nederlandse troepen onder bevel van VN- eenheid	Defensie Grondge- bonden Luchtverde- gingscommando	Materieellogistiek Commando Land	Defensie Cybercommando

Sectie 5 Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK)

Inleiding

Sinds 1945 kent de krijgsmacht een Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht (IGK). Deze staat naast de formele organisatiestructuur en legt rechtstreeks verantwoording af aan de Minister van Defensie. Deze positie garandeert de onafhankelijkheid van de IGK. Hij heeft toegang tot alle delen van de Defensieorganisatie en is bevoegd om alle documenten in te zien en iedere vergadering bij te wonen. Op deze wijze kan hij inhoud geven aan zijn drie hoofdtaken, waarbij het accent altijd ligt op de mens in de organisatie.

Taken

De IGK is adviseur van de Minister, bemiddelaar en treedt op als Inspecteur der Veteranen (IDV). In alle gevallen staat de (ex-)Defensiemedewerker, militair of burgermedewerker centraal. De militairen en burgermedewerkers van Defensie verrichten belangrijk werk in binnen- en buitenland. Defensie vraagt soms uiterste inzet van haar mensen; zij verdienen het dat er zorgvuldig met hen wordt omgegaan. De Inspecteur-Generaal der Krijgsmacht zet zich daarom in het bijzonder in voor de werk- en leefomstandigheden van het Defensiepersoneel.

Adviseur

De IGK adviseert, gevraagd of ongevraagd, de Minister van Defensie over alle vraagstukken die de krijgsmacht raken. Als de Minister daarom vraagt, kan ook een gericht onderzoek worden uitgevoerd. Jaarlijks bezoekt hij ongeveer een derde van de eenheden van Defensie. Na ieder bezoek wordt een verslag opgemaakt dat naar de commandant van het betreffende Defensieonderdeel gaat en een directe reactie mogelijk maakt. Drie keer per jaar wordt een periodieke rapportage voor de Minister opgemaakt. Dit kan leiden tot aanpassingen in het beleid of het bijsturen van de uitvoering van het beleid.

Bemiddeling

In elke arbeidssituatie kunnen zich problemen voordoen waardoor het welzijn of de rechtspositie van medewerkers in het geding raken. Elke individuele militaire of burgermedewerker – in actieve dienst of buiten dienst – en zijn thuisfront kan met de IGK contact opnemen. Daar wordt naar het verhaal geluisterd en zo nodig geprobeerd conflictpartijen nader tot elkaar te brengen om zo tot een oplossing te komen. Kijk op internet en intranet hoe de IGK zijn bemiddelingstaak uitvoert.

Een verzoek om bemiddeling kan op vier manieren bij de IGK worden ingediend:

- mondeling (telefonisch)
- schriftelijk (brief of fax)
- door middel van e-mail
- via P&O Selfservice, formulieren: 'Verzoek om bemiddeling IGK'.

Bij voorkeur P&O Selfservice gebruiken.

Geef bij een verzoek om bemiddeling aan wat de aanleiding is voor uw verzoek, wat u ermee wilt bereiken en wat u in dit verband van de IGK verwacht. Geef ook aan met wie u over dit onderwerp al contact heeft gehad en wat het resultaat daarvan was. Vermeld in een verzoek om bemiddeling altijd de volgende persoonsgegevens:

- naam en voorletters
- huisadres
- telefoonnummer en/of e-mailadres (dienst en/of privé)
- werknemer-ID of registratienummer.

Maakt u gebruik van het formulier op P&O Selfservice, dan worden deze gegevens al voor u ingevuld. Telefoonnummer en e-mailadres kunt u aanpassen.

Inspecteur der Veteranen

Sinds 1991 is de IGK tevens benoemd tot Inspecteur der Veteranen. Vanuit die taak zoekt hij veelvuldig contact met veteranen en veteraneninstanties en beziet waar verbetering in het beleid of in de uitvoering van beleid mogelijk is. De focus ligt hierbij vooral op de (na)zorg en de maatschappelijke erkenning en waardering voor veteranen, hun thuisfront en nabestaanden.

Contactgegevens

Post- en bezoekadres:

De Zwaluwenberg
Utrechtseweg 225
1213 TR Hilversum
MPC 51R
Nederland

Telefoon: + 31 35 5776633

MDTN: *06-558-76633

Fax: +31 35 577 66 30 of MDTN *06-558-76630

E-mail: igk@mindef.nl

Internet: www.Defensie.nl/onderwerpen/igk

Intranet: [Intranetpagina IGK](#)

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Hoofdstuk 2 De Internationale Omgeving

Secctie 1 De joint/combined werkomgeving

2101 Internationale samenwerking

Nederland voert militaire operaties zelden alleen uit. Defensie werkt in veel gevallen samen met krijgsmachten van andere landen, bijvoorbeeld door het gezamenlijk opleiden en trainen en het aanschaffen en onderhouden van materieel. Nederland heeft een voortrekkersrol bij internationale militaire samenwerking.

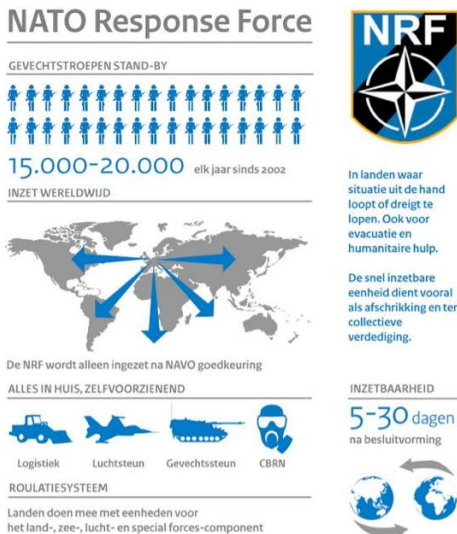
2102 Samenwerking snelle-interventie-eenheden

Defensie maakt met andere landen deel uit van een aantal snelle-interventie-eenheden. Die kunnen in korte tijd voor een missie waar ook ter wereld worden ingezet. De internationale gemeenschap kan zo snel ingrijpen als dat nodig is.

NATO Response Force

De NAVO heeft een snelle-interventiemacht: de *NATO Response Force* (NRF). De NAVO kan de interventiemacht binnen 5 tot 30 dagen overal ter wereld inzetten, maar alleen als alle lidstaten daarmee instemmen. De NRF is opgebouwd uit eenheden met verschillende reactietijden:

- *Very High Readiness Joint Task Force* (VHJTF): deze zogenoemde flitsmacht is het snelst inzetbare deel
- *Initial Follow-on Forces Group* (IFG): eenheden met een langere reactietijd die de VHJTF kunnen versterken
- *Follow-on Forces Group* (FFG): eenheden zonder vooraf vastgestelde reactietijd.



Figuur 2-1: NRF, waarvan de samenstelling om de 12 maanden verandert

EU-Battlegroup

Ook de Europese Unie (EU) heeft gevechtseenheden paraat staan: zo'n 3.000 man. Deze *EU-Battlegroup* (EUBG) heeft alle specialismen in huis, zoals gevechts-, gevechtssteun-, logistieke en transporteenheden. De EUBG is in staat om wereldwijd missies uit te voeren van 30 tot 120 dagen. Het mogelijke inzetgebied bevindt zich in principe binnen een straal van 6.000 kilometer rond Brussel. In landen waar de situatie uit de hand loopt of dreigt te lopen, kan de EU zo snel en robuust ingrijpen.

EU-Battlegroup

Gevechtstroepen stand-by



3.000 Elk half jaar sinds 2007

Lengte wereldwijde missies



Alles in huis, zelfvoorzienend



Gevechtssteun



Transport



Logistiek

Inzet rondom Brussel

6.000 km



In landen waar situatie uit de hand loopt of dreigt te lopen. Ook voor evacuatie en humanitaire hulp.

Inzetbaarheid

10 dagen

Na besluitvorming

Tijdslijn

Politiek bepaalt de inzet. Voor beter gebruik EUBG-concept is regelmatig overleg tussen landen nodig.



Figuur 2-2: EU-Battlegroup

Sectie 2 De Verenigde Naties (VN)

2201

Op 26 juni 1945 ondertekenden vijftig landen het Handvest van de Verenigde Naties (VN; in het Engels: *United Nations*, afgekort UN). Het doel was om in de toekomst een oorlog als de (destijds nog niet beëindigde) Tweede Wereldoorlog te voorkomen. Nederland maakt deel uit van de VN.

De VN willen:

- de internationale vrede en veiligheid behouden
- de internationale rechtsorde en de naleving van de rechten van de mens versterken
- internationale samenwerking bij het oplossen van problemen van economische, sociale, culturele of humanitaire aard stimuleren
- vriendschappelijke verhoudingen tussen volkeren bevorderen
- volkeren een forum voor multilateraal overleg bieden.

Binnen de VN is de zogeheten Veiligheidsraad namens alle leden (193 landen) verantwoordelijk voor de handhaving van de internationale vrede en veiligheid. Als in een land een conflict dreigt of uitbreekt, probeert de Veiligheidsraad de crisis te voorkomen of te beëindigen. De VN-Veiligheidsraad heeft vijftien leden, waarvan vijf permanent: China, Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en de Verenigde Staten. De overige tien leden wisselen om de twee jaar. Deze indeling geeft de machtsverhouding van 1945 weer: deze landen hadden toen veel macht en invloed. Inmiddels zijn landen als Brazilië, Duitsland, India en Japan steeds belangrijker geworden. Er gaan stemmen op dat deze landen ook blijvend lid van de Veiligheidsraad moeten worden.

2202 Het Hoge Commissariaat van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen
(*United Nations High Commissioner for Refugees* = UNHCR)

Het Hoge Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR) is de VN-organisatie voor vluchtelingen en ontheemden. Ontheemden zijn mensen die van hun woonplaats zijn weggevlucht maar nog wel in hun eigen land zijn. Vluchtelingen zijn mensen die huis en haard hebben achtergelaten en naar het buitenland zijn vertrokken.

De UNHCR komt in actie als de VN of een of meer landen daarom vragen. Het probeert ervoor te zorgen dat vluchtelingen worden opgevangen, in hun eigen of een ander land. De UNHCR helpt met eerste opvang, vaak in tentenkampen. Daarna helpt het vluchtelingen om terug te keren naar hun land als dat kan. En als dat niet kan om een nieuw bestaan op te bouwen in een gastland.

De meeste vluchtelingen en ontheemden verblijven in ontwikkelingslanden. Die landen zijn vaak niet in staat om de vluchtelingen zelf te helpen. Dat is vooral het geval als veel van hun eigen burgers ontheemd zijn of als er veel vluchtelingen uit buurlanden het land zijn binnengekomen. Dan komt de UNHCR hen te hulp.

Daartoe richt de UNHCR kampen op waar vluchtelingen voedsel, kleding en onderdak (in tenten of barakken) krijgen. Ook helpt de UNHCR vluchtelingen om zelf de kost te verdienen. Hiertoe krijgt de UNHCR geld en spullen van lidstaten van de VN en van hulporganisaties.



Figuur 2-3: logo UN



Figuur 2-4: logo UNHCR

Sectie 3 De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)

(Engels: North Atlantic Treaty Organization, afgekort NATO)



Figuur 2-5: logo NAVO

2301

Nederland is lid van de NAVO. De NAVO is een militair samenwerkingsverband van 29 landen uit Noord-Amerika en Europa. De NAVO regelt de wederzijdse verdediging en samenwerking van de krijgsmachten van de westerse landen. Artikel 5 uit het verdrag vormt de kern. Daarin staat dat een aanval op een van de landen wordt gezien als een aanval op alle landen. Nederland maakt vanaf het begin deel uit van het samenwerkingsverband.

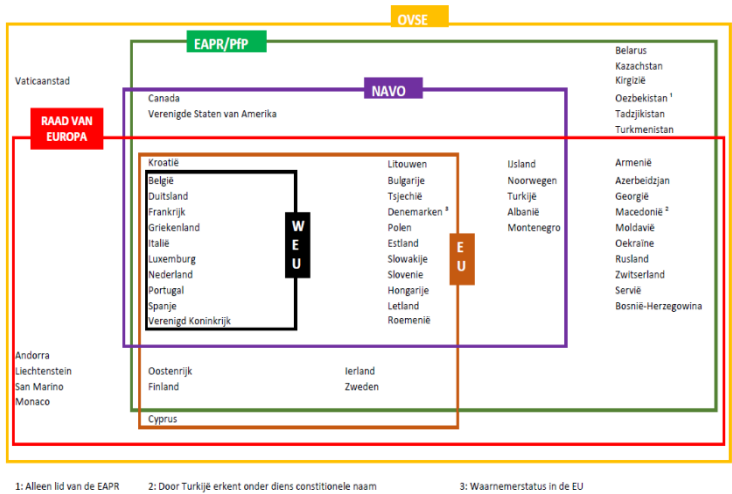
Alle NAVO-landen leveren militaire eenheden en materieel. Bij inzet voor crisis-, conflict- of vredesbeheersing neemt de NAVO het commando op zich. Nederland levert bijvoorbeeld schepen aan de *Standing NATO Maritime Groups* (SNMG): snel inzetbare maritieme eenheden. De SNMG houden zich onder andere bezig met humanitaire hulpverlening, escortetaken en inlichtingenwerk. Ook stellen zij zeegebieden veilig door mijnen op te sporen en te ruimen.

De militaire eenheden oefenen vaak om de samenwerking tussen de NAVO-landen zo goed mogelijk te houden. Tijdens deze internationale oefeningen stemmen de deelnemende landen werkwijzen en communicatiemiddelen op elkaar af.



Figuur 2-6: logo Partnership for Peace

Het Partnerschap voor de Vrede is een programma van de NAVO gericht op bevordering van het vertrouwen tussen de NAVO en andere landen in Europa en de voormalige Sovjet-Unie. Het Partnerschap voor de Vrede heeft 21 leden. Het was een Amerikaans initiatief op de vergadering van de NAVO in Travemünde, Duitsland op 20 en 21 oktober 1993. De organisatie werd opgericht op 10 en 11 januari 1994 in Brussel, België.



Figuur 2-7: schema samenwerkingsverbanden (noot: bij de eindredactie van dit handboek is er sprake van dat het VK de EU gaat verlaten)

Sectie 4 De Europese Unie (EU)

De Europese Unie (EU) bestaat uit 28 landen (lidstaten). Als lidstaat van de EU beslist Nederland mee over wetgeving van de EU. Nederland kiest voor een constructief-kritische houding in de EU, ervan uitgaand dat de EU zich moet richten op taken die lidstaten effectiever samen kunnen regelen, in plaats van dat alleen te doen. Dit geldt vooral voor welvaart en veiligheid.



Figuur 2-8: logo EU

Sectie 5 De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE)

(Engels: Organization for Security and Cooperation in Europe; afgekort OSCE)

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE; in het Engels OSCE) is een politieke organisatie van ca. 55 landen in Europa, Centraal-Azië en Noord-Amerika, die zich sinds 1973 bezighoudt met samenwerking op het gebied van defensie, economie en humanitair beleid.

De OVSE probeert vooral preventieve diplomatie te gebruiken om conflicten te voorkomen of te beperken. Na een conflict biedt de organisatie bijstand bij de (weder)opbouw van democratie en de rechtsorde. Voor het beheersen en oplossen van conflicten vestigt de OVSE kantoren in de betreffende gebieden.



Figuur 2-9: logo OSCE

Sectie 6 Samenwerkingsverbanden

2601 1 (German/Netherlands) Corps (Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps)

Het Duits-Nederlandse Legerkorps is in 1995 opgericht. Het hoofdkwartier is in het Duitse Münster. Het is een van de *NATO High Readiness Forces (Land) Headquarters*. Het kan zich binnen twintig dagen helemaal ontplooiën, binnen en buiten het NAVO-verdragsgebied. Het is in staat om een internationale troepenmacht van ruim 50.000 militairen aan te sturen.

Het Duits-Nederlandse Legerkorps wordt afwisselend geleid door een Nederlandse en een Duitse generaal. De staf van het hoofdkwartier bestaat uit vierhonderd militairen en burgers. De meeste functies zijn gelijk verdeeld tussen Duitsland en Nederland. Ongeveer zeventig functies zijn voor militairen van andere NAVO- en EU-lidstaten. Engels is de officiële voertaal op het hoofdkwartier, dat door twee binationale bataljons wordt ondersteund. Deze bestaan uit Nederlands en Duits personeel.

De taken van het Eerste Duits-Nederlandse Legerkorps zijn:

- de verdediging van het NAVO-territorium als onderdeel van de NAVO-hoofdverdedigingsmacht
- het uitvoeren van vredesoperaties
- het uitvoeren van missies onder leiding van de VN en de NAVO
- het uitvoeren van humanitaire missies en nationale taken, zoals rampenbestrijding tijdens overstromingen.

Division Schnelle Kräfte

Met 2.000 militairen maakt 11 Luchtmobiele Brigade vanaf juni 2014 deel uit van de *Division Schnelle Kräfte* (DSK). Dit is een nieuw opgerichte snelle-interventie-eenheid waarin Nederland en Duitsland samenwerken. De divisie benut zo optimaal de kwaliteit van personeel en materieel. Het biedt ook voordelen voor opleiding en training. Omdat de militairen op dezelfde manier werken, is inzet van de troepen gemakkelijker. Het samenvoegen van de Nederlandse brigade met Duitse eenheden bespaart ook geld.

1^e Duitse Pantserdivisie

In maart 2016 werd in Bergen-Hohne het Duitse 414 Pantserbataljon onder bevel gesteld van de Nederlandse 43 Gemechaniseerde Brigade, en 43 Gemechaniseerde Brigade onder bevel gesteld van de 1^e Duitse Pantserdivisie. Binnen 414 Pantserbataljon is één tank-eskadron gevuld met Nederlands personeel. De 1^e Duitse Pantserdivisie heeft haar hoofdkwartier in het Duitse Oldenburg. 414 Pantserbataljon is gestationeerd in Bergen-Hohne.

Sectie 7 Non-gouvernementele organisaties (NGO's)

Ook non-gouvernementele organisaties (NGO's) zijn actief in crisisgebieden. Dit type organisatie is onafhankelijk van de overheid. NGO's richten zich in de meeste gevallen op het behartigen van maatschappelijke belangen, zoals ontwikkelingssamenwerking, natuur- en milieubescherming en gezondheid of mensenrechten. NGO's hebben in de regel geen winstoogmerk. De term NGO raakte in gebruik als gevolg van een vermelding in het Handvest van de Verenigde Naties (1945). Hierin werden NGO's erkend als gesprekspartner van de VN. Grofweg zijn er vier soorten NGO's te onderscheiden:

- actiegroep: door middel van acties zoals demonstraties probeert dit type NGO één specifieke doelstelling te bereiken, bijvoorbeeld het tegenhouden van de aanleg van een weg; na het bereiken van het doel (of het mislukken daarvan) houdt de actiegroep vaak op te bestaan;
- pressiegroep: benaming voor NGO's die een uitgesproken politieke doelstelling hebben (bijv. Amnesty International of Greenpeace); anders dan een actiegroep blijft een pressiegroep vaak permanent bestaan;
- belangengroep: hierin zijn personen of organisaties verenigd die een gezamenlijk belang hebben dat zich niet beperkt tot één doelstelling (bijv. de ANWB);
- beweging: deze NGO's streven over het algemeen veranderingen in de houding van de maatschappij na (bijv. een vredesbeweging).

NGO's zijn vaak veel eerder in een crisisgebied dan een vredesmacht. Als een militaire eenheid in zo'n gebied arriveert, is het van belang dat er gewerkt wordt aan goede relaties met de al aanwezige NGO's. Belangrijk daarbij is dat NGO-medewerkers behandeld worden op basis van gelijkwaardigheid. Gebleken is dat goede samenwerking tussen militairen en NGO's tot betere resultaten kan leiden.

Het Internationale Rode Kruis, de Halve Maan en Red Crystal worden door velen ook beschouwd als NGO's. Hoewel deze inderdaad op NGO's lijken, hebben ze de juridische status van een internationale organisatie. Belangrijk hierbij is dat het Internationale Rode Kruis voor het grootste deel wordt gefinancierd uit vrijwillige bijdragen van regeringen.



Figuur 2-10: Embleem NGO's

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Hoofdstuk 3 De Koninklijke Landmacht

De Koninklijke Landmacht vecht voor vrede en vrijheid

Wij vechten omdat wij, samen met collega's van andere krijgsmachtdelen, de enigen zijn die dat kunnen als het moet. Dit doen we om Nederland, zijn mensen en belangen te dienen en te beschermen. Wij zijn schild en slagzwaard! Wij strijden voor vrijheid en rechtvaardigheid in de wereld. Wij beschermen de zwakken, helpen waar mogelijk en bouwen waar anderen daar nog niet klaar voor zijn. Dat doen wij overal in de wereld: in steden, bergen, bossen en woestijnen. Samen met anderen, voor en met de mensen die we beschermen. Ook in Nederland beschermen we dagelijks onze burgers met nationale inzet.

Sectie 1 Geschiedenis op hoofdlijnen

3101

De Koninklijke Landmacht bestond in 2014 200 jaar: twee bewogen eeuwen. Wat er ook gebeurde, Nederland kon rekenen op de militairen van de Landmacht.

Op 30 november 1813 landde de Prins van Oranje op het Scheveningse strand. In Den Haag wachtte een handjevol gewapende burgers zijn komst af. Deze vrijwilligers hadden het hart op de goede plaats. Zij schaarden zich achter de prins om te doen wat nodig was: vechten voor vrede en vrijheid. Het waren jonge mannen en ervaren officieren. Vijftig veteranen van het Staatse leger sloten zich bij hen aan. Zij sloegen een brug naar het oude leger van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Dat was het roemrijke leger waarvoor Willem van Oranje met eigen geld de kiem legde: het leger van prins Maurits, van 'stedendwinger' prins Frederik Hendrik en van stadhouder Willem III. De Republiek kon bouwen op dit leger. Het Staatse leger was een lichtend voorbeeld voor vriend en vijand. Het introduceerde het onderofficierskorps en innoveerde het optreden in formatie. Professionaliteit en innovatie stonden hoog in het vaandel. De militairen hadden een vast geloof in de goede zaak: vechten voor het landsbelang.

Op 9 januari 1814 stelde de prins, de latere Koning Willem I, de organisatie van dit nieuwe beroepsleger vast. Dat is de verjaardag van de Koninklijke Landmacht. Enkele dagen later deed hij hetzelfde voor de militie. Die vormde het dienstplichtige deel van het leger. Een groot beroepsleger was te duur. Het was ook de vraag of zich voldoende beroepsmilitairen zouden aanmelden. Dienstplicht bood uitkomst. Daarmee beschikte het koninkrijk over een groot leger. Dienstplichtigen zouden tot 1996 het gezicht van de Landmacht bepalen.

Het nieuwe leger moest zich onmiddellijk bewijzen. Het verdreef eerst de laatste Fransen uit het land. In het jaar daarna, 1815, stond het opnieuw tegenover Napoleon. Met Britten en Duitsers dwong het Nederlandse leger de Franse keizer bij Waterloo voorgoed op de knieën. In 1830 kwamen de Belgen in opstand. Ze wilden onafhankelijkheid. De koning stuurde het leger naar de zuidelijke Nederlanden. Frankrijk schoot de Belgen te hulp. De Belgen vestigden uiteindelijk een eigen koninkrijk.

Na de Belgische afscheiding koos Nederland voor neutraliteit. Als het moest, zou de Landmacht dat gewapenderhand duidelijk maken. Toch bekniibelde het land op die garantie: er werd bezuinigd op het leger. De Landmacht hoefde een eeuw niet te vechten. Wel leverden militairen steeds vaker bijstand aan de samenleving. Dat lag ook voor de hand: militairen zijn overal op voorbereid. De Landmacht bezit de mankracht en het materieel. Militairen zijn mentaal en fysiek fit. Zij zijn loyaal. Het begon met 'kermiswacht', maar de inzet werd steeds grootschaliger en specialistischer. Nu is de Koninklijke Landmacht niet weg te denken als het om openbare veiligheid gaat.

3102 Oorlogen

De Landmacht mobiliseerde in 1870 en in 1914. De eerste keer kort, de tweede keer voor vier jaar. Toen bleef het oorlogsgeweld buiten de grenzen. In 1940 liep het anders. Het Duitse leger overrompelde Nederland. Ondanks de heldenmoed van sommigen liep het zelfvertrouwen een grote deuk op. Maar de Landmacht hervond zich: op de weg van Normandië naar het vaderland, in Nederlands-Indië en in Korea. Talloze monumenten herinneren aan het offer dat de Landmacht bracht. Van de mannen en vrouwen die voor het Koninkrijk der Nederlanden op de bres stonden, kwamen er duizenden door vijandelijkheden om het leven.

3103 Geschiedenis na de Tweede Wereldoorlog

Het conflict in Nederlands-Indië (1945-1950)

De jaren 1945-1949 stonden geheel in het teken van de Indonesische kwestie. Direct na de Japanse capitulatie riepen Soekarno en zijn nationalistische medestanders de onafhankelijke Republiek Indonesië uit. Nederland erkende de Republiek niet en zette alles op alles om Nederlands-Indië te behouden, desnoods met militaire consequenties. Het parlement en het overgrote deel van de Nederlandse bevolking steunde het kabinetsbeleid. Perioden van diplomatieke onderhandelingen wisselden zich af met perioden van hevige strijd. Uiteindelijk gaf Nederland toe, onder zware druk van de Verenigde Naties en de Verenigde Staten. Eind 1949 werd Indonesië onafhankelijk.

De Koude Oorlog (1945-1990)

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond een wereldomspannende tegenstelling tussen de Verenigde Staten van Amerika en de toenmalige Sovjet-Unie. Deze periode wordt de Koude Oorlog genoemd. De NAVO en het Warschaupact (bijna alle communistische landen in Europa) bouwden omvangrijke legertroepen op. De spanningen zorgden meermaals voor gevaarlijke crises in de internationale politiek. In de tweede helft van de jaren 80 veranderden de internationale politieke verhoudingen drastisch. De Koude Oorlog kwam abrupt tot een eind. De vijand die in de voorgaande decennia alle aandacht opeiste, verdween. Voor de Landmacht bracht dit ingrijpende veranderingen met zich mee.

De Landmacht na de Koude Oorlog (1990-heden)

Het decennium na afloop van de Koude Oorlog stond in het teken van een ingrijpende herstructurering en inkrimping van de Koninklijke Landmacht. Nu de dreiging van het Warschaupact wegviel, kon de Landmacht veilig inkrimpen. De Nederlandse regering sprak van het innen van het 'vredesdividend'.

In 1996 werd de opkomstplicht voor de militaire dienst opgeschort (uitgesteld). Nederland kreeg een beroepsleger, waardoor de Koninklijke Landmacht drastisch van taakstelling en karakter veranderde. De Landmacht kreeg, naast de verdediging van het grondgebied, een gelijkwaardige tweede hoofdtaak: deelname aan vredesmissies. Het gaat hierbij om vredeshandhavende of vredesafdwingende missies in VN- of NAVO-verband. Het uitvoeren van VN-missies was niet nieuw voor de Nederlandse militairen; de Landmacht was in de jaren 50 en 60 immers al wereldwijd actief.

Vredesmissies speelden een prominente rol bij de Landmacht. De missies bepaalden de organisatie en werkwijze in sterke mate. De Landmacht voerde tot 2019 meer dan vijftig missies uit. Soms waren die klein; andere keren ging het om omvangrijke en langdurige missies. Hieronder volgt een willekeurige greep uit diverse missies die de Nederlandse krijgsmacht heeft uitgevoerd.

Koreaoorlog / Nederlands detachement Verenigde Naties

Duur: 16-07-1950 tot 24-01-1955

Aantal militairen: 4.748

Type missie: vredesafdwinging

United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), Midden-Oosten
Duur: 07-07-1956 tot heden
Aantal militairen: 663
Type missie: waarneming

United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL), Libanon
Duur: 25-02-1979 tot 06-11-1985
Aantal militairen: 9.084
Type missie: vredeshandhaving

United Nations Protection Force (UNPROFOR) en United Nations Peace Forces (UNPF), Joegoslavië
Duur: 10-03-1992 tot 20-12-1995
Aantal militairen: 9.753
Type missie: vredeshandhaving en waarneming

IFOR/SFOR/EUFOR, Bosnië en Herzegovina
Duur: 1995 tot en met 2011
Aantal militairen: 30.000
Type missie: vredesafdwinging en vredeshandhaving

Vredesmissies in Haïti
Duur: 01-11-1993 tot 11-04-1996 (diverse operaties)
Aantal militairen: 998
Type missie: afdwingen sancties, vredeshandhaving

West-Europese Unie in Mostar (Task Force Mostar), Bosnië en Herzegovina
Duur: 23-07-1994 tot 31-10-1996
Aantal militairen: 60
Type missie: vredeshandhaving

NAVO-verificatiemissie en *Extraction Force* (EF), Kosovo
Duur: NAVO verificatiemissie, 15-12-1998 tot 24-03-1999
Aantal militairen: 244
Type missie:

Operatie Allied Harbour
Duur: 14-04-1999 tot 12-08-1999
Aantal militairen: 711
Type missie: evacuatiemacht

Inzet tegen het terrorisme

Na de terreuraanslagen in New York en Washington op 11 september 2001 zegden veel bondgenoten de Verenigde Staten steun toe in de strijd tegen het internationale terrorisme. Nederland verrichtte onder andere wereldwijd hand- en spandiensten voor de Amerikaanse strijdkrachten.

Naar Irak

Van juli 2003 tot maart 2005 namen Nederlandse militairen deel aan de zogenoemde *Stabilisation Force in Iraq* (SFIR). Dit gebeurde nadat een coalitie onder Amerikaanse leiding het regime van de Iraakse dictator Saddam Hoessein had afgezet en Irak had bezet. SFIR had als taak de beveiliging van Irak. Nederland droeg bij aan de weder-opbouw. Nederlandse militairen werkten in de zuidelijke provincie Al Muthanna samen met een Japans humanitair hulpbataljon.

Operation Enduring Freedom

Via backfilloperaties ondersteunde Nederland de verdediging van het Amerikaanse luchtruim. Ook zette Nederland zich in voor de *Operation Enduring Freedom* (OEF) tegen Al Qaida en de Taliban in Afghanistan. Enkele jaren lang stuurde Nederland tankvliegtuigen, fregatten, maritieme patrouillevliegtuigen en onderzeeboten naar de wateren rondom het Arabische schiereiland. Zij voerden hier escorte- en beveiligingstaken uit. Daarnaast was een contingent special forces actief in de zuidelijke Afghaanse provincie Kandahar (2005-2006). Ook deze inzet hoorde bij Operation Enduring Freedom.

Bijdrage aan ISAF in Afghanistan

Ook droeg Nederland bij aan de *International Security Assistance Force* (ISAF). Vanaf december 2001 opereerde ISAF in Afghanistan. Om te beginnen waren Nederlandse troepen betrokken bij de beveiliging van de hoofdstad Kabul (in de periode 2002-2003). Met een eigen *Provincial Reconstruction Team* (PRT) opereerden zij ook in de provincie Baghlan in het noorden van het land (2004-2006).

Van 2006 tot en met 2010 zorgde de Nederlandse krijgsmacht met de *Task Force Uruzgan* voor beveiliging en wederopbouw in de Zuid-Afghaanse provincie Uruzgan. Hierin was onder meer een PRT opgenomen.

Van 2011 tot 2013 droeg Nederland bij aan de geïntegreerde politietrainingsmissie in Kunduz. De missie was vooral bedoeld om de Afghaanse politie in deze provincie te trainen en om een basis te leggen voor de justitiële keten.

De Verenigde Naties (VN) proberen de veiligheid en stabiliteit in Mali te herstellen. Dit gebeurt met de *Multidimensional Integrated Stabilisation Mission in Mali* (Minusma). Nederland leverde van april 2014 tot mei 2019 een belangrijke bijdrage aan deze missie.

Ten tijde van de eindredactie van dit Handboek Militair worden missies in Europa, Azië en Afrika uitgevoerd. Tevens worden Polen en de Baltische staten in een NAVO-operatie, *Enhanced Forward Presence* (EFP), ondersteund tegen een mogelijke dreiging uit Rusland.

Sectie 2 Traditionele indeling van eenheden

De Nederlandse bijdrage aan de landstrijdkrachten van de NAVO wordt initieel geleverd door eenheden van het Commando Landstrijdkrachten (CLAS). Afhankelijk van de uit te voeren taak is het personeel ingedeeld bij een wapen of een dienstvak. Het personeel dat is ingedeeld bij een wapen heeft als hoofdtaak het voeren of het steunen van het daadwerkelijke gevecht, terwijl het personeel behorend tot een dienstvak het verlenen van logistieke steun als hoofdtaak heeft.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen de volgende wapens.

Infanterie

De Infanterie is uitgerust met (pantser)voertuigen van verschillende typen en beschikt over wapens van een grote verscheidenheid, zoals mortieren, mitrailleurs en antitankwapens. Gepantserde wiel- en rupsvoertuigen en eigen verbindingsmiddelen maken het mogelijk bij dag en nacht in alle soorten terrein, zelfstandig of met andere onderdelen van de Landmacht op te kunnen treden. Ook is er luchtmobiele infanterie, ondersteund door gevechts- en transporthelikopters.

Cavalerie

De Cavalerie staat voor eenheden met gepantserde voertuigen en is samengesteld uit tank- en verkenningseenheden. De tankeenheden vormen de stootkracht van de Gemechaniseerde Brigade en zijn uitgerust met zware tanks. Op dit moment bemannen Nederlandse cavaleristen tanks bij het Duitse 414 Pantserbataljon, een van de nieuwe eenheden binnen de 43e Gemechaniseerde Brigade. Internationaal kan men de Cavalerie tegenkomen bij een samenwerkingsverband met bijvoorbeeld gemechaniseerde infanterie-eenheden. De verkenningseenheden zijn uitgerust met pantservoertuigen. Ze voeren verkenningen uit met het doel om gegevens te verzamelen over de bedoelingen en de sterkte van de tegenstander. Verkenningseenheden worden bovendien vaak belast met de front- en flankbeveiliging van grote eenheden.

Artillerie

Bij dit wapen maakt men onderscheid tussen Veld-, Rijdende en Luchtdoelartillerie. De Veld- en de Rijdende Artillerie ondersteunen met vuurkracht de manoeuvre-eenheden. Daarvoor beschikt de Artillerie over gepantserde gemechaniseerde houwitser en zware mortieren. Artillerievuur kan met grote precisie over afstanden tot wel 50 km afgegeven worden. Om dit mogelijk te maken, beschikt de Artillerie over precisie-eenheden, waarnemers die zich bij de manoeuvre-eenheden bevinden en geavanceerde sensoren die doelopsporing mogelijk maken. De Luchtdoelartillerie moet aanvallen vanuit de lucht voorkomen en in ieder geval zoveel mogelijk hinderen. Daarvoor heeft ze de beschikking over moderne radarvuurleidingsapparatuur en geavanceerde wapensystemen waarmee doelen op grote afstand opgespoord, geïdentificeerd, gevolgd en onder vuur genomen kunnen worden.

Genie

De Genie hindert de bewegingen van vijandelijke eenheden door het terrein aan te vullen met hindernissen, zoals het construeren van draadhindernissen en het vernielen van bruggen, wegen en viaducten. Verder steunt de Genie de bewegingen van eigen eenheden in het terrein en op het water door het aanleggen of herstellen van wegen, het bouwen van bruggen, het mijnenvrij maken van routes, etc. Bij de inzet van CLAS-eenheden tijdens operaties draagt de Genie verder zorg voor de infrastructuur, zoals behuizing voor het personeel, keukens, werkplaatsen en toiletruimten. Tot de taak van de Genie behoort ook het ontsmetten van nucleaire, biologische en chemische besmettingen en het geven van advies hierover - ook als het bijvoorbeeld een chemische ramp binnen Nederland betreft. Verder wordt de Genie veelvuldig ingezet ter ondersteuning van de politie in de strijd tegen criminaliteit en terreur.

Verbindingsdienst

De Verbindingsdienst ondersteunt de commandant bij het leidinggeven aan zijn eenheid met de meest moderne communicatie- en informatiesystemen (commandovoeringondersteuning). De Verbindingsdienst levert mensen die de commandant adviseren op welke manier deze systemen zo goed mogelijk kunnen worden ingezet. De Verbindingsdienst stelt deze systemen beschikbaar en levert ook mensen die ze kunnen installeren en bedienen. Denk hierbij aan satellietssystemen, radiosystemen en tactische computernetwerken (zoals TITAAN). Deze systemen worden technisch en fysiek beveiligd om de commandant van betrouwbare informatie te voorzien en om lekken van informatie te voorkomen.

Naast de wapens worden de volgende dienstvakken onderscheiden.

Logistiek

Bevoorradings- en Transporttroepen

Bevoorradingsseenheden hebben een veelomvattende taak op het gebied van bevoorraden, beheren en het verlenen van diensten. Bevoorraden houdt in dat de troepen worden voorzien van water, levensmiddelen, kleding, uitrusting, brandstof, olie, smeermiddelen en munitie. Beheren refereert aan de verantwoordingsadministratie van alle goederen die bij de eenheid in gebruik zijn. Dienstverlening betekent het leveren van werktroepen, het verzorgen van hygiënische voorzieningen en het verzamelen en afvoeren van buitgemaakte en onbruikbaar geworden goederen. Inzet van de gravendienst valt ook onder dienstverlening.

Tot de taak van de transporteenheden behoort het transporteren van personeel en materieel, wanneer dit niet met de eigen transportmiddelen van de betreffende eenheid kan gebeuren. Dit geldt voor verplaatsingen over land, door de lucht, per spoor of over water. Ook de planning, voorbereiding en verkeersleiding van deze transporten is een taak van bovengenoemde eenheid.

Technische Dienst

De Technische Dienst zorgt ervoor dat het materieel van de Koninklijke Landmacht in goede staat wordt gehouden of gebracht. Die zorg strekt zich onder andere uit over wiel- en rupsvoertuigen, wapens en richtmiddelen, instrumenten, gereedschappen en communicatieapparatuur. Munitietechnici bewaken de kwaliteit van de bij de krijgsmacht in gebruik zijnde munitie. De EOD is verantwoordelijk voor het opsporen en ruimen van conventionele en geïmproviseerde explosieven (IED's), tijdens operationele inzet en ter ondersteuning van de nationale autoriteiten.

Technische Staf

De Technische Staf heeft personeel dat een studierichting heeft gevolgd aan een Technische Universiteit. Zij vervullen leidinggevende, beleidsondersteunende, bestuursondersteunende of adviserende taken met betrekking tot de materieelvoorziening van de Landmacht.

Militaire Administratie

De Militaire Administratie verzorgt de administratieve verwerking van alles wat met personeel en financiën te maken heeft. Personeel van de Militaire Administratie werkt bij diverse eenheden binnen het CLAS.

Geneeskundige Dienst

De Geneeskundige Dienst is belast met het inrichten en in stand houden van de militaire gezondheidszorg. Doelstellingen van de militaire gezondheidszorg zijn:

- het bewaken, bevorderen en zo nodig herstellen van de gezondheid en inzetbaarheid van de individuele militair
- het gereedstellen van geneeskundige eenheden en personeel
- het bijdragen aan de gereedstelling van alle operationele eenheden door ondersteuning bij het opwerkproces
- het ondersteunen van operationele inzet met geneeskundige eenheden en personeel.

De militaire gezondheidszorg is onder te verdelen in reguliere en operationele gezondheidszorg. Reguliere gezondheidszorg wordt geleverd door de diverse onderdelen van de Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO), zoals de gezondheidscentra, het Centraal Militair Hospitaal (CMH) en het Militair Revalidatiecentrum (MRC).

Met operationele gezondheidszorg wordt de gezondheidszorg bij operationele inzet bedoeld. De geneeskundige dienst richt daarvoor een operationeel gezondheidszorg-systeem in ten behoeve van de behandeling en het transport van zieken en gewonden. Dit operationeel gezondheidszorgsysteem bestaat uit geneeskundige behandel faciliteiten (*Medical Treatment Facilities*, MTF) Role 1 tot en met Role 3 en geneeskundige afvoer- en vervoersmiddelen.

Militair-Juridische Dienst (MJD)

Tot dit dienstvak behoren officieren die aan een Nederlandse universiteit de studie Nederlands recht hebben voltooid. De militair jurist adviseert en ondersteunt commandanten op alle rechtsgebieden. Dit kan onder andere op het gebied van straf- en tuchtrecht, bestuursrecht of operationeel recht zijn. Ook ondersteunen militair juristen commandanten bij inzet ten behoeve van (vredes)operaties en nationale operaties. Verder zijn militair juristen werkzaam bij staven, bij de Juridische Dienstverlening (JDV) om bezwaren en beroepen te beoordelen en bij de Militaire Kamer van de Rechtbank in Arnhem.

Militair-Psychologische en Sociologische Dienst (MPSD)

Het wetenschappelijk opgeleid personeel van dit dienstvak is werkzaam binnen de werkelden van het bevorderen en herstellen van geestelijke gezondheid en mentale kracht. Ook ondersteunen zij gedragswetenschappelijk onderzoek en adviseren zij bij organisatieverandering, personeelsselectie, militaire ethiek, en leiderschap en team-functioneren. Ook leveren zij een bijdrage aan opleiding en training, het bevorderen van het moreel en het doelgericht beïnvloeden van het gedrag van opponenten in het kader van militair optreden.

Lichamelijke Oefening & Sportorganisatie (LO&Sport)

De LO&Sport heeft als doel het bij eenheden en individuen realiseren van een optimale fysieke fitheid en mentale weerbaarheid, essentieel voor de operationele inzet.

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Hoofdstuk 4 De Kazerne

Zie Baseco-orders VOV/SOP-ND

Sectie 1 Functionarissen, verantwoordelijkheden en diensten

4101 Commandant Landstrijdkrachten (C-LAS)

C-LAS is bevoegd om, ter bevordering van de noodzakelijke coördinatie binnen de Koninklijke Landmacht, algemene uitvoeringsbepalingen met betrekking tot de inwendige dienst uit te geven. Indien de omstandigheden het vereisen kan C-LAS wijzigingen uitgeven op de in dit hoofdstuk opgenomen regels.

4102 Eerstaanwendend Commandant (EAC)

Een door C-LAS aangewezen brigadecommandant die de verantwoordelijkheid draagt om, ten behoeve van een aan hem toegewezen CLAS-object, met alle commandanten en overige gebruikers tot een gezamenlijke aanpak van de handhaving van de Orde, Rust en Disciplinedienst (ORD) te komen.

4103 Locatiemanager Facilitair Bedrijf Defensie (FBD)

Het FBD is de facilitaire dienstverlenende organisatie van Defensie. De locatiemanager FBD draagt zorg voor de levering van facilitaire diensten en producten.

4104 Huismeester FBD

De huismeester beheert namens de locatiemanager FBD de legeringsruimten en is belast met een aantal aan dit beheer gekoppelde taken. Voor de bewoners fungeert hij als eerste aanspreekpunt voor alle aangelegenheden die op wonen betrekking hebben. De huismeester houdt ten aanzien van de legeringsruimten toezicht op de naleving van de huishoudelijke bepalingen en het juiste gebruik van de onder zijn beheer gestelde (on)roerende zaken, treedt daar waar nodig signalerend op, rapporteert overlast en vernielingen en draagt zorg voor het (laten) herstellen van gebreken en defecten. Overlast en vernielingen worden door het FBD bij de (vertegenwoordiger van de) eenheidscommandant gemeld en de accountmanager (AM) Basecommando (BaseCo) wordt geïnformeerd. De huismeester is ter uitvoering van zijn taak bevoegd tot het betreden van de woonvertrekken en, voor zover noodzakelijk, tot het betreden van de slaapvertrekken, in overeenstemming met de Instructie voor het betreden van legeringsruimten ([VS 2-1501](#), bijlage 3).

4105 Dienstdoend functionarissen en diensten

Een dienstdoend functionaris is een kaderlid dat een kazerne- of onderdeeldienst verricht in opdracht van de commandant of een kaderlid dat op grond van zijn reguliere functie de commandant direct ondersteunt.

Kazernediensten

Orde, Rust en Disciplinedienst (ORD)

De ORD wordt uitgevoerd door een C-ORD, alsmede de naar het oordeel van de EAC vereiste overige ORD-functionarissen. De C-ORD en de overige ORD-functionarissen zijn verantwoording verschuldigd aan de EAC. ORD-functionarissen oefenen toezicht uit op de naleving van de bepalingen met betrekking tot de handhaving van de ORD op de kazerne en treden zo nodig op tegen ORD-verstoringen. In de regel wordt de dienst van C-ORD door een subalterne officier of een onderofficier met de rang van sergeant-majoor of hoger verricht. De EAC bepaalt welke subalterne officieren of onderofficieren voor de dienst van C-ORD in aanmerking komen. De overige ORD-functionarissen hebben minimaal de rang van sergeant.

Officier van kazernepiket (OKP)

Deze functionaris is permanent belast met de handhaving van orde, rust en discipline op kazernes en legerplaatsen waar deze dienst is ingesteld.

Onderdeelsdiensten

De Officier van Bataljonsdienst (OBD)

De OBD is de functionaris die de bataljonscommandant, of de commandant van overeenkomstig niveau, vertegenwoordigt buiten de diensturen en tijdens de diensturen voor zover de uitvoering van zijn taak en onvoorziene omstandigheden dat vorderen. De OBD legt verantwoording af aan de bataljonscommandant. De bataljonscommandant bepaalt welke tot het bataljon behorende (onder)officieren in aanmerking komen voor de dienst van OBD.

De Officier van Dienst (OvD), dan wel Officier van Compagniesdienst, Eskadronsdienst of Batterijdienst (OCD, OED, OBtD)

De OvD is de functionaris die ten aanzien van de inwendige dienst de eenheidscommandant buiten de diensturen vertegenwoordigt en tijdens de diensturen voor zover de uitvoering van zijn taak en onvoorziene omstandigheden dat vorderen. De OvD legt verantwoording af aan de commandant en bij diens afwezigheid aan de OBD. De commandant bepaalt welke officieren en onderofficieren met de rang van sergeant-majoor of hoger voor de dienst van OvD in aanmerking komen.

De Onderofficier van Dienst (OOvD), dan wel Onderofficier van Compagniesdienst, Eskadronsdienst, Batterijdienst (OOCD, OOED, OOBtD)

De OOvD is de functionaris die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de in het kader van de inwendige dienst voor de eenheid en voor zijn functie gestelde regels. De OOvD legt verantwoording af aan de commandant en bij diens afwezigheid aan de OvD. De commandant bepaalt welke tot de eenheid behorende militairen met een lagere rang dan die van sergeant-majoor in aanmerking komen voor de dienst van OOvD. Op aanwijzing van de commandant kan de OOvD worden bijgestaan door een Militair van Dienst (MvD). De commandant stelt voor de functie van MvD nadere uitvoeringsbepalingen vast.

Sectie 2 **Integrale veiligheid**

4201 Persoonlijke veiligheidsregels

Alcohol

Gebruik van alcoholhoudende dranken buiten de diensturen is in beginsel toegestaan in kantines en legeringskamers. Ten aanzien van bepaalde categorieën leerlingen kan het gebruik van alcohol worden beperkt. Voor ontheffing van deze regel dient toestemming te worden gevraagd aan de eenheidscommandant. Alcohol is in ieder geval nooit toegestaan voor personen jonger dan 18 jaar. Alcoholgebruik of de effecten daarvan mogen het functioneren van de Defensiemedewerker niet beïnvloeden, noch mag dit leiden tot overlast voor anderen.

Drugs

Defensie en drugs zijn onverenigbaar. Het is verboden op militaire objecten onder invloed te zijn van verdovende middelen (drugs), deze te gebruiken, voorhanden te hebben of te verhandelen. Bij constatering of het vermoeden van overtreding wordt te allen tijde de eenheidscommandant gewaarschuwd en aangifte gedaan bij de Koninklijke Marechaussee. Zie ook Uitvoering drugsbeleid Defensie (Aanwijzing [SG A/925](#)).

4202 Algemene veiligheidsregels

Wapens en munitie

Wapens en/of (delen van) munitie zijn niet toegestaan in legeringsruimten, tenzij de eenheidscommandant hier toestemming voor gegeven heeft. De AM BaseCo dient hiervan op de hoogte te zijn gesteld.

Fotografie

Fotografie (analoge en digitale fotografische, video- en filmopnamen) op een militair onderdeel is verboden. In legeringsgebouwen en recreatieruimten (messes, kantines etc.) is fotografie bij uitzondering toegestaan. Buiten deze locaties is fotografie zonder voorafgaande schriftelijke ontheffing niet toegestaan. Deze ontheffing kan worden verleend door de AM BaseCo of de beveiligingsfunctionaris. De ontheffing geldt uitsluitend voor fotografie op de aangegeven c.q. vermelde plaats(en) en tijd(en), en wordt verleend onder voorwaarde dat de gemaakte opnamen zo snel mogelijk ter beoordeling aan de AM BaseCo of de beveiligingsfunctionaris worden overlegd. Het staat de commandant van het onderdeel vrij de ontheffing in te (laten) trekken. Indien een overtreding van het verbod wordt vermoed of geconstateerd, dient de Defensiemedewerker dit in de lijn te melden. Zie ook Defensie Beveiligingsbeleid, [Nr. C/006](#).

4203 Milieu: wet- en regelgeving; milieuzorg

Defensie is met 60.000 personeelsleden en veel materieel een dynamisch bedrijf. De Landmacht draagt op de grond bij aan vrede, vrijheid en veiligheid in Nederland en daarbuiten. Energie, grondstoffen en water zijn essentieel voor de inzet van de Landmacht. De zorg voor het omringende milieu is een verantwoordelijkheid van allen. Elke Defensiemedewerker dient zorgvuldig om te gaan met het milieu waarin hij woont en werkt. Dit betekent dat iedere Defensiemedewerker de wettelijke voorschriften en regels met betrekking tot het milieu stipt dient na te leven.

Voor elke Defensielocatie zijn deze wettelijke voorschriften en regels opgesteld in een locatiedocument. Daarnaast beschikt de organisatie over een milieuzorgsysteem ([VS 2-1995](#)). Alle documenten zijn via [CLAS Mileupagina](#) benaderbaar.

Voordat een Defensiemedewerker werkzaamheden uitvoert die negatieve gevolgen voor het milieu kunnen hebben, dient hij zich goed op de hoogte te stellen van de inhoud van de van toepassing zijnde voorschriften. Wanneer er gewerkt wordt met bijvoorbeeld brandstoffen, olie, smeermiddelen, giftige of gevaarlijke stoffen, dan moet dit op de juiste wijze worden uitgevoerd. Bij werkzaamheden in het buitenland zijn dezelfde wettelijke voorschriften en regels van toepassing, tenzij de voorschriften en regels van het gastland strenger zijn: dan dient daaraan te worden voldaan.

Bij vragen over voorschriften en regels met betrekking tot de zorg voor het milieu kan de Defensiemedewerker in eerste instantie terecht bij zijn eigen milieuaanspreekpunt. Eventueel kan doorverwijzing plaatsvinden naar de milieucoördinator op bataljonsniveau, de stafmedewerker Milieu van de Brigadestaf of de accountmanager Milieu van het BaseCo.

Als er, ondanks goede voorzorgsmaatregelen, toch iets misgaat en er negatieve gevolgen voor het milieu zijn of dreigen te ontstaan, tref dan onmiddellijk maatregelen die de negatieve gevolgen beperken of teniet doen. Hoe te handelen is omschreven in [VS 2-1995](#).

4204 Brandveiligheid

Iedere Defensiemedewerker dient zich op de hoogte te stellen waar zich de brandblusmiddelen, uitgangen en nooduitgangen bevinden. Ook dient eenieder op de hoogte te zijn van de instructie 'Hoe te handelen bij brand'. Deze is geplaatst bij elk veiligheidsmiddel binnen het gebouw (bij de brandslanghaspel). Zie voor het plaatsen van (privé) elektrische apparatuur het huisreglement.

4205 Bedrijfshulpverlening (BHV)

In artikel 15 van de Arbeidsomstandighedenwet zijn algemene richtlijnen opgenomen over de uitvoering van de BHV. BHV is gericht op het opvangen van calamiteiten onder vredesomstandigheden, zoveel mogelijk aangepast aan de organisatie van de normale bedrijfsvoering. Daarbij wordt er van uitgegaan dat de externe hulpverleningsorganisaties de hulpverlening zo spoedig mogelijk overnemen. Op de complexen van het CLAS moet een BHV-organisatie aanwezig zijn. In het Voorschrift Brandweer, Bedrijfshulpverlening en Rampenbestrijding Commando Landstrijdkrachten ([VS 2-1578](#)) zijn uitvoeringsbepalingen opgenomen die nodig zijn om voor elk object van het CLAS een adequate BHV-organisatie in te richten en in stand te houden.

Calamiteiten

Bij calamiteiten gelden de aanwijzingen in het Veiligheidsmanagementsysteem Defensie (VMS, [MP 12-100](#), Procedure 9).

Sectie 3 Sport en ontspanning

Sport, ontspanning en fysieke fitheid

Van iedere militair wordt geëist dat hij fysiek fit is. Dat betekent dat het lichaam soms zware en/of langdurige inspanning onder veelal slechte omstandigheden moet kunnen verdragen. Ieder militair moet kunnen voldoen aan Militaire Basiseisen en Vaardigheden (zoals de MBV, DCP en FIT, zie CDS [Aanwijzing A-700, Gereedstelling](#)). Door de LO&Sport-organisatie wordt hiertoe lichamelijke oefening en sportlessen (LO&S) gegeven. Per locatie worden de openingstijden van de sportaccommodatie bekendgesteld.

Sectie 4 De wijkopperwachtmeester

Hieronder worden de taken van de Koninklijke Marechaussee (KMAR) op en rondom de kazerne beschreven.

4401 De wijkbureaus

De KMAR maakt op lokaal niveau afspraken met het Openbaar Ministerie en de commandanten over de aanpak van problemen. De meeste grote kazernes in Nederland werken met wijkbureaus. Deze zijn veelal op of vlakbij de kazerne te vinden.

4402 Wijkteam

Het wijkbureau wordt bezet door een wijkteam en staat onder leiding van een opperwachtmeester. Het wijkbureau is in de regel tijdens de militaire werktijden geopend. De militaire politiezorg is door toedoen van de meldkamer KMAR 24/7 bereikbaar. Noodhulp, een taak die verleend wordt vanuit het wijkteam, wordt buiten de bezetting van het wijkbureau in eerste aanleg verzorgd vanuit een KMAR-brigade. In het geval dat de KMAR niet tijdig kan voorzien in noodhulp zal er voor worden gezorgd dat de Nationale Politie ter plaatse komt. De KMAR zal wel altijd ter plaatse komen om de zaak over te nemen. Naast noodhulp op de kazerne is het wijkteam verantwoordelijk voor de uitvoering van informatiegestuurde taken en bereikbaarheid.

De Defensiemedewerker kan bij het wijkbureau terecht voor alle voorkomende zaken en problemen waarmee hij tijdens het verblijf op de kazerne kan worden geconfronteerd, zoals:

- aangifte doen van bijv. een vermissing
- slachtofferhulp
- bemiddeling
- juridische vragen over het strafrecht

- doorverwijzing naar hulpverleningsinstanties
- voorlichting
- ondersteunen bij evenementen
- preventie
- overig advies.

4403 In het buitenland

Ook bij uitzendingen, oefeningen of plaatsingen in het buitenland is de KMAR meestal vertegenwoordigd. Ook daar levert de KMAR een bijdrage aan de veiligheid van Defensie-medewerkers en die van de Staat. De KMAR zorgt er mede voor dat Defensie-medewerkers bij een gebeurtenis niet onder buitenlands, maar onder Nederlands strafrecht blijven vallen.

Sectie 5 Overig

4501 Roken

De tabakswet en het rookverbod staan in het teken van de bescherming van de gezondheid van de niet-roker. In alle openbare ruimten binnen het CLAS geldt een rookverbod. Dit verbod geldt ook voor gebruik van de e-sigaret. Op kazerneterrein zijn speciale rokers-plekken ingericht. Raadpleeg de FBD voor de actuele locaties.

4502 Dagindeling

De dagindeling wordt uitgevoerd conform de vaste orders van de eenheid.

4503 Werk- en rusttijden

De werk- en rusttijden van het personeel dienen in overeenstemming te zijn met de bepalingen opgenomen in hoofdstuk 4 BARD ([Burgerlijk ambtenarenreglement Defensie](#)), hoofdstuk 7 [AMAR](#) en de bijbehorende beleidsregels. Bij het vaststellen van de dagindeling van de eenheden wordt rekening gehouden met de tijden van de faciliteiten die door de dienstverleners (DOSCO) worden geleverd.

4504 Medezeggenschap

Conform artikel 29 van het Besluit medezeggenschap Defensie [BMD](#) stelt het hoofd van de dienst eenheid de medezeggenschapscommissie in de gelegenheid binnen een redelijke termijn advies uit te brengen over een voorgenomen maatregel met betrekking tot:

- de wijze waarop de arbeids- en dienstvoorwaarden bij de dienst eenheid worden toegepast
- de wijze waarop het algemeen personeelsbeleid bij de dienst eenheid wordt uitgevoerd
- aangelegenheden op het gebied van veiligheid, gezondheid en welzijn in verband met arbeid bij de dienst eenheid
- aangelegenheden met betrekking tot het woon- en leefklimaat bij de dienst eenheid
- de organisatie en werkwijze binnen de dienst eenheid
- de technische en economische dienstuitvoering bij de dienst eenheid.

De medezeggenschapscommissie gaat niet over individuele personele aangelegenheden.

Inzamelingen

Inzamelingen door externe instanties (niet-Defensie) op kazernelocaties zijn niet toegestaan; inzamelingen door op de locatie gelegerde eenheden of personen alleen na instemming van het BaseCo.

4505 Uitvoering drugsbeleid Defensie (Aanwijzing [SG A/925](#))

Het beleid van Defensie ten aanzien van het gebruik van en handel in drugs is verwoord in de brief van de staatssecretaris van 16 april 1997. Mede met het oog op het toenemende

gezamenlijke optreden tussen de Defensieonderdelen ziet deze aanwijzing toe op een geharmoniseerde uitvoeringspraktijk.

Het gebruik of voorhanden hebben van drugs door militairen, om welke reden dan ook, wordt niet getolereerd. De directe en onvoorwaardelijke inzetbaarheid van de krijgsmacht noodzaakt tot een scherp drugsbeleid, gelet op de negatieve effecten die drugs hebben op de inzetbaarheid. Ook vanuit een oogpunt van veiligheid van het personeel is het volstrekt ontoelaatbaar als militairen drugs gebruiken, mede gelet op de lange tijd dat de werkzame stoffen actief zijn in het lichaam. Ook het feit dat het gezamenlijk gebruiken van drugs kan leiden tot groepsbinding die is gebaseerd op negatieve gronden, is een reden om actief op te treden tegen drugs binnen de krijgsmacht. Voorts is algemeen bekend dat drugshandel verbindingen heeft met andere vormen van criminaliteit. Ten slotte wordt het aanzien van het militaire ambt ernstig geschaad wanneer militairen zich op enigerlei wijze inlaten met drugs.

Het binnen of buiten het grondgebied van Nederland brengen, bereiden, bewerken, verwerken, verkopen, afleveren, verstrekken, vervoeren, voorhanden hebben, vervaardigen of gebruiken van hard- of softdrugs door militair personeel wordt dan ook niet getolereerd. Deze gedragingen zijn strafbare feiten en kwalificeren zich als wangedrag of verregaande nalatigheid in de vervulling van de plichten. Zie verder de aanwijzing.

4506 Leidraad voor leidinggevend met randvoorwaarden bij inwijdingsrituelen (CDS aanwijzing [A-1601](#), versie: 25.9.2013)

Inwijdingsrituelen vinden overal binnen de krijgsmacht plaats en kennen een lange traditie. Het belangrijkste doel van inwijdingsrituelen is het simuleren van saamhorigheid en esprit de corps. Inwijdingsrituelen hebben een toegevoegde waarde zolang de geestelijke en lichamelijke toestand van degene die het ritueel ondergaat wordt gerespecteerd en de veiligheid is gewaarborgd. Inwijdingsrituelen zijn bovendien functioneel als hiermee leer- en vormingsdoelen worden nagestreefd (zie bijlage bij de aanwijzing). Om zeker te stellen dat bij alle inwijdingsrituelen de geestelijke en lichamelijke toestand alsook de veiligheid van degene die het inwijdingsritueel ondergaat worden gewaarborgd, moeten leidinggevend duidelijke criteria bij de uitvoering van inwijdingsrituelen hanteren. Het doel van deze aanwijzing is om binnen de kaders van de Gedragscode Defensie nadere richtlijnen te geven ten behoeve van de voorbereiding, de uitvoering, de evaluatie en de controle op inwijdingsrituelen. Zie verder de aanwijzing.

4507 Instructie voor het betreden van legeringsruimten

Algemeen

Legeringsruimten zijn zowel de gemeenschappelijke ruimten (waaronder pantry's en tv-hoeken) als de slaapvertrekken. Op basis van artikel 12 [Militaire Ambtenarenwet](#) mogen de EAC, de locatiemanager FBD, de C-BaseCo, de commandanten en alle dienstdoende functionarissen beschikken over de sleutels van de legeringsruimten. Toegang tot de legeringsruimten kan door hen zowel overdag als in de avonduren en in de weekeinden worden verkregen, met inachtneming van het onderstaande.

Betreden gemeenschappelijke ruimten

- In het kader van de handhaving van de ORD mag een commandant en elke dienstdoende functionaris te allen tijde de gemeenschappelijke ruimten betreden. De locatiemanager FBD en elke daartoe door hem aangewezen functionaris, waaronder de huismeester, kunnen eveneens te allen tijde de gemeenschappelijke ruimten betreden ter uitvoering van de hen opgedragen facilitaire taken.

Betreden slaapvertrekken

- De militair kan op eigen verzoek worden gelegerd op de kazerne. De privacy van de militair in de slaapvertrekken dient, hoewel hier geen sprake is van een woning in

strafrechtelijke zin, zo veel mogelijk te worden gerespecteerd. Om die reden wordt specifiek voor het betreden van slaapvertrekken deze aanvullende instructie gegeven. Het betreden van slaapvertrekken is alleen toegestaan:

- indien de bewoner hiervoor uitdrukkelijk toestemming heeft gegeven
- na schriftelijke aankondiging door de EAC, locatiemanager FBD, C-BaseCo of de commandant
- indien er sprake is van een calamiteit
- indien er een vermoeden is van een tuchtvergreep of strafbaar feit (bijvoorbeeld de aanwezigheid van drugs).

Aankondiging

De EAC, de locatiemanager FBD, de C-BaseCo, de eenheidscommandanten en alle dienstdoend functionarissen mogen de slaapvertrekken betreden. Dit mag, behoudens uitdrukkelijke toestemming van de bewoner, niet zonder schriftelijke aankondiging minimaal 24 uur voorafgaand aan de betreding, tenzij de situatie een schriftelijke aankondiging niet toelaat. Hiervan is sprake in geval van een calamiteit of een vermoeden van een tuchtvergreep of strafbaar feit.

Schriftelijke aankondiging kan bijvoorbeeld plaatsvinden door het opnemen van een wekelijkse slaapvertrekinspectie op een vast tijdstip in het rooster. Dit kan ook plaatsvinden door het ophangen van een schriftelijke mededeling in bijvoorbeeld de gemeenschappelijke ruimten. Nota bene: er hoeft dus geen toestemming gevraagd te worden.

Indien betreden noodzakelijk wordt geacht, is de procedure als volgt:

- klop duidelijk hoorbaar op de deur van het slaapvertrek
- stel duidelijk hoorbaar bekend wie u bent (functionaris) en dat u het slaapvertrek wilt betreden
- herhaal zo nodig het voorgaande, waarbij de militair gelegenheid geboden wordt de deur van het slaapvertrek zelf te openen.

Betreden

Indien niet wordt gereageerd op de aankondiging, niet wordt opengedaan of de toestemming tot betreden van de kamer door de bewoner wordt geweigerd, mag de deur worden geopend met de beschikbare sleutel, waarna de kamer kan worden betreden. Voor wat betreft het betreden van een slaapvertrek waarop militairen van een andere sekse zijn gelegd, geldt bovendien de regel dat het slaapvertrek door twee personen moet worden betreden, tenzij er sprake is van een calamiteit, een vermoeden van een tuchtvergreep of een strafbaar feit.

Openen en inspecteren kasten

Commandanten en dienstdoend functionarissen mogen kasten openen en inspecteren. Dit mag in beginsel alleen in het bijzijn van de gebruiker. Het openen en inspecteren van kasten vindt plaats na voorafgaande schriftelijke of mondelinge aankondiging, tenzij de situatie een aankondiging niet toelaat. Hiervan is sprake in geval van een calamiteit, een vermoeden van een tuchtvergreep of een strafbaar feit. Indien het openen en inspecteren van kasten buiten de aanwezigheid van de gebruiker moet plaatsvinden, geschiedt dit door minimaal twee personen, waaronder de eenheidscommandant of een door hem daartoe aangewezen functionaris. Van het openen en inspecteren van een kast wordt een proces-verbaal in tweevoud opgemaakt. De gebruiker van de kast krijgt naderhand een exemplaar van het proces-verbaal.

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Hoofdstuk 5 De Landmachtmilitair

Sectie 1 Credo van de Landmacht

*Ik ben een Landmachtmilitair.
De kracht van de Landmacht, dat zijn wij.
De basis voor ons succes is de wil om te winnen.
Wij gaan door waar anderen moeten stoppen.
De opdracht gaat boven alles.
Met respect voor de omgeving gaan wij voor resultaat.
Wij dienen Nederland.
We zijn integer, behulpzaam en moedig, hard en onstuimig.
Wij incasseren zonder op te geven.
Wij stellen het team boven onszelf.
Wij zijn fysiek fit en mentaal veerkrachtig.
Wij zijn professionals, vakkbekwaam en specialist.
Trots op onze eenheid, ons regiment en de Landmacht.
Overal inzetbaar.
Wij eren onze gesneuvelden en zorgen voor onze gewonden.
Verbonden met onze voorgangers, zijn veteranen ons voorbeeld.
Ik ben een Landmachtmilitair.*

Kernwaarden van de Landmacht

- **Moed:** doen wat noodzakelijk is, ongeacht de gevolgen voor de militair zelf.
- **Toewijding:** het teambelang boven individueel belang stellen, kameraadschap, esprit de corps en het vermogen om te kunnen handelen in de geest van de opdracht.
- **Veerkracht:** het snel kunnen schakelen binnen een complexe operationele omgeving, kunnen incasseren, flexibel en adaptief zijn en de opdracht centraal stellen.
-

Sectie 2 Vorming

5201 Inleiding

Het Commando Landstrijdkrachten (CLAS) hecht grote waarde aan de vorming van het personeel tot militair. Het beroep van militair vraagt om een specifieke houding en uitstraling die benodigd is voor het uitvoeren van taken in wisselende omstandigheden tot en met het hoogste geweldsspectrum. Vechten is immers de kerntaak van de Landmacht. Die operationele opdracht kan militairen in extreme situaties brengen. Dat betekent dat de Landmacht mannen en vrouwen moet vormen die op elk moment, voor, tijdens en na inzet stabiel en veerkrachtig zijn. Militairen handhaven zich onder druk, treden handelend op en vechten tot het uiterste wanneer nodig. De operationele opdracht geldt als basis voor de vorming van de Landmachtmilitair. De vorming richt zich op het verder ontwikkelen van de noodzakelijke in aanleg aanwezige persoonlijke eigenschappen tot een optimaal functionerende militair. Vorming vindt niet alleen plaats tijdens de opleiding, maar gaat onverkort verder bij de (operationele) eenheid. De doorlopende vormingslijn, gebaseerd op de kernwaarden van de Landmacht, vertaald in het credo voor de Landmachtmilitair, beoogt hierbij ook eenheid van opvatting te bewerkstelligen.

5202 Vorming

Militaire vorming is het doorlopende en wederzijdse proces van beïnvloeding, gericht op het ontwikkelen van het karakter van een op zijn operationele taak berekende militair. Karakter is gewoontegedrag dat voortkomt uit overtuigingen, waarden, normen, drijfveren en persoonlijke eigenschappen. Het hebben van het noodzakelijke karakter gaat verder dan het beschikken over de noodzakelijke competenties of het tonen van gewenst gedrag. Met

vorming wordt zoveel mogelijk geprobeerd om bewust invloed uit te oefenen op de doorontwikkeling van het karakter. Het gaat daarbij om het afstemmen van het karakter op de organisatie. Maar het gaat ook om stimuleren van authenticiteit: gedrag dat past bij het karakter. Zie ook [IK Mentale Vorming LAND-E&T-5](#).

Sectie 3 Militaire ethiek en integriteit

5301 Inleiding

In ons doen en laten grijpen we vaak terug naar opvattingen over wat we moreel verantwoord vinden (wat we 'vinden kunnen') en wat niet. We oordelen op basis van wat we goed of slecht vinden. Deze opvattingen vinden hun oorsprong in onze waarden en normen en worden ook wel onze moraal genoemd. Ethiek is het vakgebied dat zich hier van oudsher mee bezighoudt en gaat over het kritisch denken over goed en fout. Integriteit kan gezien worden als de vertaling van dat kritisch denken naar de praktische uitvoering. Zo heeft Defensie ook een integriteitsbeleid.

Dit hoofdstuk gaat over (militaire) ethiek en integriteit. Daarbij gaat het er voor de militair om, om een professionele houding aan te nemen waarbinnen moreel verantwoorde keuzes worden gemaakt: morele professionaliteit. Voor Defensie is morele professionaliteit van belang voor al haar medewerkers, omdat het belangrijk is dat beslissingen op een wel-overwogen wijze en bewust worden genomen, waarbij recht wordt gedaan aan alle betrokken partijen. Ieder mens neemt op zijn eigen manier beslissingen, waarvoor hij gebruik maakt van zijn eigen denkkader dat onder meer gevormd wordt door persoonlijke waarden en normen en reeds opgedane ervaringen. Denkkaders zijn bovendien cultureel bepaald, wat inhoudt dat de cultuur waarin iemand opgroeit van invloed is op zijn wereldbeeld.

Zo zijn er verschillende levenswijzen en wereldbeelden te onderscheiden; denk aan de verschillen in opvattingen die kunnen ontstaan door verschillen in opvoeding. Zulke verschillen kunnen ertoe leiden dat twee personen in dezelfde situatie verschillende besluiten kunnen nemen, die op basis van de door hen gevolgde denkwijzen beide juist zijn. Dat is ook bij Defensie aan de orde. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op algemene aspecten rondom morele professionaliteit, waarna de focus gaat naar het operationele optreden.

5302 Morele besluitvorming

Soms doet zich een situatie voor waarbij een keuze gemaakt moet worden tussen met elkaar in strijd zijnde waarden die beide op goede gronden te verdedigen zijn: een moreel dilemma. Een voorbeeld van een moreel dilemma is de situatie waarin u een vriend beloofd heeft een geheim niet door te vertellen omdat hij dan problemen krijgt, maar u tegelijkertijd weet dat het geheimhouden andere vrienden in de problemen kan brengen. Loyaliteit naar de ene vriend staat dan op gespannen voet met loyaliteit naar de andere vrienden en met uw eigen betrouwbaarheid.

Er zijn drie typen morele dilemma's van elkaar te onderscheiden:

- een dilemma waarin er een conflict is tussen positieve waarden en verplichtingen
- een dilemma waarbij een keuze gemaakt moet worden tussen twee alternatieven met ongewenste bijeffecten
- een dilemma dat veroorzaakt wordt door onduidelijkheid en verwarring over wat te doen.

Ieder mens, leidinggevend of niet, wordt wel eens geconfronteerd met een moreel dilemma. Een uitgebreidere beschrijving van deze typen morele dilemma's en voorbeelden is te vinden in het Praktijkboek Militaire Ethiek.

Wanneer het over ethiek en integriteit gaat, is er vaak geen goede of foute keuze. Dat hangt namelijk af van uw eigen referentiekader en de reden waarom u een bepaalde keuze

maakt. Dat is een heel andere benadering dan bijvoorbeeld de juridische benadering, waar wel een 'juist' antwoord te vinden is. Hier wordt door filosofen al eeuwen over nagedacht; ze hebben verschillende stromingen geformuleerd zodat iedereen, op zijn eigen wijze, tot een oordeel kan komen of een handeling moreel juist is of niet.

5303 Waarden en normen: de moraal

Wanneer mensen in een groep samenleven, ontstaat er vanzelf een bepaalde groeps-cultuur. Een groep kan ontstaan op allerlei niveaus. Zo kan er al sprake zijn van een groeps-cultuur wanneer er alleen naar een familie gekeken wordt. Maar ook binnen een vrienden-groep, een organisatie zoals Defensie of zelfs een natie is er sprake van een bepaalde groeps-cultuur - denk aan al het oranje wanneer het Nederlands elftal speelt. In een groeps-cultuur worden heersende waarden en normen vastgesteld die gelden voor alle groepsleden, ook al hebben zij een verschillende achtergrond.

Neem uw eigen vriendengroep van school. Waarschijnlijk ging u om met zowel jongens als meisjes, waren er verschillen in leeftijd en misschien ook wel verschillen in etniciteit, religie en seksuele geaardheid. Het zal dan wellicht ook zijn opgevallen dat, hoewel bijvoorbeeld mannen en vrouwen, westerse en niet-westerse immigranten en autochtonen, gereformeerden en atheïsten, homo's en hetero's verschillende opvattingen hebben, er toch sprake kan zijn van een gedeelde cultuur of ideologie. De waarden in een groep zijn de gezamenlijke idealen die de groepsleden nastreven.

Een voorbeeld van een waarde zoals die voorkomt in een vriendenclub is de onderlinge vriendschap. Vergelijkbaar hiermee binnen de militaire groep is de kameraadschap. Normen zijn de regels die gelden om de idealen, of anders gezegd de doelen, te bereiken. Een norm is een afspraak of zelfs een wet die voortkomt uit een bepaalde waarde. Een voorbeeld van een norm horend bij de waarde 'respect' is bijvoorbeeld dat u geen ongeoorloofd onderscheid maakt (discrimineert) naar seksuele geaardheid of etnische afkomst. Voor militairen gelden daarnaast vele praktische regels. Denk aan de regels voor de uitvoering van een patrouille, de Rules of Engagement (ROE) en de Wet militair tuchtrecht (WMT). Normen kunnen dus geformaliseerd zijn en op papier staan (zoals in een handboek, procedure of regelgeving), maar ze kunnen ook mondeling (informeel) afgesproken zijn.

Neem de manier waarop leden van een hechte groep elkaar groeten. In sommige gevallen is het in een groep normaal om elkaar bij wijze van groet een scheldnaam toe te roepen. De norm om elkaar op deze manier te groeten, kan ontstaan uit de waarde 'vriendelijkheid'. Maar is dit wel zo vriendelijk? Het is goed mogelijk dat daarmee sommigen binnen de groep gekwetst worden, zonder dat de groeter dit doorheeft.

Het totaal aan waarden en normen van een bepaalde groep mensen in een bepaalde tijd wordt moraal genoemd. Ook de militaire groep heeft een eigen moraal: een gemeenschappelijke opvatting over wat goed en wat slecht is - de beroepsmoraal. Deze is gebaseerd op gesprekken met collega's, op het elkaar aanspreken op gedrag en op de richtlijnen die Defensie voorschrijft.

Het militaire beroep onderscheidt zich voornamelijk van andere beroepssectoren doordat operationele inzet kan leiden tot (legaal) gebruik van geweld, terwijl geweld en dreiging in andere organisaties en in andere omstandigheden juist niet toegestaan zijn. Ook voor militairen geldt dat geweld slechts onder strikte voorwaarden mag worden toegepast. Voor het goed functioneren als militair is het belangrijk dat de beroepsmoraal wordt toegevoegd aan de persoonsmoraal. We praten over beroepsethiek als we nadenken en praten over het militaire beroep met als uitgangspunt de gemeenschappelijke waarden en normen. De vragen waar het dan voortdurend om draait, luiden meestal: 'wat moet ik doen en hoe moet ik handelen?'

Binnen de ethiek kan er een onderscheid gemaakt worden tussen de persoonsmoraal en de hierboven genoemde beroepsmoraal. Wanneer iemand nadenkt en zijn mening geeft over

wat hij goed of slecht vindt, spreken we van de persoonsmoraal. Veelal denkt en handelt men vanuit de eigen waarden en normen die zich hebben ontwikkeld tijdens de opvoeding, op school of in verenigingen - de persoonlijke kijk op de waarden en normen, ofwel de persoonsmoraal. U kunt in situaties terecht komen waar uw eigen persoonlijke opvattingen indruisen tegen wat de beroepsmoraal van u verwacht. In dat geval is het verstandig hierover in gesprek te gaan, bijvoorbeeld met uw leidinggevende (groepscommandant), een geestelijk verzorger of een vertrouwenspersoon.

De krijgsmacht kent vijf kernwaarden die terug te vinden zijn in de Gedragscode Defensie. Deze kernwaarden geven richting aan het handelen van alle militairen en burger-medewerkers, ongeacht rang of onderdeel. Deze waarden zijn:

- professionaliteit
- verantwoordelijkheid
- respect en integriteit
- teamgerichtheid
- veiligheid.

5304 Integriteitsbeleid Defensie

Hoewel ethiek misschien filosofisch lijkt, is het toch belangrijk om het in de praktijk toe te passen. Daarom heeft Defensie integriteitsbeleid opgesteld en vastgelegd in [SG-A984](#). Dit beleid komt voort uit verschillende wetten en regelgeving, zoals het BARD, het AMAR en de Arbowet. Het gaat uit van de morele competentie van medewerkers. Dit betekent dat er bepaalde spelregels zijn waar Defensiemedewerkers zich aan moeten houden, maar dat die niet ontslaan van zelf kritisch nadenken over wat moreel verantwoord is.

Zakelijke integriteit gaat over de manier waarop Defensiemedewerkers omgaan met informatie, materieel en goederen. Daarnaast gaat het ook over hoe Defensie invulling geeft aan het contact met klanten, leveranciers, bedrijven of andere partijen. Zakelijk integer handelen zorgt ervoor dat Defensie een betrouwbare en integere zakenpartner is en de goede naam en reputatie worden beschermd. Er moet van Defensie verwacht kunnen worden dat het een onafhankelijke, onpartijdige en transparante partner is. Zakelijke integriteit gaat dus voornamelijk over (moreel) juist gedrag van medewerkers ten opzichte van de organisatie en over signalen wanneer de organisatie nadelige gevolgen ondervindt. Thema's binnen dit domein zijn: (de schijn van) corruptie, belangenverstrengeling, vriendjespolitiek en oneigenlijk gebruik van Defensiemiddelen, Defensiefaciliteiten of bevoegdheden.

Voor u als Defensiemedewerker betekent dit dat u goed moet nadenken of bepaalde persoonlijke activiteiten de organisatie of de maatschappij kunnen schaden. Bijvoorbeeld wanneer u relaties met externen (zoals het bedrijfsleven) onderhoudt: welke informatie kunt u delen en welke niet? Of wanneer u nevenwerkzaamheden uitvoert: hoe verhouden deze zich tot uw taken binnen Defensie?

Nevenwerkzaamheden dient u in ieder geval te melden in een functioneringsgesprek met uw leidinggevende om er afspraken over te maken. Ook contact met en de inhuur van oud-collega's vraagt zorgvuldigheid om (de schijn van) vriendjespolitiek in functietoewijzing en bij aanbestedingen te voorkomen. Als u zich afvraagt hoe dit zit voor uw persoonlijke situatie kunt u voor advies contact opnemen met de integriteitsadviseurs van de [Centrale Organisatie Integriteit Defensie](#).

Sociale integriteit heeft betrekking op de manier waarop medewerkers met elkaar en met mensen buiten Defensie omgaan. Respect voor elkaar is hierbij de basis. Sociale integriteit is dus gericht op het signaleren en voorkomen van ongewenst gedrag.

Wanneer u de taken die horen bij uw functie uitvoert, krijgt u vaak te maken met andere medewerkers van Defensie of met personen die geen deel van de organisatie uitmaken. Bij

al die interacties wordt ongewenst gedrag niet getolereerd, want dat is in strijd met onze beroepsmoraal. Onder ongewenst gedrag wordt verstaan:

- (seksuele)intimidatie: verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag
- pesten en/of treiteren
- kwaadspreken
- agressie
- stalking
- discriminatie op grond van:
 - godsdienst
 - levensovertuiging
 - politieke gezindheid
 - ras
 - geslacht
 - nationaliteit
 - seksuele geaardheid
 - burgerlijke staat
 - leeftijd
 - handicap of chronische ziekte
 - arbeidsduur of vorm arbeidsovereenkomst (vast/tijdelijk).

Geef aan waar voor u de grens ligt en ongewenst gedrag begint; spreek elkaar aan en wees aanspreekbaar. Voor het voorkomen van ongewenst gedrag zijn we allemaal verantwoordelijk.

5305 Ethisch Bewustwordingsmodel, IK 2-1250

Er zijn verschillende modellen ontwikkeld om om te gaan met (morele) dilemma's. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op één van de modellen die binnen het CLAS veel wordt gebruikt: het Ethisch Bewustwordingsmodel (EBM). Het is belangrijk om te beseffen dat dit één van vele modellen is en in de praktijk niet altijd het meest passende is. In het EBM staat een stappenplan centraal om u bewust te maken van alle aspecten van een situatie zodat er een beslissing kan worden gemaakt die naderhand goed is te verantwoorden.

Het model is vooral bedoeld om een zorgvuldig beeld te krijgen en bewust te worden van de ethische dimensies van een situatie. Er zijn andere modellen die zich meer specifiek richten op het beoordelen van een moreel dilemma.

Het EBM omvat de volgende vier stappen.

Wat is het kernprobleem?

- stel vast wat het kernprobleem is
- stel vervolgens vast wat het dilemma is.

Wie zijn de partijen in het dilemma en wat zijn hun belangen?

- benoem alle betrokken partijen in het dilemma
- stel vast wat hun belangen zijn.

Benoem de mogelijke oplossingen en toets deze aan de volgende vragen:

- zijn alle belangen van de partijen afgewogen?
 - maak een afweging van de zwaarte van de belangen per partij
 - weeg vervolgens de zwaarte van de belangen tussen de partijen.

Welke oplossing vind ik het meest rechtvaardig en waarom?

- neem de gelijkwaardigheid van de mensen als uitgangspunt

- probeer zo neutraal mogelijke keuzes te maken
- vraag u af wat u zou doen als u de ander was
- is de oplossing eerlijk; en waarom?
- bedenk waarom u na deze beslissing uzelf later recht in de ogen kunt blijven kijken
 - zijn de oplossingen wettelijk toegestaan?
 - als dat niet het geval is, waarom kiest u er dan voor om tegen bestaande wetten en/of regels in te gaan?

Besluit wat u gaat doen: kies de oplossing die volgens u ethisch het meest verantwoord is en/of waar u van vindt dat u die kunt verantwoorden, zowel naar uzelf als de organisatie.

Sectie 4 Gedragscode

5401

Eerder is aangegeven dat een groot aantal handelingen die Defensiemedewerkers moeten uitvoeren in regels zijn vastgelegd. De *mission statement* van de CDS geeft aan wat Defensiemedewerkers nastreven en waar zij voor staan. De verantwoordelijkheid voor het bepalen van de wijze van uitvoering ligt grotendeels bij de commandanten. Niettemin is het belangrijk dat iedere Defensiemedewerker het gewenste gedrag toont, ongeacht zijn functie (chauffeur of eskadronscommandant) of rang (burgermedewerker, korporaal of kolonel). Daarom zijn de binnen de krijgsmacht gehanteerde waarden en normen samengevat in vier coderegels, die samen de Gedragscode Defensie vormen. Hierop mogen en moeten Defensiemedewerkers elkaar tijdens de uitoefening van hun beroep aanspreken en aangesproken worden.

De Gedragscode Defensie luidt als volgt.

Defensie is een organisatie met een unieke taak: het beschermen wat ons dierbaar is. Dit doen wij door te vechten voor vrede en veiligheid. Dag in dag uit, onder moeilijke en soms gevaarlijke omstandigheden. Als wij slagen in deze gezamenlijke missie, maakt dit ons trots. In de Gedragscode Defensie staan de basiswaarden omschreven hoe wij met elkaar, anderen, middelen en bevoegdheden omgaan. Deze gelden voor iedereen, op de werkvloer, op uitzending, op de kazerne en in de top van de organisatie. Door ze te benoemen maken we duidelijk waar we voor staan, wat we van elkaar en wat anderen van ons mogen verwachten.

Verbondenheid

Ik werk samen, help anderen, sta open voor feedback en spreek aan.

Toelichting

Werken bij Defensie draait om verbondenheid, om kameraadschap. Wij gaan voor elkaar door het vuur. Ik ben een echte teamspeler en help mijn collega's wanneer dit nodig is. Het beste resultaat behalen wij gezamenlijk door elkaar scherp te houden, elkaar te coachen en vooral ook als wij het lef hebben elkaar aan te spreken op ons werk en ons gedrag. Ik sta open voor feedback. Dit maakt ons sterker en stelt ons in staat om te leren als organisatie.

Veiligheid

Ik werk veilig. Onveilig of ongewenst gedrag maak ik bespreekbaar of meld ik. Ik werk samen met collega's en ben medeverantwoordelijk voor hen en het team. Ik spreek anderen aan op hun gedrag en accepteer dat anderen mij op mijn gedrag aanspreken.

Toelichting

Geldende procedures zijn bij mij bekend en pas ik verstandig toe. Twijfels en dilemma's maak ik bespreekbaar. Ik ga respectvol met ieder ander om. Ik besef dat er voor pesten,

agressie, (seksuele) intimidatie, discriminatie of ander ongewenst gedrag geen plaats is binnen Defensie. In het geval van ongewenst gedrag of onaanvaardbare risico's grijp ik in, bespreek ik dit of maak ik hier melding van. Dit maakt ons als organisatie veiliger en toegerust onze taken uit te voeren.

Vertrouwen

Ik zorg dat mijn collega's en de samenleving op mij kunnen vertrouwen.

Toelichting

Zowel op kantoor, als op zee, in het veld of in de lucht moeten we op elkaar kunnen vertrouwen. Dit vergt dat ik nauwkeurig werk, mijn afspraken nakom, zorgvuldig omga met middelen en bevoegdheden en dat ik eerlijk en open communiceer. Zoals wij op elkaar vertrouwen, vertrouwt de samenleving op ons. Ik ben mij altijd bewust van mijn voorbeeld-functie en de hoge eisen die de samenleving stelt aan mijn gedrag. Ik spiegel mijzelf op mijn handelingen - of het nu in dienst is of erbuiten, op uitzending, of op internet. Dit maakt mij betrouwbaar voor mijn collega's en voor de samenleving.

Verantwoordelijkheid

Ik toon vakmanschap en neem verantwoordelijkheid in mijn werk.

Toelichting

De medewerkers van Defensie dragen grote verantwoordelijkheid. Het succesvol uitvoeren van ons werk draait om vakmanschap. Ik onderhoud daarom mijn kennis en vaardigheden, voer mijn taak uit en lever kwaliteit. Binnen het team hebben we allemaal een eigen taak. Ik ben verantwoordelijk voor mijn eigen gedrag en draag samen met mijn team zorg voor wat wij doen. Ik spoor daarom mijzelf en collega's aan om het beste uit zichzelf te halen, neem initiatief als de situatie daarom vraagt en geef zelf het goede voorbeeld in mijn gedrag. Dit maakt ons sterker als individu en als team.

5402 Melden van ongewenst gedrag of een vermoeden van een integriteitsschending

Wat kunt u doen als u ongewenst gedrag ziet of zelf ervaart? Blijf hier niet mee rondlopen. Spreek de persoon die dit gedrag vertoont aan. Hiermee geeft u de ander de kans om zijn gedrag te verbeteren. Ook zorgt u ervoor dat u en anderen in de toekomst geen last meer hebben van dit ongewenste gedrag. Iemand aanspreken op ongewenst gedrag kan soms moeilijk zijn. U kunt daarom altijd contact opnemen met een vertrouwenspersoon die u hiermee kan helpen.

In sommige gevallen is aanspreken alleen niet genoeg. Als u melding wil maken van ongewenst gedrag, kunt u terecht bij uw leidinggevende. Wanneer de leidinggevende een melding krijgt, is deze verantwoordelijk voor afhandeling van de melding. De leidinggevende moet de betrokken mensen horen en vervolgstappen ondernemen. Deze stappen hangen af van de melding.

Voor het doen van een melding kunt u ook ondersteuning vragen aan een vertrouwenspersoon. Deze kan u ondersteunen bij het bespreekbaar maken van ongewenst gedrag en/of het doen van een melding bij uw leidinggevende. De vertrouwenspersoon biedt een luisterend oor en/of adviseert de medewerker over mogelijke stappen, maar onderneemt zelf geen stappen. Een gesprek met een vertrouwenspersoon is vrijblijvend en in beginsel volledig vertrouwelijk. Een gesprek hoeft niet altijd tot een klacht of melding te leiden. U kunt in ieder geval altijd contact opnemen met een vertrouwenspersoon om ongewenst gedrag te bespreken.

Informatie over de vertrouwenspersonen van CLAS is terug te vinden op intranet Vertrouwenspersoon CLAS. Daarnaast zijn de gegevens van de vertrouwenspersonen op te vragen bij de Coördinator Vertrouwenspersonen, wiens gegevens ook op intranet te vinden zijn.

Als u niet bij uw leidinggevende terecht kunt of wilt, kunt u de melding neerleggen bij het Meldpunt Integriteit Defensie (tevens Centraal Klachtenpunt Defensie). Samen met de melder gaat dan de Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID) kijken op welk niveau de melding neergelegd moet worden, of dat er doorverwezen moet worden naar bepaalde ketenpartners zoals BMW of GV. Het meldpunt is bereikbaar op 0800-2255733/*06733 (optie 4). Of via e-mail: meldpunt.integriteit.Defensie@mindef.nl.

5403 Instructeurscode

Naast de Gedragscode Defensie geldt binnen het Opleidings- en Trainingscommando bovendien de Instructeurscode. De tekst van de code luidt als volgt.

- Ik draag zorg voor een veilig en stimulerend onderwijsleerklimaat en stel daarbij mijn leerlingen centraal.
- Ik zorg voor een goede voorbereiding, uitvoering en evaluatie van mijn lessen.
- Ik houd mijn vakmanschap op peil, blijf op de hoogte van de recente ontwikkelingen op mijn vakgebied en ben bereid om deze vakkundigheid met anderen te delen.
- Ik ben eerlijk en open in mijn relatie met leerlingen, behandel hen gelijkwaardig en met respect, en benader hen als volwassenen.
- Ik maak geen misbruik van mijn deskundigheid of machtspositie.
- Ik ben in mijn houding en gedrag een voorbeeld voor mijn leerlingen.
- Ik ga zorgvuldig om met het stimuleren en corrigeren van mijn leerlingen.
- Ik begeleid mijn leerlingen maximaal tijdens de leer-, vormings- en aanpassingsprocessen.
- Ik ga zorgvuldig om met vertrouwelijke gegevens van mijn leerlingen.
- Ik ben medeverantwoordelijk voor het welbevinden van mijn leerlingen; daarbij ben ik mij bewust van het feit dat leerlingen van mij afhankelijk kunnen zijn.

De Instructeurscode is mede bedoeld om te voorkomen dat instructeurs in een situatie komen dat zij een (seksuele) relatie aangaan met een of meerdere leerlingen, waardoor zij een strafbaar feit kunnen plegen (artikel 249 Wetboek van Strafrecht: 'De instructeur die ontucht pleegt met een leerling, wordt gestraft met ...').

5404 Brondocumenten

VS 2-1593	Tenuen
MP bundels	Tucht- en strafrecht
DP 20-20	Handboek exercitie
IK 2-1251	Omgaan met media

Civiele wetgeving bijvoorbeeld de Tabak- en opiumwet.

Sectie 5 **Discipline, vormen en gebruiken**

5501 Voorwoord

De doelstelling van deze sectie is om in eenvoudig taalgebruik militairen van hoog tot laag te informeren over discipline, vormen en gebruiken binnen de Landmacht. Onder discipline verstaan we houding, gedrag en de wijze waarop militairen zich presenteren. Vormen en gebruiken geven handvatten hoe zich te gedragen in de militaire samenleving. De inhoud van deze sectie komt uit diverse voorschriften en publicaties. Zij bevat de meest voorkomende zaken op disciplinair gebied en de vormen en gebruiken die van de individuele militair worden verwacht. Voor meer informatie over onderwerpen die in deze sectie zijn genoemd, wordt verwezen naar de voorschriften en publicaties die daar betrekking op hebben.

5502 Discipline

*NIET DE BEWAPENING MAAKT DE HOOFDKRACHT UIT VAN DE KRIJGSMACHT,
MAAR DE DISCIPLINE.
EEN GOEDE DISCIPLINE UIT ZICH DOOR HOUDING EN GEDRAG.*

5503 Inleiding

Discipline is essentieel voor het goed functioneren van de krijgsmacht. Discipline geeft vertrouwen aan de militair en draagt bij aan de geloofwaardigheid van de krijgsmacht. Naast deze elementen geldt dat binnen een gedisciplineerd leger goed doordachte en haalbare opdrachten worden gegeven. Discipline is het volgen van regels, procedures en afspraken. Iemand met discipline heeft zichzelf en zijn omgeving geordend. We kunnen nog zo goed zijn in ons werk; als de manier waarop we ons presenteren niet overeenkomt met wat de (civiele) omgeving van ons verwacht, dan heeft die omgeving ook geen vertrouwen in ons als vakmensen en komen we ongeloofwaardig en onprofessioneel over.

De eerste indruk die de militair maakt is dus van belang voor het aanzien van de krijgsmacht in het algemeen en dat van de eigen eenheid in het bijzonder. Die eerste indruk wordt bepaald door gedrag, tenue en uiterlijk voorkomen. Vooral bij verblijf in het buitenland bepalen uiterlijk voorkomen en gedrag in belangrijke mate hoe geloofwaardig Nederlandse militairen zijn.

5504 Houding en gedrag

De basis voor houding en gedrag is normaal burgerfatsoen en het nakomen van algemene beleefdheids- en omgangsregels. Respect, open communicatie en verantwoordelijkheid zijn sleutelbegrippen in hoe militairen met elkaar omgaan. Dit heet de houdingsdoctrine (HOUDOC): behandel een ander zoals u wilt dat anderen u behandelen. HOUDOC is de basis van discipline. Het gaat daarbij om het de volgende.

- Respect: een goed evenwicht tussen zelfrespect en respect voor anderen, vooral ondergeschikten maar ook minderheden of andere culturen.
- Open communicatie: een goede balans tussen luisteren en spreken. Luister goed naar de ander - ongeacht rang, stand, opleiding en afkomst; dus ook naar ondergeschikten. Maak direct contact met degene voor wie de boodschap eigenlijk bestemd is. Streef helderheid en directheid over en weer na. Luisteren is de basis van een goed gesprek.
- Verantwoordelijkheid: kies, beslis en voer zelf uit, terwijl u tegelijk uzelf en anderen antwoord kunt geven op kritische vragen over wat, waartoe, hoe, waardoor, waarom. Wees in staat om argumenten te geven voor het eigen doen en laten, vooral inzake plichten en rechten.

5505 Speciale positie van de militair

Militairen maken deel uit van een specifieke beroepsgroep. Met speciale verantwoordelijkheden - omdat ze, in opdracht van de regering, geweld moeten kunnen hanteren ter bescherming van democratische waarden. Deze democratische waarden zijn vastgelegd in de grondwet en gebaseerd op respect voor de medemens. Beheerst en evenwichtig optreden zijn eigenschappen die van een vertegenwoordiger van een militaire organisatie verwacht mogen worden. Op elk niveau moeten militairen verregaande beslissingen nemen, ook over leven en dood. Zowel tijdens als na de dienst dient u zich ervan bewust te zijn dat u kritisch bekeken wordt. Door een correcte houding en voorbeeldgedrag toont u niet alleen respect, maar dwingt u ook respect af.

5506 Inzet- en gevechtsbereidheid

De wil om te winnen moet altijd aanwezig zijn. Opdrachten die wij als militair krijgen voeren we uit, hoeveel moeite het ook kost; daar staan we voor. We moeten elkaar goed kennen omdat we vaak op elkaar zijn aangewezen in moeilijke situaties. Elkaar blindelings kunnen vertrouwen is een noodzaak, we zijn één team onder alle omstandigheden. Ons eigen doen en laten moeten we altijd kritisch bezien tegen de achtergrond van goed en kwaad (kan het door de beugel), durf ik wat ik doe later thuis te vertellen. Opdrachtgericht werken betekent dat u weet wat de bedoeling van de hogere commandanten is en dat de uitvoering van de opdracht in lijn is met deze bedoeling.

5507 Vormen en gebruiken, inleiding

Het militair bedrijf kent specifieke gebruiken met betrekking tot de omgang met elkaar. Het aanspreken van anderen met 'u' en hun rang en het melden als u binnenkomt bij iemand met een hogere rang zijn hiervan bekende voorbeelden. Als u zich aan deze en andere gebruiken houdt, stelt u zich altijd correct op. Naast algemene militaire gebruiken zoals het niet eten of drinken als u buiten loopt, zijn er bij elke militaire eenheid specifieke onderdeelgebruiken die voortkomen uit de traditiebeleving van die eenheid. Uw kader/collega zal u (doen) inleiden in die traditiebeleving en u de trots van uw eenheid bijbrengen.

5508 De militaire groet

Met groeten hebben militairen dagelijks te maken. Dat hieraan aandacht wordt besteed, is omdat een verkeerde wijze van groeten (onbedoeld) ergernis kan opwekken. Waarom? Groeten gebeurt uit vriendschap, beleefdheid of respect. De wijze waarop gegroet wordt geeft hier inhoud aan. Bij het groeten uit beleefdheid of respect (jongere/oudere of ondergeschikte/meerdere) is 'hoi' of 'doei' roepen niet de juiste toonzetting, terwijl dit in een vriendschappelijke relatie wel zo kan zijn. Pas de wijze van groeten dus aan aan de relatie die u met iemand hebt. Bij begroeting van een militaire meerdere wordt tevens de rang genoemd ('Goedemorgen sergeant-majoor'). Tussen militairen onderling is het brengen van de militaire groet (uit beleefdheid of respect) een gebaar dat zeker gewaardeerd wordt. Een aantal NAVO-landen kent de militaire groetplicht. In internationaal verband moet het brengen van de militaire groet dan ook niet als vrijblijvend worden gezien maar vanzelfsprekend zijn.

5509 De eregroet

Het is militair gebruik om bij het hijsen of neerhalen van de nationale vlag de houding aan te nemen en de eregroet te brengen. Als u zich verplaatst in een voertuig, stopt u het voertuig en stapt u uit. Hetzelfde geldt voor vlaggen van andere landen indien in internationaal verband wordt opgetreden. Ook geldt dit wanneer een ontplooid vaandel ons passeert. Op deze wijze tonen wij eerbied voor onze nationale en militaire geschiedenis en de offers die daarvoor gebracht zijn.

5510 Melden

Bij het melden bij een militaire meerdere treft u mogelijk een voor u onbekende situatie aan. Door u op formele wijze aan- en af te melden bij de in rang hoogste aanwezige militair,

houdt u altijd de eer aan uzelf. Bij het melden neemt u de houding aan, brengt u de groet, zegt u wie u bent, noemt u de rang van de meerdere en zegt wat u komt doen. Wanneer de meerdere aangeeft dat het gesprek is afgelopen, neemt u de houding aan, brengt u de groet, maakt u rechtsomkeert en gaat u weg. Bij het melden buiten gebouwen hanteert u dezelfde procedure.

5511 Uzelf presenteren

Als u reist of moet wachten, ga dan niet 'hangen' of zitten op een plaats die daar niet voor bestemd is, zeker niet op de grond. Uw individuele presentatie is het visitekaartje van de krijgsmacht. Op deze wijze draagt u bij aan het professionele beeld van de Defensieorganisatie.

5512 Gedrag tijdens een toespraak

Praten tijdens een toespraak is uiterst onbeleefd. Door te praten laat u blijken dat datgene wat er gezegd wordt u niet interesseert. Daarnaast maakt u het voor anderen die wel willen luisteren moeilijk om de spreker te verstaan.

5513 Onnodig geweld vermijden

Het feit dat u als onderdeel van uw beroep geweld moet kunnen uitoefenen, stelt hoge eisen aan uw vermogen om u ook buiten het werk te beheersen. Het gebruik van onnodig geweld of dreigen daarmee is uit den boze. Ga daarom situaties die op geweld uit kunnen draaien uit de weg. Dat is geen lafheid, maar een goed doordachte manier om escalatie van geweld te voorkomen. Als u in een situatie komt waarin u gedwongen wordt uzelf of anderen te verdedigen, beperk dan het gebruik van geweld tot het hoogst noodzakelijke om uzelf, en eventueel anderen, in veiligheid te brengen.

Omgang met de media

U wordt van te voren geïnformeerd over mogelijke contacten met journalisten en deze worden altijd begeleid door militaire voorlichters. Als journalisten u toch rechtstreeks benaderen, verwijs hen dan beleefd door naar uw commandant. Als u contact heeft met journalisten of onbekenden, wees u er dan van bewust dat antwoorden die voor u schijnbaar onbelangrijk zijn voor andere militairen een risico kunnen vormen. De antwoorden die u als individuele militair geeft, kunnen vertaald worden als de mening van 'de Nederlandse militairen'. Beperk u in ieder geval tot het niveau waarop u werkt en inzicht heeft en ga uit van feiten. Bespreek nooit vertrouwelijke zaken, ook niet 'off the record'. Informatie is informatie en wordt later toch vaak gebruikt. Wees heel voorzichtig met kritische opmerkingen over andere nationaliteiten. Uw enkele negatieve ervaring krijgt in de media vaak een veel zwaardere lading en kan veel schade veroorzaken.

5514 Samenwerken

Binnen een militaire eenheid is er altijd sprake van teamwork. Samenwerken is dus noodzakelijk. Samenwerking kan alleen worden bereikt als we elkaar blindelings kunnen vertrouwen. Onderling vertrouwen kan er alleen zijn als we:

- vakbekwaam zijn
- elkaar respecteren (ongeacht geslacht, ras, geloofsovertuiging, rang of geaardheid)
- eerlijk zijn tegen elkaar
- niet over, maar met elkaar spreken
- gemaakte afspraken nakomen
- elkaar helpen als dat nodig is.

5515 Discriminatie

Discriminatie op grond van ras, geloofsovertuiging of geaardheid is verboden.

5516 Mishandeling, intimidatie en ongewenste intimiteiten

Dit zijn ernstige vormen van gebrek aan respect voor de ander en het beschamen van hun vertrouwen. Ze zijn daarom ontoelaatbaar. Indien u een of meerdere van deze inbreuken op de persoonlijke integriteit constateert, dient u in te grijpen en uw commandant te informeren. Dit geldt ook als het sterke vermoedens betreft.

5517 Gewenste intimiteiten

Hiervan is alleen sprake als betrokkenen het bewust willen op basis van persoonlijke genegenheid en gelijkwaardigheid. Het mag nooit ten koste gaan van het functioneren van de eenheid. Bewaar daarom uw uitingen van genegenheid tot u in een privéomgeving bent. Veel misverstanden kunnen ook worden voorkomen door uw commandant te informeren over een eventuele relatie met iemand binnen uw eenheid. In dit verband dienen kaderleden zich in het bijzonder bewust te zijn van hun positie.

5518 Eerlijkheid

Eerlijkheid is de basis van vertrouwen. Ook als de boodschap minder plezierig is, is eerlijkheid altijd beter dan zwijgen of halve waarheden of onwaarheden te vertellen. Zogenaamde kleine fraude, zoals bewust gemaakte onjuistheden in declaraties, is voor onze beroepsgroep ontoelaatbaar.

5519 Roddel en achterklap

Het achter de rug om in negatieve zin over iemand spreken, verpest de sfeer en daarmee het vertrouwen in elkaar en in de eenheid. Betrokkene kan zich ook niet verweren tegen eventuele beschuldigingen. Wijs roddelende collega's terecht. Deze wijze van handelen voorkomt veel irritaties.

5520 Vloeken en schelden

Vloeken en schelden zijn niet in overeenstemming met het tonen van respect. Er zijn voldoende woorden voorhanden om het een en ander te verduidelijken of ongenoegen kenbaar te maken, waarbij u de ander minder snel krenkt. Vermijd daarom vloeken en schelden en wijs uw collega's zo nodig terecht.

5521 Gokken

Gokken kan leiden tot verslaving. Gokverslaving leidt in veel gevallen tot financiële problemen en vervolgens tot diefstal. Wijs gokken af en attendeer mensen op de gevaren hiervan. Probeer mensen met een gokverslaving of de symptomen daarvan in verbinding te brengen met professionele hulpverleners.

Sectie 6 Uiterlijk voorkomen

5601 Algemeen

De Nederlandse samenleving is zeer tolerant. Dat wil zeggen dat in de persoonlijke levensstijl veel is toegestaan of wordt gedoogd. Haardracht, het dragen van sieraden, tatoeages en symbolen maken deel uit van die persoonlijke levensstijl. Iedere Nederlander heeft zo zijn eigen mening over deze dingen. Sommigen kunnen negatief aankijken tegen uitingen van een andere levensstijl, zeker als die botst met het beeld dat men heeft van 'de militair'. Als militaire beroepsgroep willen we zo breed mogelijk gewaardeerd worden. We dienen dan aan het verwachtingsbeeld van 'de militair' van zoveel mogelijk burgers te voldoen. Dat betekent dat ons uiterlijk voorkomen en onze persoonlijke uitstraling zoveel mogelijk moeten aansluiten bij het beroep dat we uitoefenen. Het positieve effect van een correct militair tenue kan dus geheel teniet worden gedaan als uiterlijk voorkomen, persoonlijke uitstraling en hygiëne hiermee in tegenspraak zijn. Aan deze aspecten dient derhalve tenminste evenveel aandacht te worden besteed.

5602 Haardracht

Militairen dragen een kapsel in een natuurlijke kleur waarbij het haar niet voor de ogen, over de oren, over de boord of over de kraag van het uniform valt. Versierselen in het haar, zoals vlechtjes en staartjes, zijn niet toegestaan. De hoofddeksels moeten op correcte wijze gedragen kunnen worden. Een kapsel is onder operationele en oefenomstandigheden veilig en hygiënisch. Militairen met lang haar moeten dat, met hulpmiddelen in een kleur die past bij het uniform, opgestoken c.q. gebonden dragen.

5603 Sieraden

Het dragen van sieraden door de militair in uniform is niet toegestaan, met uitzondering van maximaal twee vingerringen. Uit veiligheidsoverwegingen mag er geen enkel sieraad worden gedragen bij sport, praktische dienst, onderhoud en onder operationele omstandigheden.

5604 Tatoeages en symbolen

Tatoeages zijn geaccepteerd, maar overdaad schaadt. Teksten en afbeeldingen die strijdig zijn met democratische beginselen zijn verboden.

5605 Hygiëne

Militairen dienen te allen tijde te zorgen voor een goede persoonlijke verzorging (schoon gewassen en geschoren). Persoonlijke verzorging is de eigen verantwoordelijkheid van iedere militair.

5606 Tenue

Geüniformeerd zijn we herkenbaar als militair. We zijn dan het visitekaartje van de krijgsmacht. Om serieus te worden genomen door de Nederlandse samenleving, is het belangrijk dat we ons gedragen zoals de burger dat van ons verwacht. Aan deze verwachting kunnen wij onder meer voldoen door ons correct te kleden. Daarom dragen wij het uniform zoals het hoort.

Aandachtspunten

- Draag uw uniform met trots en doe geen afbreuk aan uw presentatie, bijvoorbeeld door met uw handen in de zakken te lopen.
- Draag schone kleding en schoenen.
- Draag uw tenue correct. Afgezakke broekspijpen, uitpuilende zakken, open drukknopen en scheef bevestigde naamlinten en eenheidselementen dragen niet bij aan een positief beeld van de militair.
- Draag bij 'zomertenu' de mouwen opgerold tot juist boven de elleboog.
- Het combineren van militaire en burgerkleding is niet toegestaan. Een motorrijder mag wel een combinatie van het militaire tenue, motorkleding en een helm dragen.
- Iedere andere combinatie van een militair tenue met civiele gebruiksartikelen doet afbreuk aan het aanzien van de militair en is daarom niet toegestaan (met uitzondering van een groene, bruine of zwarte rugzak). Het te dragen tenue is afhankelijk van de te verrichten werkzaamheden. Als militairen als eenheid optreden, bepaalt de commandant eenheid van tenue (appèl, verplaatsingen e.d.).
- Draag bij sportlessen de organieke sportkleding. Eigen sportschoenen zijn toegestaan. Bij looplessen is een loopbroek toegestaan. Bij vrije sport is het sporttenue vrij.

Sectie 7 Onderscheidingstekens, emblemen en decoraties

5701

In dit deel wordt onderscheid gemaakt tussen onderscheidingstekens, emblemen en decoraties. Het recht tot het dragen hiervan moet blijken uit de persoonlijke registratieve bescheiden, de registratieve indeling of de tewerkstelling.

Voor de samenstelling van het Gevechtstenue (GVT) en de draagwijze van onderscheidingstekens en emblemen op het GVT verwijzen we naar Handboek Militair Land E&T 02.3, Hoofdstuk 10.

Draagwijze onderscheidingstekens, emblemen en decoraties op het Dagelijks tenue (DT)

- Er geldt een draagplicht voor:
 - het naamplaatje: boven de rechterborstzak, op jas en overhemd
 - de rangonderscheidingstekens: op jas en overhemd
 - het indelingseembleem, indien door de eenheid gevoerd en uitsluitend voor de duur dat de militair bij de eenheid is ingedeeld
 - het mouwembleem van de Koninklijke Landmacht: op de linkerbovenzijde van de mouw
 - de kraagpatten en kraagemblemen
 - het brevetembleem: boven linkerborstzak.
- Modeldecoraties en batons worden gedragen boven de linkerborstzak.
- Het onderdeelseembleem wordt gedragen op de rechterborstzak.
- Vaardigheidseemblemen worden gedragen op de naad, 2 cm onder de klep van de linker- en rechterborstzak, tot een maximum van twee per borstzak. Indien een militair meer dan vier van deze emblemen bezit, is aan hem de keuze welke emblemen hij draagt. Indien een militair een onderdeelseembleem draagt, mag onder de klep van de rechterborstzak slechts één vaardigheidseembleem worden gedragen.
- Het Nederlandse parachutistenembleem en het embleem legerluchtwaarnemer wordt gedragen boven de linkerborstzak (maximaal één). Het buitenlandse parachutistenembleem wordt gedragen boven de rechterborstzak (maximaal één).
- Nestels en koorden worden gedragen aan de schouder.
- Het gevechtsinsigne, het herinneringseembleem Commando, Luchtmobiele Brigade, Milva, Dutchbat III en de veteranenspeld (uitsluitend niet actief dienende militairen) worden gedragen boven de rechterborstzak (maximaal twee) boven het naamplaatje.
- Het draaginsigne gewonden wordt gedragen op de linkerborstzak; de draagspeld groepswaardering op de rechterborstzak. Indien de militair een draaginsigne gewonden draagt, mag onder de klep van de linkerborstzak slechts één vaardigheidseembleem worden gedragen.



Sectie 8 Communicatiebewustzijn

5801 U bent in beeld!

Een militair is altijd in beeld. Een uniform valt op. In het straatbeeld, in de krant, op televisie en ook op social media zoals Facebook, Instagram, Whatsapp, LinkedIn en Youtube. De enige plek waar een militair niet opvalt is in camouflagepak in de bosrand - maar dankzij smartphones zorgen veel militairen dat ze ook onder gedekte omstandigheden nog steeds opvallen. Het uniform staat voor een grotere organisatie waar u deel van uitmaakt. Hoe u ook in beeld komt: iedereen die dat beeld ziet, ziet een militair. Daarbij doet de naam of rang niet ter zake; kleren maken de man of vrouw. Als militair kunt u de strepen, sterren, emblemen en baretten lezen als een boek. Reken er echter niet op dat de gemiddelde krantenlezer, televisiekijker of websurfer die toevoegselen aan het uniform ook kent.

Een militair uniform geeft aan dat de drager militair is. Een politie-uniform laat ook niets aan de verbeelding over. De militair in beeld spreekt voor de kijker of lezer namens de organisatie - ook op een facebookpagina, als die is voorzien van een dappere foto. Alles wat u op uw site plaatst is beeldvormend over u, over de Koninklijke Landmacht en Defensie. Bedenk dus goed hoe u wilt dat de hele wereld u als militair ziet.

Dit hoofdstuk gaat vooral over beeldvorming. Welk beeld hebben wij als militair van onszelf en onze organisatie, en welk beeld heeft het publiek over ons, op basis van ons doen en laten? Hoe kunnen wij dat beeld presenteren zonder dat de operationele veiligheid in gevaar komt, en welk beeld willen wij creëren in de maatschappij?

Imago

Mede dankzij de missies op de Balkan, in Irak, Afghanistan en Mali heeft het Nederlands publiek een overwegend positief beeld van de Nederlandse militair. In de organisatie wordt hard gewerkt aan dat goede imago. Dat imago is echter ook kwetsbaar. Eén enkele misser van één militair kan terugslaan op de hele krijgsmacht.

Omdat Defensie een grote organisatie is, met verschillende (eenheids)culturen, is het ook moeilijk om een standaardbeeld van dé militair neer te zetten. Elke militair is trots op zijn eigen eenheid en gaat ook uit van de kracht van die eenheid. Als die beroepstrots ontbreekt, moet een militair zich afvragen of hij bij de juiste organisatie werkt. Beroepstrots kan ook een valkuil zijn, omdat elke militair zijn eigen eenheid - uiteraard - de beste vindt. Feit is echter dat elke militaire eenheid een bepaalde taak heeft en de Landmacht zonder al die verschillende eenheden niet kan functioneren.

De militaire cultuur wordt op veel manieren gepresenteerd - niet alleen door uniformen, emblemen of vaandels. Nederlanders zijn direct en militairen zo mogelijk nog directer. Een militair zal niet snel om de hete brei heen draaien, maar zeggen waar het op staat, al dan niet met een dosis humor. Ook dit is tekenend voor militairen. Militaire humor is, volgens de insiders, de beste humor, maar wordt door niet-militairen niet altijd begrepen en soms als schokkend ervaren. Weet dat elke beroepsgroep zijn eigen cultuur en humor kent, die wij als militair ook niet altijd begrijpen. Eén lompe opmerking van één militair kan het beeld vormen dat alle militairen lomp en onbeschoft zijn. Het wangedrag van enkele individuen kan een hele gemeenschap een slecht imago geven. Een positief imago opbouwen kost veel tijd en energie en kan in één klap teniet worden gedaan door een enkele misstap van één individu.

De Landmacht is de afgelopen decennia sterk veranderd en het imago is daarin (deels) meegegaan. Defensie is in het straatbeeld minder, maar in de media bijzonder zichtbaar geworden. Begin jaren 90 zaten in elke familie, buurt of vereniging wel één of meerdere

dienstplichtige militairen. De beroepsmilitair van nu heeft een andere, niet per se betere drive dan de militair uit de nadagen van de Koude Oorlog. De dienstplichtverhalen van toen zijn anders dan de dienstverhalen van nu, maar de toehoorder merkt dat verschil niet altijd. Iedere militair moet zich er bewust van zijn dat alles wat hij buiten de kazerne aan familie of vrienden vertelt het imago van de Landmacht kan maken of breken. 'Every soldier a spokesman' is een populaire kreet voor de ambassadeursrol die elke militair heeft. U vertegenwoordigt onder alle omstandigheden Defensie, en de Landmacht in het bijzonder.

5802 In contact met de media

De meest voor de hand liggende manier waarmee u als militair actief in beeld wordt gebracht, is door tussenkomst van de media: kranten, radio, televisie en internet, waarbij vooral internet vele gezichten kent. De media spelen in onze maatschappij een belangrijke rol. Het grote publiek vormt zijn beeld van de wereld deels door de eigen achtergrond en omgeving, maar vooral door de vele media.

5803 Vuistregels externe contacten

'U bent het visitekaartje van Defensie'. IK 2-1251

In externe contacten kan een goed beeld worden gecreëerd van onze organisatie. Met externe contacten wordt bedoeld: contacten op internet (zoals het schrijven van blogs en deelname aan sociale netwerken), uw eigen sociale omgeving, optreden op publieke bijeenkomsten (zoals symposia, lezingen en debatten) en contacten met journalisten.

Elk extern contact is een kans om aan te geven in wat voor professionele organisatie u werkt. Ook uw thuisfront leest de krant, kijkt televisie en gebruikt sociale media. Juist uw verschijning met een goed verhaal zal zeker worden gewaardeerd. Grijp die kans, maar houdt u aan de volgende vuistregels.

- Denk vooraf na over uw boodschap. Wat wilt u zeggen?
- Praat alleen over uw eigen werk (uw opdracht, uw eenheid, uw functie).
- Geef korte, begrijpelijke antwoorden. Gebruik geen afkortingen en vaktaal.
- Eén opmerking kan grote gevolgen hebben. Houd hier rekening mee.
- Houd u aan de geheimhoudingsplicht en bescherm de privacy van anderen.
- Wat u zegt kan gevolgen hebben voor uw collega's, uw privéomgeving en wat mensen van Defensie vinden.
- Ga nooit in op geruchten en ga niet gissen. Het is niet erg om iets niet te weten.
- Vertel de waarheid.
- Militair en/of Defensiemedewerker bent u ook buiten werktijd.
- Informeer bij publieke bijeenkomsten of contacten met journalisten altijd vooraf uw commandant en de sectie communicatie.

Sectie 9 Cyberawareness

5901 Inleiding

De afhankelijkheid van de krijgsmacht van digitale systemen is groot. Er wordt steeds meer gebruik gemaakt van computers en netwerken voor het uitwisselen van informatie en voor de aansturing en het gebruik van wapensystemen en sensoren. Cyberaanvallen vormen een reële dreiging die steeds groter wordt. Tegelijk gebruiken onze tegenstanders zelf ook digitale systemen. Dit biedt nieuwe mogelijkheden om informatie over de tegenstander in te winnen (cyberinlichtingen) en hun systemen aan te vallen, bijvoorbeeld door deze (tijdelijk) uit te schakelen (*cyber-offensief*).

Dit gedeelte richt zich op de bescherming van onze eigen digitale systemen en netwerken tegen dreigingen van tegenstanders, en het verkleinen van risico's door veiliger gedrag. Daarbij gaat het om het vergroten van de digitale weerbaarheid van Defensie (*cyber-defensief*). Immers, een cyberaanval op de systemen kan de Defensieorganisatie op tal van

manieren ontregelen. Om de digitale weerbaarheid te vergroten, is meer kennis en bewustzijn (*awareness*) van het cyberdomein van groot belang, met als doel deze kennis toe te passen in veiliger gedrag.

Opzet

In dit gedeelte worden de drie pijlers van informatiebeveiliging toegelicht. Daarna komen de belangrijkste cyberdreigingen en aanvalsmethoden aan de orde, en verschillende maatregelen om deze dreigingen tegen te gaan. Daarna wordt het Defensiebrede cyberawarenessprogramma toegelicht. Ten slotte worden Incidentmeldingen en Melding Voorval toegelicht.

5902 Versterking digitale weerbaarheid

Cyber-defensief refereert aan de bescherming van informatie (informatiebeveiliging) en de bescherming van systemen en netwerken. Die bescherming berust op drie belangrijke pijlers.

- Confidentialiteit (vertrouwelijkheid): alleen bevoegd personeel heeft toegang tot systemen en informatie. Defensie maakt daarom onder meer gebruik van rubricering en vercijfering van informatie, inlogprocedures bij toegang tot digitale systemen en software (bijv. inloggen op MULAN), maar ook van screening van personeel.
- Integriteit: het zorgdragen dat de informatie authentiek (echt, origineel) is en blijft, ofwel het voorkomen dat informatie door onbevoegden ongemerkt wordt gewijzigd. Zo kan de wijziging van coördinaten van een doelwit in een raketsysteem grote gevolgen hebben. Defensie borgt de betrouwbaarheid van systemen en informatie onder meer door een (fysieke) toegangsregeling tot deze systemen (bijv. toegang tot TBB-ruimten, waarbij TBB staat voor Te Beschermen Belangen).
- Beschikbaarheid: het zorgdragen dat informatie en systemen overal en altijd toegankelijk zijn voor bevoegde personen. Defensie maakt daarom onder meer kopieën van informatie (back-ups) en zorgt voor reservesystemen die bij uitval van het hoofdsysteem de taken kunnen overnemen (redundantie).

Defensie neemt dus maatregelen om informatie en systemen te beschermen. Hierbij geldt dat personeel zich wel aan al deze regels moet houden. Bovendien gebeurt het steeds vaker dat personeel moedwillig misleid wordt om de regels niet na te leven. Dit heet social engineering en vormt een grote dreiging voor de dagelijkse gebruiker van informatie-, sensor- en wapensystemen.

5903 Dreiging door social engineering

De mens is een belangrijke, maar ook zwakke schakel in de informatieketen. Daarom zijn aanvallen met *social-engineeringtechnieken* gericht op de mens vaak effectief. Bij dit soort aanvallen wordt kennis van psychologie gebruikt om iemand over te halen iets te doen wat volgens de regels niet is toegestaan. Het geven van vertrouwelijke informatie of het verlenen van ongeautoriseerde toegang zijn hier voorbeelden van. Social-engineering-aanvallen maken vaak gebruik van secundaire doelen. Dit houdt in dat iemand niet het hoofddoel vormt, maar (vaak ongemerkt) een bijdrage levert aan een groter plan van de aanvaller om het uiteindelijke doel te bereiken.

Een aantal technieken voor het toepassen van een social-engineeringaanval zijn:

- nieuwsgierigheid wekken
- het wekken van medelijden
- het toepassen van tijdsdruk en/of schaarste
- een beroep doen op hulpvaardigheid
- een slachtoffer bang maken.

De aanvaller doet zich veelal voor als iemand anders. Hierbij kiest de aanvaller voor verschillende rollen die bijvoorbeeld vertrouwen of autoriteit moeten uitdragen. Op deze wijze probeert hij de geldende procedures te omzeilen.

5904 Meerdere aanvalstechnieken voor social engineering mogelijk

Persoonlijk contact

De aanvaller legt persoonlijk contact met het slachtoffer. Dit kan in levenden lijve gebeuren, waarbij een aanvaller het slachtoffer met een overtuigend verhaal probeert te manipuleren of informatie tracht te achterhalen. Ook telefonisch contact komt vaak voor, waarbij de aanvaller zich bijvoorbeeld voordoeft als helpdeskmedewerker en de gebruiker opbelt met het verzoek persoonlijke gegevens door te geven om een (mogelijk) probleem te verhelpen. Voorafgaand aan het contact verzamelt de aanvaller zoveel mogelijk informatie over het slachtoffer, zodat hij het slachtoffer een overtuigend verhaal kan vertellen. Hiervoor worden zoekmachines als Google en sociale media als Facebook, Twitter, Instagram en andere informatiebronnen op het internet gebruikt. Dit is in de praktijk een eenvoudige en zeer effectieve techniek.

E-mail

Een aanvaller verstuurt een e-mail met een document, foto of filmpje die direct interesse wekt. Deze techniek wordt een *phishingaanval* genoemd. Als dit soort mail zeer specifiek op de gebruiker is toegesneden wordt het *spearphishing* genoemd. Hierbij worden gebruikers verleid om op een hyperlink te klikken. Deze link verwijst naar een authentiek ogende site waar om vertrouwelijke gegevens wordt gevraagd, zoals inloggegevens, pincodes en creditcardnummers. Deze documenten, foto's en filmpjes kunnen ook gebruikt worden om ongemerkt een virus te installeren. Deze virussen geven de aanvaller ongemerkt toegang tot de computer of het netwerk. De telefonische belvariant wordt *vishing* genoemd en de berichtenvariant (SMS) wordt *smishing* genoemd. Bij deze aanvalstechniek neemt de aanvaller telefonisch contact op met het slachtoffer om deze extra aan te sporen de e-mail te openen.

Rondsnuffelen

De aanvaller probeert vertrouwelijke informatie te verkrijgen door het snuffelen in vuilnisbakken, containers en prullenbakken. Deze techniek heet *dumpster diving*. Dit wordt ook gedaan op diverse plaatsen waar veel informatie beschikbaar is, zoals kopieermachines en printers. Dit laatste is alleen mogelijk als de aanvaller, als insluiper, toegang heeft verkregen tot een gebouw.

Over de schouder meekijken

Bij deze techniek, ook wel *shoulder surfing* genoemd, kijkt de aanvaller bijvoorbeeld tijdens het inloggen op een systeem mee over de schouder. Hierdoor kan het zijn dat inloggegevens onbewust worden afgegeven.

5905 Maatregelen

Eenvoudige maatregelen kunt u zelf nemen om het effect van de hiervoor genoemde dreigingen te verkleinen of te voorkomen. Uiteraard zijn de genoemde maatregelen ook toepasbaar op privésystemen. Bovendien kan slordig, onbedoeld gedrag met communicatiemiddelen in de privésituatie ook gevolgen hebben voor u en het werk. Hieronder volgt een belangrijke selectie van de do's en don'ts.

DO's

- Voer software-updates direct uit zodra deze beschikbaar zijn. Stel bij voorkeur automatische updates in. Bij elke nieuwe update zijn mogelijke kwetsbaarheden uit de vorige versie verholpen.
- Gebruik alleen door Defensie uitgegeven usb-sticks en bewaar ze veilig wanneer u ze niet gebruikt.
- Gebruik sterke wachtwoorden, bestaande uit karakters, cijfers en leestekens; maak lange wachtwoorden, bijvoorbeeld een makkelijk te onthouden zin.

- Gebruik voor verschillende accounts verschillende wachtwoorden.
- Houd wachtwoorden en pincodes altijd voor uzelf. Zorg ook dat niemand meekijkt tijdens het invoeren van inloggegevens.
- Zet de automatische wificonnector op de mobiele telefoon uit als u de deur uitgaat.
- Sluit de computer af met 'Lock this computer' (CTRL+ALT+DEL) of 'Log off' bij het verlaten van de werkplek.
- Wees u ervan bewust wat u op sociale media deelt en met wie. Wees terughoudend met het delen van uw contactgegevens buiten Defensie.
- Maak altijd melding van verdachte e-mails en andere ICT-/cyberincidenten (zie paragraaf hieronder). Raadpleeg bij twijfel uw beveiligingsfunctionaris.
- Kies het juiste middel voor het maken en verzenden van geclassificeerde of gemerkte documenten.

DON'Ts

- Koppel geen eigen ICT-middelen aan ICT-middelen van Defensie (ook niet om op te laden).
- Zet geen operationele Defensiegerelateerde informatie op sociale media.
- Klik niet op links in e-mails, berichten of open bijlagen zonder zeker te weten dat ze van de juiste afzender afkomstig zijn. Reageer niet op e-mails die vragen om inloggegevens.
- Download geen softwareprogramma's van bedenkelijke aard of bron. Download geen apps die niet uit een formele appstore afkomstig zijn.
- Gebruik uw eigen mobiele telefoon onder operationele omstandigheden zo min mogelijk en bij voorkeur helemaal niet.
- Maak geen gebruik van openbare en/of onbeveiligde wifinetwerken. Voer in elk geval nooit persoonlijke gegevens in via onbeveiligde verbindingen.
- Geef anderen nooit vertrouwelijke (inlog)gegevens, zoals gebruikersnamen en wachtwoorden.
- Het is niet toegestaan e-mails automatisch door te sturen naar een e-mailadres buiten Defensie.
- Het is niet toegestaan ICT-voorzieningen van Defensie te gebruiken voor het ongeautoriseerd verspreiden van vertrouwelijke informatie.

Cyberawarenessprogramma

Het Defensie CyberExpertiseCentrum ontwikkelt binnen het Defensiebrede cyberawarenessprogramma diverse hulpmiddelen die als doel hebben cyberawareness en kennis van cybersecure werken van Defensiemedewerkers te vergroten.

Denk hierbij aan:

- informatieve filmpjes over mogelijke effecten van onveilige handelingen
- digitale cyberescaperoom (e-learning cyberawareness)
- instructiekaarten
- informatiefolders en posters.

De e-learning cyberawareness is ontwikkeld om het Defensiepersoneel bewust te maken van de risico's van onveilig werken, zowel tijdens het werk als thuis. Het is een online training in de vorm van een cyberescaperoom. De e-learning bestaat uit verschillende modules, waarbij in iedere module een aantal onderwerpen centraal staan. Minimaal jaarlijks worden nieuwe modules uitgebracht met actuele updates.

Er staat een verwijzing naar de trainingsomgeving op de intranetpagina van het Defensie Cybercommando (<http://intranet.mindef.nl/cyber>).

5906 Incidentmelding

Met enige regelmaat ontvangen Defensiemedewerkers specifiek op hen toegesneden verdachte e-mails: spearphishing. Mocht u een dergelijke verdachte e-mail ontvangen, met bijlagen en/of hyperlinks, dan wordt u dringend verzocht dit te melden bij DefCERT (e-

mail: DCSC.DefCERT@mindef.nl). Lees hierbij ook de *Frequently Asked Questions* (FAQs) om te zien wat u hier zelf aan kunt doen. Mogelijk heeft u te maken met een cyberdreiging. DefCERT kan u vragen de betreffende e-mail op een veilige manier op te slaan en beschikbaar te maken voor onderzoek. In bepaalde gevallen en ernstige bedreigingen voor de nationale veiligheid zal ook de Militaire Inlichtingen- en Veiligheids Dienst (MIVD) worden ingeschakeld.

LET OP! DefCERT doet geen onderzoek naar personen. Indien u een incident wilt melden dat betrekking heeft op een of meerdere personen, dient u contact op te nemen met uw beveiligingsfunctionaris en/of de Koninklijke Marechaussee.

Incident DefCERT

Indien u een cyber incident wilt melden aan DefCERT kunt u 24/7 contact opnemen met de Incident Handler: MDTN: *06 421-6666 / Telefoon: 088-9513200 of 06-23384563.

5907 Melding Voorval

Overige cyberincidenten dienen te worden gemeld via de Melding Voorval volgens de aanwijzing [SG A/963](#). Mogelijke overige cyberincidenten zijn:

- virusbesmettingen
- diefstal, manipulatie, beschadiging van ICT-middelen
- gebruik van niet-geautoriseerde software, programmatuur en/of hardware
- niet-geautoriseerde pogingen tot toegang
- niet-geautoriseerde verbindingen op systemen en netwerken.

U dient deze melding te doen via Selfservice/Alle apps/Melden Voorval. Hier kunt u de details van uw melding voorval indienen:

-
- vul in bij korte omschrijving 'cyberincident'
- kies bij Voorval Type 'Beveiligen en Bewaken'
- zet een vinkje bij 'ICT/cyberincident'.

Vraag bij twijfel uw beveiligingsfunctionaris.

Hoofdstuk 6 Rechtspositie, personeelszaken en personeelszorg

Sectie 1 Grondslag voor de rechtspositie van militairen

Het rechtspositierecht voor militairen is gebaseerd op de Grondwet. Artikel 109 van de Grondwet schrijft voor dat de rechtspositie van ambtenaren bij de wet geregeld moet worden. Voor ambtenaren die werken bij Defensie is dat gebeurd in de Wet ambtenaren defensie. De Wet voor het reservepersoneel der krijgsmacht en de Kaderwet Militaire Pensioenen zijn bijzondere wetten op rechtspositioneel gebied. In het Algemeen militair ambtenarenreglement (AMAR) (MP 31-101-1210) wordt voor een belangrijk deel de rechtspositie voor de militair nader uitgewerkt. De belangrijkste rechtspositionele bepalingen worden hieronder kort beschreven. Voor het raadplegen van rechtspositionele wet- en regelgeving wordt verwezen naar het intranet of naar www.wetten.overheid.nl.

Sectie 2 Flexibel personeelssysteem

6201 Aanstelling

Voordat iemand in aanmerking kan komen voor een aanstelling als militair bij het beroeps- of reservepersoneel, moet aan een aantal eisen worden voldaan. Hierbij moet bijv. gedacht worden aan opleidings-, lichamelijke en psychische eisen (artikel 5 AMAR). Tevens worden eisen gesteld met betrekking tot de mate waarin iemand als militair wordt geacht betrouwbaar zijn functie te kunnen uitoefenen. De militaire inlichtingen- en veiligheidsdienst (MIVD) voert dan ook, op basis van de Wet Veiligheidsonderzoeken, een veiligheidsonderzoek uit. Als het veiligheidsonderzoek met goed resultaat wordt doorlopen, wordt er een verklaring van geen bezwaar (VGB) afgegeven.

Een VGB is vereist voor iedereen die een vertrouwensfunctie wil vervullen. Alle militaire functies zijn als vertrouwensfuncties aangemerkt, en dus heeft iedereen die als militair wil worden aangesteld een VGB nodig. Wordt er geen VGB afgegeven, dan kan men dus niet worden aangesteld als militair. In de beleidsregel VGB is te lezen wanneer een VGB wordt ingetrokken of geweigerd. De aanstellingseisen zijn niet alleen van belang bij de aanstelling. Gedurende de gehele aanstellingsduur zal de militair moeten voldoen aan de aanstellingseisen. Voldoet hij niet meer aan die aanstellingseisen, dan kan dat leiden tot ontslag.

Zo spoedig mogelijk na aanstelling of na het volgen van de initiële opleiding (voor de eerste functie), legt de militair de eed of belofte af.

6202 Loopbaanfasen

In de loopbaan van de militair kunnen drie fasen worden onderscheiden.

- Fase 1 start bij de aanstelling en duurt tot het einde van de dienverplichting. De dienverplichting betreft de aan de aanstelling verbonden verplichting om deel uit te maken van het beroepspersoneel. Omdat de duur van de dienverplichting per categorie kan verschillen, kan ook de duur van fase 1 verschillen. Aan een aanstelling is een proeftijd van zes maanden verbonden. Wanneer er sprake is van een hernieuwde aanstelling van een gewezen militair, kan de proeftijd worden bekort tot maximaal drie maanden.
- Fase 2 begint automatisch aan het einde van de dienverplichting en kan overgaan in de derde fase op het moment dat de militair een positief doorstroombesluit heeft gekregen. Uiterlijk drie jaar voor het bereiken van de maximumlooptijd in rang wordt individueel, op basis van objectieve criteria, door de organisatie het besluit genomen over de mogelijkheden tot doorstroom naar fase 3. Soldaten en korporaals komen niet in aanmerking voor functievervulling in fase 3. Ten aanzien van soldaten en korporaals wordt uiterlijk twee jaar voor het verstrijken van de maximumlooptijd in rang besloten of zij tijdens de resterende periode kunnen worden bevorderd naar een hogere rang. Indien geen positief doorstroombesluit (onderofficieren en officieren) of bevorderingsbesluit (soldaten en korporaals) wordt verkregen, eindigt de militair zijn loopbaan bij Defensie in fase 2 bij het bereiken van zijn maximale looptijd in rang.
- Fase 3 start zodra een positief doorstroombesluit is genomen en eindigt in beginsel bij het leeftijdsontslag van de militair. Andere redenen staan beschreven in de volgende alinea 'ontslag'.

6203 Ontslag

Het verlenen van ontslag aan de militair met een officiersrang geschiedt bij Koninklijk Besluit. Het verlenen van ontslag aan de militair beneden de rang van tweede luitenant geschiedt door de Minister. De meest voorkomende gronden waarop ontslag kan worden verleend zijn:

- op eigen verzoek
- bij het bereiken van de ontslagleeftijd (Functioneel Leeftijdsontslag - FLO)
- wegens ziekte
- wegens ontheffing van de initiële opleiding
- voor militairen in fase 2 bij het bereiken van de maximale looptijd in rang, indien tevens een negatief doorstroombesluit (onderofficieren en officieren) of negatief bevorderingsbesluit (soldaten en korporaals) is afgegeven
- wegens onbekwaamheid of ongeschiktheid voor de vervulling van de functie
- wegens verregaande nalatigheid in de vervulling van plichten
- wegens wangedrag in of buiten dienst.

Een militair die zijn initiële opleiding niet heeft gehaald en uit de opleiding is ontheven, kan bijv. op grond van die ontheffing ontslag worden verleend, maar ook omdat het gedrag van de militair schadelijk is of kan zijn voor de wijze waarop hij als militair zijn taken moet uitvoeren. Afhankelijk van de reden voor het verlenen van ontslag, zal de militair ontslagen worden onder vermelding van het woord 'eervol' (artikel 41 AMAR) of zonder die vermelding. Opgemerkt dient te worden dat ontslag ook kan volgen indien de VGB van een militair wordt ingetrokken. Het intrekken van de VGB vindt plaats indien een militair niet meer voldoet aan de eisen voor het verkrijgen van een VGB. Het gedrag van de militair en zijn partner kunnen hieraan ten grondslag liggen. Intrekken van de VGB wordt niet geïnitieerd door het Defensieonderdeel waartoe een militair behoort, maar door de MIVD.

Sectie 3 **Functioneringsgesprekken, beoordelingen en bevordering**

Tijdens de loopbaan van de militair wordt hij geïnformeerd over een aantal aspecten in relatie tot zijn functioneren en loopbaan (artikel 27 tot en met artikel 28c AMAR). Als een militair een nieuwe functie gaat vervullen, wordt hij door zijn nieuwe lijnmanager geïnformeerd over de inhoud van de functie die hij zal gaan vervullen. Dit vindt plaats in een functie-introductiegesprek, dat binnen een maand na aanvang op functie plaats dient te vinden. Als de militair vervolgens de functie een tijd vervult, wordt hij geïnformeerd over de wijze waarop hij tot op heden heeft gefunctioneerd. Dat kan plaatsvinden aan de hand van een functioneringsgesprek of een beoordeling. Een functioneringsgesprek dient minimaal een keer per jaar te worden gehouden. In het gesprek worden aan diverse aspecten in relatie tot het functioneren en de werkomstandigheden aandacht besteed. Indien de militair hierom verzoekt, of als de commandant dit wenselijk acht, kan er een beoordeling worden opgemaakt over het functioneren van de militair. Het beoordelingstijdvak dient minimaal zes maanden en maximaal twee jaar te betreffen en in deze periode dient minimaal één functioneringsgesprek plaats te hebben gevonden. Het functieintroductiegesprek, het functioneringsgesprek en het beoordelingsgesprek dienen plaats te vinden door de functionele chef. Zowel het functioneringsgesprek als het beoordelingsgesprek kunnen zowel positief als negatief van aard zijn.

Buiten de opleidingsperiode vinden functioneringsgesprekken en beoordelingen plaats conform de Beleidsregel functioneringsgesprekken en beoordelingen defensie, zie onderstaande link:.

[Beleidsregel functioneringsgesprekken en beoordelingen Defensie](#)

Naast terugkoppeling op zijn functioneren wordt de militair ook geïnformeerd over de mogelijkheden van zijn loopbaan. Afhankelijk van de loopbaanfase waarin de militair zich bevindt, wordt op bepaalde momenten in zijn loopbaan een loopbaangesprek met hem gevoerd door de loopbaanbegeleider. In het loopbaangesprek komen onder andere aan de orde: de loopbaanwensen van de militair; de ontwikkelpunten van de militair gericht op het vervolg van de loopbaan; en de kansen en mogelijkheden binnen het bestaande of te wijzigen loopbaanpad. Er kunnen in het gesprek afspraken worden gemaakt, die worden vastgelegd in het persoonlijk-ontwikkelplanformulier (POP).

Bij zijn aanstelling wordt de militair bestemd voor het vervullen van een functie waaraan een bepaalde rang of stand is verbonden. De militair wordt geacht beschikbaar en geschikt te zijn voor het vervullen van de functie, nadat hij zijn initiële opleiding heeft voltooid. Op het moment dat hij zijn initiële opleiding heeft afgerond wordt hij dan ook bevorderd tot de rang of stand die hoort bij de functie die de militair gaat vervullen. Het kan echter ook zijn dat de militair, enige tijd na zijn initiële opleiding te hebben afgerond, nog nadere functien-/of loopbaanopleidingen dient te volgen, voordat hij een functie kan vervullen in de naast hogere rang. Het afronden van die extra opleidingen wordt dan als voorwaarde gesteld voor het kunnen bevorderen van de militair. In overige omstandigheden vindt bevordering plaats indien de militair op een functie wordt geplaatst in de naast hogere rang. Regels omtrent bevordering zijn terug te vinden in hoofdstuk 3 van het AMAR.

Sectie 4 Beloningen en waarderingen

6401 [Beloningen](#)

Naast regels over bestraffing bestaan er ook regels over aanmoediging en beloning van militairen. Voor een beloning komen militairen in aanmerking die buitengewone daden van plichtsvervulling hebben verricht. De beloning kan bestaan uit:

- een geschenk
- een geldelijke beloning
- een functioneringsgratificatie.

6402 Waarderingen

Militairen en burgers die buitengewone toewijding of bijzonder loffelijk optreden hebben getoond komen voor een aantal mogelijke onderscheidingen in aanmerking:

- een tevredenheidsbetuiging met oorkonde, individueel of groepsgewijs
- het erekoord
- de draagspeld
- het schild, met de bij het schild behorende draagspeld
- de bronzen soldaat.

[Handboek Onderscheidingen](#)

Sectie 5 Verlof

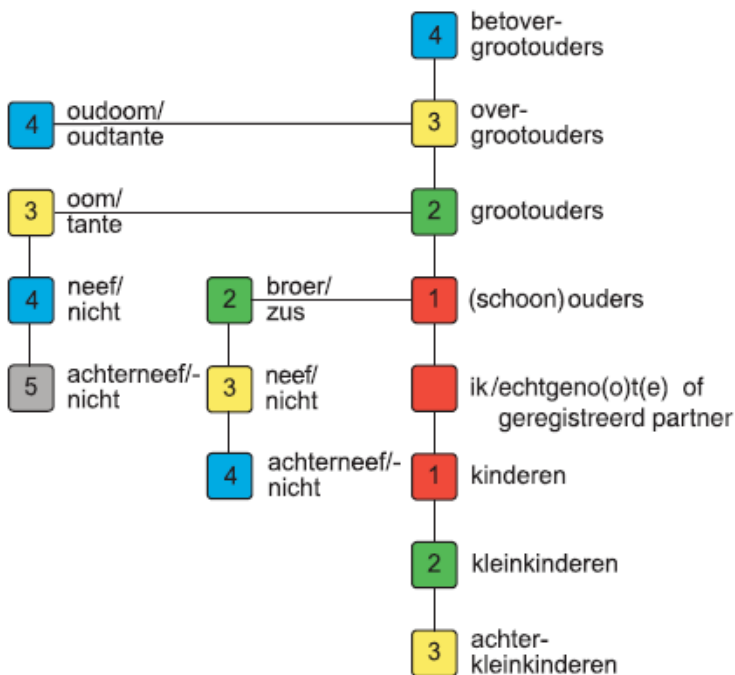
Er zijn diverse soorten verlof waarop de militair recht heeft. Onderscheid kan gemaakt worden in vakantieverlof, buitengewoon verlof, buitengewoon verlof in het kader van arbeid en zorg, en inschepings- en ontschepingsverlof zie hoofdstuk 8 van het ([AMAR](#)). Vakantieverlof is verlof waar iedere militair per jaar recht op heeft. Daarbij zij opgemerkt dat de hoeveelheid verlof waarop een militair recht heeft per Defensieonderdeel kan verschillen. Aan het jaarlijks aan de militair toegekende vakantieverlof zijn een aantal bijzondere bepalingen verbonden. Zo is het uitgangspunt dat het toegekende verlof ook jaarlijks wordt opgenomen. De militair moet daartoe in de gelegenheid worden gesteld. Door omstandigheden kan het voorkomen dat het verlof gedeeltelijk aan het einde van het jaar resteert. De militair kan dan een bepaalde hoeveelheid verlof meenemen naar het daaropvolgende jaar. Ook kan het voorkomen dat om dienstredenen reeds verleend verlof wordt ingetrokken. Als de militair als gevolg daarvan schade lijdt, kan de schade onder voorwaarden worden vergoed. Daarnaast geldt dat indien de militair ziek wordt tijdens zijn verlof, de dagen dat hij ziek is geweest niet als verlofdagen gelden. De militair behoudt deze verlofdagen dus en dient in de gelegenheid gesteld te worden om zijn niet genoten verlof alsnog op te nemen. De militair is echter verplicht om zijn ziekte onverwijld te melden bij zijn commandant.

Vakantieverlof kan op aanvraag en niet op aanvraag worden verleend. Verlof wordt verleend door de commandant, of een functionaris die daartoe is aangewezen.. 'Vakantieverlof niet op aanvraag' kan slechts onder bepaalde voorwaarden en na overleg met de medezeggenschapscommissie (MC) worden verleend.

Aanspraak op buitengewoon verlof geldt onder andere in de volgende omstandigheden:

- voor het verkrijgen van woonruimte
- bij verhuizing, mits aan de gestelde eisen is voldaan
- bij ondertrouw en huwelijk (ook van naaste verwanten)
- bij ernstige ziekte en overlijden van naaste verwanten en bij overlijden van overige verwanten
- bij bevalling van de echtgenote of geregistreerd partner
- bij een ambtsjubileum waarvan een gratificatie wordt toegekend
- bij een vijftieng- en veertigjarig huwelijksjubileum
- tot het bijwonen van het vijftieng-, het veertig-, het vijftig- en het zestigjarig huwelijksjubileum van naaste verwanten.

Of buitengewoon verlof kan worden toegekend, hangt af van de graad van bloed- of aanverwantschap (zie figuur 6-1 in samenhang met de regelgeving). Voor het verlenen (eventueel na terugkeer) van buitengewoon verlof kan van de betrokken militair overlegging van een schriftelijk bewijsstuk worden gevraagd. Commandanten kunnen in andere bijzondere gevallen buitengewoon verlof verlenen tot maximaal tien werkdagen per kalenderjaar. Door of namens de hogere commandant kan in een aantal gevallen buitengewoon verlof (ook van lange duur) worden verleend. Dat verlof wordt dan verleend al dan niet met behoud van de militaire inkomsten. Bij het bepalen van het verlof voor militairen die in continu- of ploegendiensten werkzaam zijn, geldt als werkdag een roosterperiode van ten hoogste vierentwintig uur.



Figuur 6-1: verwantschap

Rechtspositionele maatregel

Defensie kan als werkgever rechtspositionele maatregelen opleggen om ongewenst gedrag van militairen te corrigeren. Een rechtspositionele maatregel kan opgelegd worden naast een tuchtschikking of een straf die door de strafrechter wordt opgelegd. De meest voorkomende bestuursrechtelijke maatregelen zijn het ambtsbericht en ontslag wegens wangedrag. Een rechtspositionele maatregel is een besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Dit houdt in dat het Defensie zich bij het opleggen van maatregelen moet houden aan de eisen van de Awb. Zo zijn er eisen waaraan voldaan moet worden met betrekking tot het informeren van de militair, de voorbereiding van het nemen van het besluit en de inspraak die de militair heeft alvorens een besluit kan worden genomen.

6502 Voor bezwaar/beroep vatbare beslissing

Bezwaarmogelijkheden voor militairen

Bij besluiten of beslissingen die een verandering teweegbrengen in de rechtspositie van de militair bestaat de mogelijkheid om tegen zo'n besluit bezwaar te maken. Of bezwaar mogelijk is, wordt bij de bekendmaking en bij de mededeling van het besluit bekendgemaakt. Hierbij wordt vermeld binnen welke termijn en bij welke instantie de mogelijkheid van bezwaar openstaat. Uitgangspunt is dat de militair binnen een termijn van zes weken na de dag waarop de bestreden beslissing aan de militair verzonden is een bezwaarschrift moet indienen bij degene namens wie de beslissing is genomen. Binnen de krijgsmacht is bepaald dat de bezwaarschriften gestuurd dienen te worden aan het Defensie Ondersteuningscommando (DOSCO) Juridische Dienstverlening (JDV) in Utrecht (MPC 55A, Postbus 90004, 3509 AA Utrecht). Voor militairen die zich om redenen van dienst buiten Nederland bevinden is de termijn om een bezwaarschrift in te dienen dertien weken.

Een bezwaarschrift houdt in een met redenen omklede verklaring van de militair waarom in zijn ogen het besluit of de beslissing niet juist is. Het bezwaarschrift moet aan een aantal vereisten voldoen. Zo moet het bezwaarschrift onder andere bevatten:

- de naam, het adres, het werknemer-ID en het registratienummer van de indiener
- een omschrijving van de bestreden handeling of het besluit (een afschrift van de bestreden beslissing moet zo mogelijk worden bijgevoegd)
- de gronden waarop het bezwaar rust, dat wil zeggen de redenen waarom de militair het niet eens is met het besluit
- dagtekening en ondertekening.

Voorlopige voorziening

In afwachting van de afwikkeling van een bezwaarschriftprocedure of later een beroep kan de militair een voorlopige voorziening aanvragen bij de president van de rechtbank. Dit kan de militair doen wanneer er gewichtige belangen op het spel staan en er dus haast is geboden om die belangen zeker te stellen.

Beroep bij de rechter

Op het bezwaarschrift volgt een beslissing. Als de militair het met die beslissing niet eens is, kan hij beroep instellen bij de rechter. Hij moet daartoe een beroepschrift indienen. Voor de voorwaarden waaraan een beroepschrift moet voldoen, wordt verwezen naar hetgeen hiervoor is beschreven ten aanzien van de eisen waaraan een bezwaarschrift moet voldoen. Het beroep wordt ingesteld door het inzenden van een beroepschrift aan de rechtbank (sector bestuursrecht) Den Haag. Het beroepschrift moet binnen zes weken na de datum van het aangevallen besluit bij het gerecht worden ingediend. Deze termijn is dertien weken indien betrokkene zich om redenen van dienst buiten Nederland bevindt. Aan het indienen van een beroepschrift bij de rechtbank zijn kosten verbonden, die griffierechten worden genoemd. De griffierechten moeten betaald zijn voordat de zaak bij de rechtbank in behandeling kan worden genomen.

De militair kan persoonlijk zijn zaak behartigen, maar dit ook overlaten aan een gemachtigde (bijv. een advocaat, een jurist van een vakbond of een rechtsbijstandsverzekeraar). De beroepsprocedure is in eerste instantie een schriftelijke procedure waarbij standpunten van beide partijen worden uitgewisseld. Daarna zal een openbare zitting volgen waarbij de partijen de gelegenheid krijgen om hun standpunten nader toe te lichten. Vervolgens zal de rechtbank in principe binnen zes weken uitspraak doen. Na de uitspraak van de rechter hebben partijen zes weken de tijd om tegen de uitspraak bij de Centrale Raad van Beroep in Utrecht in hoger beroep te gaan.

Sectie 6 **Bedrijfsvorming**

6601 (Militaire) vakbonden

In de sectie Militaire Ethiek en Integriteit is onder meer de behartiging van de persoonlijke belangen van de militair beschreven. De (militaire) vakbonden zijn lid van de centrales van overheidspersoneel. Via deze centrales van overheidspersoneel kunnen, in rechtstreeks overleg met de Minister van Defensie, belangen voor groepen militairen worden behartigd. Het gaat dan over het tot stand komen of wijzigen van de rechtspositie en arbeidsvoorwaarden van militairen, maar ook over te voeren personeelsbeleid.

6602 Algemene doelstellingen

Alle (militaire) vakbonden behartigen de collectieve en individuele belangen van de bij hen aangesloten leden.

Vakbonden, verenigingen en vakcentrales

Sinds het begin van de jaren 90 zijn de vakbonden voor militairen aangesloten bij de centrales voor overheidspersoneel. Hierbij zijn ook vakbonden aangesloten die het burgerpersoneel van het Ministerie van Defensie vertegenwoordigen. Formeel zijn de centrales van vakbonden (en niet de afzonderlijke vakbonden) dus de overlegpartner van de Minister van Defensie.

Medezeggenschap

Militairen krijgen vaak te maken met genomen en nog door hun commandant te nemen beslissingen. Op sommige van deze beslissingen kunnen militairen, in principe vooraf, via de medezeggenschapscommissie (MC) invloed uitoefenen. Het overleg met de MC is beschreven in het Besluit Medezeggenschap Defensie.

Defensie is uitgezonderd van de Wet op de Ondernemingsraden en kent in de plaats daarvan een eigen structuur voor medezeggenschap met een gelaagde structuur (bottom-up) van MC's.

Onderwerpen waarover geen advies en overleg wordt gevoerd:

- maatregelen met betrekking tot de personele vulling, beschikbaarheid, inzetbaarheid en het ongestoord functioneren van de krijgsmacht;
- de taken van het Ministerie of delen daarvan, het beleid ten aanzien van die taken en de uitvoering van die taken, behalve voor zover het de gevolgen voor de werkzaamheden van medewerkers betreft;
- aangelegenheden die worden besproken met het georganiseerd overleg, behalve voor zover het de gevolgen voor de werkzaamheden van medewerkers bij de eenheid betreft;
- waarbij in het buitenland geldt dat als de commandant geen Nederlandse commandant is, er sprake is van geen of beperkte medezeggenschap.

De bottom-upbenadering in de medezeggenschapsstructuur is zichtbaar in het gelaagde systeem van de MC's:

- de MC behandelt aangelegenheden die de diensteenheid betreffen. Om een MC in te stellen moet er sprake zijn van een organisatorische eenheid. Voor de Landmacht is bepaald dat dit een bataljon of een eenheid van overeenkomstig niveau is;
- de Gemeenschappelijke Medezeggenschapscommissie (GMC): deze wordt samengesteld uit de leden van de medezeggenschapscommissie van eenheden die tezamen een grotere eenheid vormen (bijvoorbeeld de brigade en de daarbij behorende bataljons/zelfstandige eenheden);
- het Defensieonderdeel Medezeggenschapscommissie (DMC) behandelt aangelegenheden die van belang zijn voor (alle of een meerderheid van de diensteenheden bij) het Defensieonderdeel;
- de Centrale Medezeggenschapscommissie (CMC) behandelt aangelegenheden die van belang zijn voor (alle of een meerderheid van de Defensieonderdelen bij) Defensie.

Tot slot kan ook nog een Locatie Medezeggenschapscommissie (LMC) worden ingesteld, op locaties waar personeel van meer dan één diensteenheid werkt of woont. Hier wordt uitsluitend overleg gevoerd over het woon- en leefklimaat.

Sectie 7 Dienstverlating Defensiepersoneel

De aanstelling van een militair eindigt bij (eervol) ontslag. Afhankelijk van de wijze waarop Defensie wordt verlaten zijn verschillende zaken van belang. Deze zijn opgenomen in de Leidraad Dienstverlating Defensie. De leidraad is een handboek voor alle Defensie-medewerkers, ongeacht het Defensieonderdeel waar zij werken. De leidraad helpt dienstverlaters wegwijs te worden in hun situatie en bij het beantwoorden van vragen, en ondersteunt leidinggevers en P&O-ers. Lees meer over de Leidraad dienstverlaten en beëindigen dienstverband op [DOSCO - Veteranen, Post-actieven en Dienstverlating](#).

Sectie 8 Veteranen

6801 Stichting Veteranenplatform

In 1989 is het Veteranenplatform (VP) opgericht als overkoepelend samenwerkingsverband en collectieve belangenbehartiger van Nederlandse veteranenorganisaties. Het VP vertegenwoordigt een groot aantal veteranenorganisaties die op hun beurt een groot aantal individuele veteranen afkomstig uit alle krijgsmachtdelen vertegenwoordigen. Hiermee is het VP een belangrijke gesprekspartner voor de overheid voor het verder ontwikkelen van het (nationale) veteranenbeleid. Het VP is vertegenwoordigd bij een groot aantal nationale herdenkingen en manifestaties.

6802 Het Veteraneninstituut

Veteranen hebben ons land gediend tijdens oorlogen, gewapende conflicten en/of vredesmissies. Veteranen en hun gezinsleden hebben op grond daarvan recht op zorg, waardering en tal van voorzieningen. Het Veteraneninstituut (VI) is als hoofdvoerder van het veteranenbeleid het centrale adres en de wegwijzer voor veteranen en hun thuisfront. [Veteraneninstituut](#) Vanaf 1 januari 2021 zal het huidige Veteraneninstituut onderdeel worden van Het Nederlands Veteraneninstituut.

Sinds juni 2012 zijn ook actief dienende militairen veteraan, indien zij hebben deelgenomen aan een missie. De nieuwe definitie luidt sinds de invoering van de Veteranenwet: 'Een veteraan is de militair, gewezen militair, of gewezen dienstplichtige van de Nederlandse krijgsmacht, dan wel van het Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger, alsmede degene die behoorde tot het vaarplichtig koopvaardijpersoneel, die het Koninkrijk der Nederlanden heeft gediend onder oorlogsomstandigheden dan wel heeft deelgenomen aan een missie ter handhaving of bevordering van de internationale rechtsorde voor zover deze missie bij regeling van Onze Minister is aangewezen.'

Door de verruiming van de definitie wordt nu veelal over veteranen in werkelijke dienst (IWD) en/of postactieve veteranen gesproken. De status en voorzieningen voor veteranen zijn in 2012 vastgelegd in de Veteranenwet en de algemene maatregelen van bestuur. Veteranen hebben recht op een veteranenpas.

6803 Sectie Veteranenzaken en Postactieven CLAS

Sinds 1 november 2020 heeft het CLAS een eigen sectie die zich bezig houdt met Veteranenzaken en Postactieven. De sectie is te bereiken via email: sie.Veteranenenpostactieven@mindef.nl.

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Hoofdstuk 7 Militair straf- en tuchtrecht

Sectie 1 Militair tuchtrecht

7101 Beginselen van het tuchtrecht

Zoals in elke organisatie zijn er in de krijgsmacht gedragsregels waaraan iedereen die deel uitmaakt van de krijgsmacht zich moet houden. Deze regels zijn noodzakelijk om een ordelijke gang van zaken te garanderen. Iemand die zich niet gedraagt volgens de gedragsregels verstoort de orde en moet worden gecorrigeerd. De correctie kan plaatsvinden door hem te bestraffen. Als de persoon die zich in strijd met de gedragsregels gedraagt een militair is, kan hij door zijn commandant worden bestraft. De commandant kan daarbij slechts bepaalde straffen opleggen en moet zich houden aan een voorgeschreven procedure. Het geheel van gedragsregels waaraan een militair zich in de krijgsmacht moet houden, de straffen die hem kunnen worden opgelegd en de wijze waarop bestraffing plaatsvindt, wordt het militaire tuchtrecht genoemd. Het militaire tuchtrecht is geregeld in de Wet Militair Tuchtrecht (WMT, zie MP 11-55-100).

7102 De grens tussen het tuchtrecht en het strafrecht

Het belangrijkste verschil tussen beide rechtsgebieden is dat het strafrecht ziet op de bescherming van de algemene rechtsorde, terwijl het militaire tuchtrecht regels omvat waarvan de niet-naleving een ontoelaatbare verstoring van de interne gang van zaken in de krijgsmacht oplevert. Wanneer deze verstoring echter zodanig van aard en/of omvang is dat de krijgsmacht in de maatschappij niet meer behoorlijk kan functioneren, wordt daarmee de algemene rechtsorde geschaad en kan de grens met het strafrecht overschreden worden. Een aantal misdragingen valt zowel onder de omschrijving van het Wetboek van Militair Strafrecht (MSr), als onder de omschrijving van een tuchtvergriep. Enkele voorbeelden zijn:

- gedragingen tegen het dienstbevel
- ongeoorloofde afwezigheid
- gedragingen tegen het dienstvoorschrift.

De grenzen van het tuchtrecht worden overschreden indien door de handeling directe en onmiddellijke schade voor een operatie of oefening, dan wel gevaar voor personen of goederen ontstaat of kan ontstaan. Er is dan sprake van een strafbaar feit, waarvan de commandant conform artikel 78 WMT verplicht is om aangifte te doen. Gedacht moet worden aan het afgaan van een ongecontroleerd schot. De oorzaak van het afgaan van een ongecontroleerd schot is het resultaat van het niet correct opvolgen van de veiligheidsvoorschriften (dan wel gegeven dienstbevel). De militair die een dergelijk schot af laat gaan, overtreedt daarmee de gedragsregels zoals neergelegd in het tuchtrecht. Als het schot afgaat bij het ontladen in een ontladingspit, levert dit geen gevaar op voor personen en/of goederen. Als het schot echter afgaat op de schietbaan, waarbij de kogel rakelings langs het lichaam van een collega gaat, kan er wel gevaar voor personen zijn ontstaan. Er zijn ook nog een aantal specifieke gedragingen die een strafbaar feit opleveren maar afhankelijk van het effect van de gedraging tuchtrechtelijk kunnen worden afgedaan. Raakt de gedraging overwegend de interne orde, dan zal het vergriep tuchtrechtelijk afgedaan kunnen worden; raakt de gedraging overwegend de algemene rechtsorde, dan zal het strafbaar feit via het Openbaar Ministerie/Rechtbank afgedaan moeten worden. De mogelijkheid om strafbare feiten tuchtrechtelijk te mogen afdoen betreft de volgende gedragingen:

- artikel 267 WvSr/artikel 20 WMT: Belediging
- artikel 300 WvSr/artikel 22 WMT: Mishandeling
- artikel 310, 311 en 321 WvSr/artikel 36 WMT: Diefstal/verduistering
- artikel 350 WvSr/artikel 39 WMT: Vernieling/beschadiging

- artikel 96 en 98 WvMS/artikel 7 WMT: Ongeoorloofde afwezigheid (voor ten hoogste 8 dagen)
- artikel 166 WvMS/artikel 36 WMT: Militaire joyriding
- artikel 169 WvMS/artikel 18 WMT: Verkeersovertredingen.

Mocht er sprake zijn van een van de opgesomde gedragingen, dan kan de commandant verzoeken om het strafbare feit tuchtrechtelijk af te doen. De toestemming dient de commandant conform artikel 79 WMT bij het Openbaar Ministerie te verkrijgen. Indien de toestemming niet verkregen wordt, is de commandant verplicht aangifte te doen van de constatering van het strafbare feit conform artikel 78 WMT.

7103 Toepassing van het tuchtrecht

De regels van het tuchtrecht moeten werken waar en wanneer dit voor een goed functioneren van de krijgsmacht nodig is. Als hoofdregel geldt dat het tuchtrecht alleen van toepassing is gedurende de tijd waarin de militair dienstdoet of behoort te doen en/of wanneer hij zich bevindt op een 'militaire plaats'. Onder 'militaire plaats' worden verstaan: een schip, vliegtuig, kazerne, militair terrein, militair voertuig, evenals een militaire basis in het buitenland of terreinen, schepen of vervoermiddelen die bij buitenlandse krijgsmachten in gebruik zijn en dergelijke. Op de genoemde hoofdregel bestaan twee uitzonderingen:

- de WMT is ook van toepassing gedurende de tijd waarin de militair in uniform gekleed gaat; daarmee valt de vrijwillig in uniform geklede militair ook 'buiten militaire plaats en tijd' onder de werking van de WMT;
- de desbetreffende gedragsregel in de WMT geeft duidelijk aan dat die regel ook geldt buiten de diensturen en/of op een niet-militaire plaats (bijv. schending van de geheimhoudingsplicht, artikel 6 WMT).

Ook de Nederlandse militair die behoort tot een internationaal militair samenwerkingsverband valt onder de werking van het militair tuchtrecht. Op deze wijze worden ook de niet-Nederlandse militair en de goederen van een niet-Nederlandse krijgsmacht beschermd door het Nederlandse tuchtrecht.

7104 Gedragsregels in het militaire tuchtrecht

De gedragsregels worden onderverdeeld in negen groepen, te weten:

- gedragingen tegen de geheimhoudingsplicht (artikel 6)
- gedragingen waardoor de militair dienstverplichtingen niet nakomt (artikelen 7 t/m 11)
- gedragingen waardoor de militair het functioneren van de krijgsmacht belemmert (artikelen 12 tot en met 14)
- gedragingen tegen het dienstbevel (artikelen 15 tot en met 17)
- gedragingen tegen het dienstvoorschrift (artikelen 18 en 19)
- gedragingen tegen de persoon (artikelen 20 tot en met 23)
- ambtsmisdragingen (artikelen 24 tot en met 28)
- gedragingen tegen de orde (artikelen 29 tot en met 35)
- misdragingen in verband met goederen en diensten (artikelen 36 tot en met 40).

Daarvan worden de bepalingen met betrekking tot ongeoorloofde afwezigheid en gedragingen tegen het dienstbevel en dienstvoorschrift in de praktijk het meest overtreden. Ter verduidelijking worden deze hierna besproken. In aansluiting op hetgeen in deel 2.1 van dit handboek in hoofdstuk 1 is vermeld over grondrechten, wordt onder 4 kort ingegaan op enkele in de WMT opgenomen bepalingen die de beperking van de uitoefening van die grondrechten toestaan.

1. Ongeoorloofde afwezigheid (artikel 7 WMT)

Een militair is ongeoorloofd afwezig indien hij zonder toestemming niet op het vereiste tijdstip aanwezig is op een militaire plaats waar dienst moet worden gedaan. Onder militaire plaats moet de kazerne worden begrepen, en niet de werkplek op de kazerne waar de militair zijn werkzaamheden moet verrichten. De militair die zonder toestemming op zijn legeringskamer televisie blijft kijken, terwijl hij zich eigenlijk bij zijn eenheid op de kazerne had moeten melden, is dus niet ongeoorloofd afwezig. Wel maakt hij zich dan schuldig aan een tuchtvergriep: onttrekken aan de dienstverplichting (artikel 9 WMT). Onder ongeoorloofde afwezigheid wordt ook verstaan de afwezigheid van de militair die, ziek thuis zijnde, heeft nagelaten de voorgeschreven handeling(en) te verrichten. Ook de militair die zich wel volgens de voorgeschreven handeling(en) ziek thuis heeft gemeld maar dat, zo als later blijkt, onterecht heeft gedaan omdat hij niet ziek was, is ook ongeoorloofd afwezig. De ongeoorloofde afwezigheid eindigt op het moment dat de militair zich weer ter beschikking stelt van de militaire autoriteiten. Dat hoeft niet de militaire plaats te zijn waar de militair werkzaam is. De militair die geplaatst is op de kazerne in Havelte kan zich dus ook terug van ongeoorloofde afwezigheid melden op de kazerne in Schaarsbergen. Bij ongeoorloofde afwezigheid is de tijdsduur van belang omdat na een aantal dagen, onder andere afhankelijk van vredes- of oorlogstijd, de ongeoorloofde afwezigheid kan overgaan in een strafbaar feit. In het algemeen kan worden gesteld dat de grens tussen tuchtrechtelijke en strafrechtelijke ongeoorloofde afwezigheid op vier dagen ligt. Ongeoorloofde afwezigheid van kortere duur dan vier dagen levert een tuchtvergriep op en van langere duur een strafbaar feit. Echter wanneer de militair weliswaar korter dan vier dagen afwezig is, maar daardoor directe en onmiddellijke schade wordt toegebracht of kan worden toegebracht aan een operatie of oefening levert dit een strafbaar feit op. Ongeoorloofde afwezigheid levert ook een strafbaar feit op als in geval van opzettelijke ongeoorloofde afwezigheid in tijd van oorlog de afwezigheid langer duurt dan twee dagen. Een aangevangen ongeoorloofde afwezigheid loopt ook door tijdens de tijdstippen en dagen van bewegingsvrijheid (adv-, weekend- en roostervrije dagen), maar wordt gestopt gedurende de periode van vooraf verleend vakantieverlof en buitengewoon verlof. De ongeoorloofde afwezigheid duurt voort tot het tijdstip waarop de militair weer ter beschikking is van de militaire autoriteiten.

2. Het dienstbevel (artikelen 15 tot en met 17 WMT)

Onder een dienstbevel wordt verstaan: een bevel dat enig militair dienstbelang betreft en gegeven is door een meerdere aan een mindere. Het niet-opvolgen van een dienstbevel levert een tuchtvergriep op, of een strafbaar feit wanneer daardoor directe en onmiddellijke schade voor een operatie of oefening, dan wel gevaar voor personen of goederen kan ontstaan.

De relatie van het dienstbevel tot het dienstbelang

Het dienstbevel moet enig militair dienstbelang betreffen, hetgeen ruim moet worden geïnterpreteerd. Van militair dienstbelang is geen sprake indien het bevel een zuiver particuliere aangelegenheid betreft. Een voorbeeld: een meerdere geeft aan een mindere opdracht zijn koffer op te halen. Wanneer de opdracht gegeven wordt omdat de meerdere op het punt stond met vakantie te vertrekken is er slechts een particulier belang en geen militair dienstbelang aanwezig. Heeft de meerdere echter de koffer nodig omdat hij onverwachts is aangewezen voor een bepaalde dienst en geen tijd heeft om de koffer zelf op te halen, is er wel sprake van een militair dienstbelang. In gevallen waarbij twijfel kan bestaan over de vraag of er sprake is van militair dienstbelang, verdient het aanbeveling de opdracht eerst uit te voeren en daarna eventueel gebruik te maken van de mogelijkheden zich te beklagen op grond van het Besluit klachtrecht militairen (zie MP 31-101-1125).

Gerechtigd zijn tot het geven van een dienstbevel

Het dienstbevel moet zijn gegeven door een meerdere aan een mindere. Een militair is meerdere:

- door hogere militaire rang
- onafhankelijk van rang of stand, wanneer de ene de andere onder zijn bevelen heeft (meerdere door commando of functie). Een voorbeeld hiervan is de schildwacht en de troepenafdeling, belast met wacht- of patrouilledienst. Deze wordt gelijkgesteld met een meerdere, ongeacht de rang van de schildwacht of commandant van de patrouille. Deze gelijkstelling geldt slechts ten aanzien van dienstbevelen tijdens het functioneren als schildwacht dan wel troepen- afdeling, belast met patrouille- of wachtdienst. Voor het overige blijft de verhouding meerdere - mindere bestaan.

Vorm en inhoud van het dienstbevel

Er zijn ten aanzien van de vorm en inhoud van een dienstbevel geen voorschriften gegeven. Het is niet nodig om:

- de woorden 'gelasten', 'opdracht geven', of 'bevelen' te gebruiken
- te zeggen dat het een dienstbevel is
- het bevel tot drie keer toe te herhalen.

Veel dienstbevelen worden in de praktijk min of meer gegeven in de vorm van een verzoek. Desondanks blijft het een dienstbevel. Het dienstbevel veronderstelt dat de bevelsontvanger zich persoonlijk aangesproken weet. Dit is ook het geval indien hij deel uitmaakt van een groep, bijv. bij exercitie. Het dienstbevel kan ook schriftelijk dan wel door een sein of teken worden gegeven. Een dienstbevel moet duidelijk zijn. De bevelsontvanger moet begrijpen wat hij moet doen. Een waarschuwing of een algemene aanwijzing behoeven bijv. niet daadwerkelijk een dienstbevel in te houden. Een waarschuwing of een aanwijzing hoeven immers niet per se dienstbevelen te zijn. Ze kunnen namelijk ook een geheugensteun of iets dergelijks inhouden, hetgeen niet valt te kwalificeren als een dienstbevel. Bovendien moet een dienstbevel steeds voor een concreet geval worden gegeven. Een bevel om zich in het vervolg goed te gedragen is een algemene aanwijzing en geen dienstbevel. Een dienstbevel dat voldoet aan de hiervoor genoemde voorwaarden, moet stipt en prompt worden opgevolgd.

Handelswijze bij gewijzigde omstandigheden

Het kan zijn dat, nadat een dienstbevel is ontvangen, de situatie zich heeft gewijzigd of ter plaatse een andere toestand wordt aangetroffen dan door de opdrachtgever werd verondersteld, waardoor het bevel niet uitvoerbaar is, of de uitvoering van het bevel een ander, hoger belang zal schaden.

De militair die het bevel ontving, moet in dat geval - indien nieuwe bevelen niet of niet tijdig kunnen worden gevraagd of verkregen - naar eigen inzicht én in de geest van de opdrachtgever handelen, door hetzij dit bevel uit te voeren op een andere wijze dan is opgedragen, hetzij het ontvangen bevel geheel of gedeeltelijk niet uit te voeren. In beide gevallen moet hij de opdrachtgever zo spoedig mogelijk op de hoogte stellen van de door hem getroffen maatregelen en de redenen van het afwijken of niet opvolgen van het dienstbevel.

Het niet opvolgen van een dienstbevel

Het niet opvolgen van een dienstbevel is in principe tuchtrechtelijk of strafrechtelijk strafbaar. Er is geen sprake van handelen in strijd met een dienstbevel:

Indien de bevolen gedraging onrechtmatig is (lees: als het opvolgen een strafbaar feit of tuchtvergriep zou opleveren). In oorlogstijd moet een bevel waarvan opvolging een oorlogsmisdrijf zou opleveren zelfs worden geweigerd door de militair. Het geven van onrechtmatige bevelen is overigens in artikel 28 WMT tuchtrechtelijk strafbaar gesteld.

Voorbeelden

- Een bevel aan een soldaat-chauffeur die onderweg een verkeersongeval veroorzaakt om door te rijden teneinde niet te laat op het oefenterrein aan te komen, behoeft niet te worden opgevolgd.
- Als het opvolgen van een dienstbevel voor de militair zelf of anderen direct levensgevaar oplevert: een bevel aan een militair om een rivier over te zwemmen, terwijl die militair niet kan zwemmen, hoeft niet te worden opgevolgd.
- Als het opvolgen zou betekenen dat daarmee het zwijgrecht van een beschuldigde of verdachte in een straf- of tuchtproces zou worden omzeild.
- Als het opvolgen zou betekenen dat de militair heelkundige ingrepen zonder diens toestemming zou moeten tolereren.
-

Indien de opdracht door de militair te goeder trouw als onrechtmatig werd beschouwd en mocht worden beschouwd. Er moet sprake zijn van verontschuldigbare dwaling over de rechtmatigheid van de bevolen gedraging: dat wil zeggen het dienstbevel was rechtmatig, maar de militair meende te goeder trouw dat het bevel onrechtmatig was. Goede trouw wil zeggen dat iemand van de juistheid van zijn handelen uitging en hier in redelijkheid, naar objectieve maatstaven, ook van uit mocht gaan.

Voorbeeld

- Een chauffeur krijgt van zijn voertuigcommandant opdracht een weg in te rijden waarbij staat aangegeven dat deze verboden is voor militaire voertuigen. De chauffeur weigert de weg in te rijden. Hij weigert een bevel tot een onrechtmatige gedraging en is dus niet strafbaar. Indien later blijkt dat voor die oefening een ontheffing was verleend, dan is de chauffeur niet strafbaar indien hij te goeder trouw handelde. Hij moet dan aanvoeren dat hij niet op de hoogte was van de ontheffing en ook niet redelijkerwijs op de hoogte kon zijn. Een beroep op de goede trouw wordt overigens niet vaak door de tuchtrechter gehonoreerd. In twijfelgevallen is het daarom verstandig in eerste instantie toch het bevel op te volgen en eventueel later in bezwaar te gaan.

Onder het niet opvolgen van een dienstbevel wordt mede verstaan het weigeren een dienstbevel op te volgen, alsmede het eigendunkelijk overschrijden van een dienstbevel.

Tegenstrijdige dienstbevelen

Daarnaast kan zich het geval voordoen, dat door verschillende meerderen met elkaar strijdige dienstbevelen worden gegeven, die:

- tegelijkertijd moeten worden opgevolgd;
- niet beide volledig kunnen worden opgevolgd, omdat de dienstbevelen inhoudelijk tegenstrijdig zijn.

In deze gevallen moet de bevelsontvanger de laatste bevelgever op de hoogte stellen van het eerder door hem ontvangen bevel. Als deze zijn bevel handhaaft, is de bevelsontvanger verplicht dit laatste bevel op te volgen. De gever van het laatste bevel is dan verantwoordelijk tegenover de eerste opdrachtgever voor het niet (laten) uitvoeren van diens bevel.

Van dienstvoorschrift afwijkend dienstbevel

In principe moeten dienstvoorschriften worden nageleefd. Opvolging van een dienstbevel dat afwijkt van een dienstvoorschrift is niet in strijd met het militaire tuchtrecht (artikel 19 WMT).

Opdrachten gegeven door burgers en buitenlandse militaire meerderen

Een militair kan voor het verrichten van werkzaamheden onder een civiele of onder een buitenlandse militaire meerdere worden gesteld. De militair is verplicht diens opdrachten op te volgen. Niet opvolgen van deze opdrachten kan een tuchtvergriep (of zelfs een strafbaar feit) opleveren, omdat de militair op grond van dienstvoorschriften verplicht is de

hem opgedragen werkzaamheden en diensten naar beste vermogen te vervullen (artikel 126 AMAR).

3. Het dienstvoorschrift (artikel 18 WMT)

Het is onmogelijk alle ge- en verbodsbepalingen nauwkeurig en voor alle gevallen geldend in de wet te omschrijven. Daarom is gekozen voor een algemene omschrijving, die het niet opvolgen van een dienstvoorschrift tuchtrechtelijk strafbaar stelt. Artikel 18 WMT wordt gezien als vangnetbepaling. Slechts indien een gedraging niet een schending van een andere in het WMT neergelegde gedragsregel oplevert, kan artikel 18 WMT worden toegepast. Een voorbeeld van een dienstvoorschrift is: de Regeling ziek- en herstelmelding Defensiepersoneel. Alle ge- en verbodsbepalingen die in dienstvoorschriften zijn genoemd, kunnen ieder afzonderlijk een tuchtvergrijp opleveren.

Bijzonder aan artikel 18 WMT is echter dat het ook het gedrag van de militair in het buitenland onder het tuchtrecht kan brengen, ook als deze geen dienst doet of zich niet op een militaire plaats bevindt. Een voorbeeld hiervan is het gedrag vertoond tijdens het passagieren van bemanningsleden van schepen van de Koninklijke Marine in buitenlandse havens.

4. Grondrechten (artikelen 31 tot en met 35 WMT)

In de WMT zijn, in verband met de specifieke taak van de krijgsmacht, beperkingen van de uitoefening van bepaalde grondrechten opgenomen. De beperkingen betreffen:

- Vrijheid van meningsuiting (artikelen 31 en 32 WMT)
- Het verspreiden of anderszins openbaar maken van een geschrift op een plaats, tijdstip of wijze waaromtrent bij dienstvoorschrift een verbod is gegeven, is in strijd met de militaire tucht. Een dergelijk verbod mag alleen worden gegeven in het belang van het verkeer of ter voorkoming van belemmering van de dienst of ter bescherming van rijksgoederen of goederen van derden (artikel 31 WMT). Eveneens in strijd met de militaire tucht is inbreuk op een dienstvoorschrift dat regels bevat inzake meningsuiting anders dan door middel van geschrift, bijv. door geluidsversterkers, voorstellingen of films. De regels van het dienstvoorschrift moeten wel zijn gegeven in het belang van het verkeer of ter bestrijding of voorkoming van ongeregelde heden en verstoringen van het ordelijk verloop van de dienst (artikel 32 WMT). Met ongeregelde heden wordt bedoeld op relletjes, opstootjes en dergelijke. Voorbeelden van verstoringen van het ordelijk verloop van de dienst zijn: belemmering van een militaire oefening door een demonstratie, het lamleggen van een redelijke organisatie binnen een kazerne of het beletten van een behoorlijke functie-uitoefening door andere militairen. Belangrijk is dat beperking van de inhoud van de meningsuiting nooit is toegestaan. Evenmin is censuur vóór of van een geheel verbod geoorloofd. Wel is het toegestaan op te treden tegen geschriften die opruien tot inbreuk op de gedragsregels van het militair tuchtrecht (artikel 30 WMT). De commandant is op grond van artikel 103 WMT bevoegd deze geschriften in te nemen of te doen innemen. Het ingenomen geschrift wordt zo spoedig mogelijk ter beschikking van de rechthebbende gesteld, in ieder geval zodra geen beschuldiging wordt of kan worden uitgereikt, of zodra het tuchtproces op andere wijze eindigt, of bij de uitspraak in hoger beroep. Het is toegestaan pamfletten en geschriften op te hangen op de daarvoor aangebrachte publicatieborden. Indien de herkomst van dergelijke geschriften niet is af te leiden, kunnen zij worden verwijderd.
- Vrijheid van betoging en vergadering (artikelen 33 en 34 WMT)
- De kazernecommandant kan desgevraagd toestemming verlenen tot het houden van een betoging of een vergadering in de kazerne. Toestemming mag alleen worden geweigerd in het belang van het verkeer, of omdat redelijkerwijs is te verwachten dat ongeregelde heden zullen plaatsvinden of het ordelijk verloop van de dienst zal worden verstoord. Betogen of vergaderen in de kazerne zonder de vereiste toestemming is in strijd met de militaire tucht (artikel 33 lid 1 en 34 WMT). Betogen in uniform buiten de kazerne is strijdig met de militaire tucht, tenzij deze plaatsvindt in Nederland en

uitsluitend de voor militairen algemeen geldende arbeidsvoorwaarden betreft (artikel 33 lid 2 WMT). Voor betogen in burger buiten de kazerne is geen toestemming vereist.

- Politieke activiteiten in het buitenland (artikel 35 WMT)
- Het is de militair niet in alle gevallen toegestaan politiek actief te zijn terwijl hij voor dienstuitoefening in het buitenland is, bijv. tijdens (vredes)operaties. De beperkingen richten zich op politieke activiteiten die niet het Koninkrijk betreffen. Het is niet wenselijk dat Nederlandse militairen zich tijdens (vredes)operaties met de politieke situatie van de ontvangende staat inlaten, of demonstreren tegen één der strijdende partijen. De bepaling is opgenomen uit respect voor het rechtstelsel van het gastland. Het uitoefenen van het recht om te kiezen (actief kiesrecht) en het recht om gekozen te worden (passief kiesrecht) zijn van de beperking uitgezonderd. Bovendien is de bepaling van artikel. 35 WMT niet bedoeld voor militairen die bijv. voor vakantie of familiebezoek naar het buitenland gaan.

7105 Het tuchtproces

Strafbevoegdheid

De handhaving van de tucht is opgedragen aan elke meerdere (artikel 27 WMT). Strafoplegging is echter voorbehouden aan de meerdere die daartoe door de wet is aangewezen (zie MP 11-155-605). In de meeste gevallen is dat de compagnies- of overeenkomstige commandant. Hij heeft alleen strafbevoegdheid over de militairen die onder zijn bevel staan.

Verloop van het tuchtproces

Indien een militaire meerdere de overtreding van een gedragsregel constateert en meent dat het gedrag van de mindere aan het tuchtrecht moet worden getoetst, dan zal hij rapport opmaken. Als dit rapport de commandant bereikt, of wanneer de commandant zelf de schending van een gedragsregel constateert, dan kan hij een beschuldiging opmaken. Hij is daartoe niet verplicht.

Aanvang van het tuchtproces

Het tuchtproces vangt aan met de uitreiking van de beschuldiging. Deze moet een feitelijke beschrijving geven van de gedraging die heeft plaatsgevonden en de vermoedelijke schending van een gedragsregel aangeven. Een beschuldiging mag vóór aanvang van het onderzoek nog worden gewijzigd op onderdelen van de beschuldiging, zolang de beschuldiging maar dezelfde gedraging blijft inhouden. Indien wijzigen van de beschuldiging tot een andere gedraging zou leiden, dan moet een nieuwe beschuldiging worden uitgereikt. Op het beschuldigingsformulier, straffenformulier genaamd, is tevens vermeld dat de beschuldigde het recht heeft een vertrouwensman te kiezen, stukken in te zien, andere getuigen en deskundigen te laten horen, de zaak eerder te laten behandelen, verplicht is te verschijnen en niet verplicht is tot antwoorden.

Als vertrouwensman kan optreden iedere militair of burger, in dienst bij het Ministerie van Defensie en gelegd of tewerkgesteld op dezelfde kazerne of bij hetzelfde onderdeel. In bijzondere gevallen kan de commandant andere personen als vertrouwensman toelaten. Iemand die medebeschuldigde is in dezelfde zaak wordt niet als vertrouwensman toegelaten. Als de vertrouwensman de ordelijke behandeling van de zaak verstoort, kan hij door de commandant worden uitgesloten. De beschuldigde heeft in dit geval 24 uur de tijd om een nieuwe vertrouwensman te zoeken. De rechten en verplichtingen van de vertrouwensman zijn verspreid in de WMT te vinden. Het optreden als vertrouwensman is dienst.

Het vooronderzoek

De commandant kan de beschuldigde doen horen ter voorbereiding van het onderzoek. In ieder stadium van het tuchtproces kan de commandant getuigen of deskundigen horen of doen horen. Deze zijn verplicht te verschijnen. De afgelegde verklaringen worden schriftelijk vastgelegd.

Het onderzoek (bij Landmacht, Luchtmacht en Marechaussee *rapport*, bij de Marine *parade* genoemd)

De commandant roept de beschuldigde schriftelijk en niet eerder dan 24 uur na uitreiking van de beschuldiging op voor het onderzoek. De beschuldigde is verplicht te verschijnen, maar niet verplicht te antwoorden. Het onderzoek is niet openbaar. De commandant hoort de beschuldigde en getuigen of deskundigen. Hij stelt de beschuldigde en diens eventuele vertrouwensman in de gelegenheid door zijn tussenkomst vragen te stellen aan getuigen en deskundigen. Hij stelt in voorkomend geval de vertrouwensman in de gelegenheid het woord te voeren. De beschuldigde wordt vóór de afsluiting van het onderzoek in de gelegenheid gesteld het laatste woord te voeren.

Beraad en uitspraak

Na sluiting van het onderzoek beraadt de commandant zich of hij door de inhoud van de in de wet genoemde bewijsmiddelen de overtuiging heeft gekregen dat een in de beschuldiging omschreven gedraging heeft plaatsgevonden en zo ja, of deze een schending van een gedragsregel oplevert. De commandant beslist uiterlijk op de eerstvolgende werkdag. Deze uitspraak wordt schriftelijk vastgelegd en door of namens de commandant onverwijld aan de beschuldigde uitgereikt. De uitspraak kan zijn:

- schuldigverklaring met oplegging van straf
- schuldigverklaring zonder oplegging van straf
- vrijspraak.

Einde tuchtproces

Om verschillende redenen en op verschillende tijdstippen kan het tuchtproces in eerste aanleg eindigen, onder andere:

- door het uitreiken van de uitspraak door of vanwege de commandant;
- door het intrekken van de beschuldiging indien een beschuldiging is uitgereikt; vanwege een gedraging die meer dan 21 dagen vóór de uitreiking heeft plaatsgehad
- door het intrekken van de beschuldiging, indien de commandant van oordeel is dat een strafbaar feit is gepleegd;
- indien na 21 dagen sedert de aanvang van het tuchtproces (dit is de dag van het uitreiken van de beschuldiging) geen uitspraak is gedaan, tenzij deze termijn is verlengd;
- indien de beschuldigde tijdens de loop van het tuchtproces uit de militaire dienst wordt ontslagen.

Bij de bepaling van de duur van de termijn kunnen de dagen waarop verlof is verleend of de dagen waarop de militair door ziekte of ongeoorloofde afwezigheid niet bij de eenheid is, reden vormen voor opschorting.

7106 De straffen

De straffen in het tuchtrecht zijn op alle militairen, ongeacht hun rang of stand, gelijk van toepassing. De straffen zijn:

- Berisping: de berisping wordt schriftelijk vastgelegd (dit is het deel 'uitspraak' op het straffenformulier);
- Geldboete:
 - het bedrag van de geldboete is ten minste € 3 en ten hoogste € 350. In Aruba zijn deze bedragen AWG 6 en AWG 770. In Curaçao en Sint Maarten zijn deze bedragen ANG 6 en ANG 770. In de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustasius en Saba zijn deze bedragen USD 3 en USD 430;
 - een geldboete kan niet worden opgelegd indien daardoor de som van de geldboetes, ingevolge deze rijkswet in een kalendermaand aan de militair opgelegd, een bedrag van € 700 dan wel ANG 1540, AWG 1540 onderscheidelijk USD 860 te boven zou gaan;

- in geval de schending van een gedragsregel plaatsvindt terwijl de militair deelneemt aan een operatie in internationaal verband buiten het Koninkrijk is, in afwijking van het eerste lid, het bedrag van de geldboete ten hoogste € 700 dan wel ANG 1540, AWG 1540 onderscheidenlijk USD 860.
- Een geldboete met toepassing van de voorgaande volzin kan niet worden opgelegd indien daardoor de som, bedoeld in het tweede lid, een bedrag van € 1.400 dan wel ANG 3080, AWG 3080 onderscheidenlijk USD 1720 te boven zou gaan;
- Strafdienst: de strafdienst bestaat uit het verrichten van dienst door de gestrafte in overeenstemming met zijn rang, stand of functie buiten de voor hem geldende diensturen. Per keer kan deze straf voor maximaal tien dagen worden opgelegd, waarbij per dag niet meer dan drie uur strafdienst mag worden gedaan. Tevens mag per kalendermaand niet meer dan vijftien dagen strafdienst worden ondergaan. Zijn er meer dagen opgelegd, dan wordt het restant in de volgende maand ten uitvoer gelegd. De straf kan ten uitvoer worden gelegd op alle werkdagen niet zijnde verlofdagen. Als werkdagen worden aangemerkt de dagen waarop de militair dienst verricht. Op het moment dat een gestrafte zich aan zijn strafdienst onttrekt, wordt de straf geschorst;
- Uitgaansverbod: het uitgaansverbod bestaat uit de verplichting om op de door de commandant (als strafoplegger) aan te wijzen militaire plaats of gedeelten daarvan aanwezig te zijn en te blijven. Gedurende de tijd dat deze straf wordt ondergaan, kan de gestrafte worden opgedragen diensten te verrichten in overeenstemming met rang en functie. Het uitgaansverbod wordt in principe opgelegd voor ten hoogste vier aaneengesloten dagen. Per kalendermaand mogen in principe niet meer dan acht dagen uitgaansverbod ten uitvoer worden gelegd. Deze straf mag bovendien niet gedurende meer dan twee opeenvolgende weekenden worden ondergaan. De straf wordt niet ten uitvoer gelegd op dagen waarop reeds vakantie- of buitengewoon verlof is verleend, maar wel op bijv. zaterdagen, zondagen en algemeen erkende feestdagen.

Een straf kan aan een individuele militair worden opgelegd. Indien de commandant meerdere personen wil straffen, moet voor al deze personen de procedure als hiervoor omschreven worden doorlopen. Het herhalen van een niet goed uitgevoerde opdracht dient, mits de opdracht daartoe qua inhoud en karakter is gericht op de juiste uitvoering van de opdracht, niet te worden gezien als een straf.

7107 Opschorting en schorsing van de tenuitvoerlegging

De bevoegdheid om de tenuitvoerlegging van de straffen van een geldboete hoger dan € 35, ANG 75, AWG 75 onderscheidenlijk USD 42, van de strafdienst en het uitgaansverbod op te schorten of te schorsen, komt toe aan de strafoplegger en aan de beklagmeerdere. De bevoegdheid om de tenuitvoerlegging van een uitgaansverbod of strafdienst te schorsen of op te schorten komt eveneens toe aan de voorzitter van de militaire kamer van de Rechtbank, indien door de gestrafte bij deze kamer beroep is ingesteld.

7108 Tenietdoen, verminderen of wijzigen van de straf

De bevoegdheid om - na verloop van de beklagtermijn zonder dat de gestrafte beklag heeft ingesteld - de opgelegde tuchtrechtelijke straf te verminderen of binnen de strafsoort, te wijzigen of teniet te doen komt toe aan:

- de strafoplegger;
- de beklagmeerdere.

De strafoplegger mag slechts tot vermindering of tenietdoening van de straf overgaan indien na de strafoplegging omstandigheden verband houdende met de bestrafte gedraging bekend zijn geworden die hem ten tijde van de behandeling van de zaak niet bekend waren en hem tot een andere beslissing zouden hebben gebracht.

Beklag doen

De gestrafte kan in beklag gaan tegen:

- de soort en/of zwaarte van de straf
- de reden waarom de straf is opgelegd, de bewezen gedraging(en) en de geschonden gedragsregel(s)
- de wijze van tenuitvoerlegging van een straf van strafdienst of uitgaansverbod.

Onder de gestrafte wordt mede verstaan degene die schuldig is verklaard, zonder dat een straf is opgelegd. Het beklagschrift moet worden ingediend bij de strafoplegger en wordt behandeld door de beklagmeerdere. In de meeste gevallen is de beklagmeerdere de naast hogere commandant van de tot straffen bevoegde meerdere of de naast hogere commandant van de strafoplegger. In de meeste gevallen is dat de bataljons- of overeenkomstige commandant.

Beklagtermijn

Het indienen van het beklagschrift kan onmiddellijk na de uitreiking van het afschrift van de uitspraak, maar moet uiterlijk binnen vijf dagen na de dag van de uitreiking van de uitspraak bij de commandant zijn ingediend. Indien de termijn afloopt op een zaterdag, zondag of feestdag wordt deze termijn verlengd tot en met de eerstvolgende werkdag.



Figuur 10-1: tijdlijn beklag

Als dag van indiening geldt de dag van ontvangst van het beklagschrift door of namens de commandant (bijv. de pelotonscommandant). Een te laat ingediend beklagschrift wordt op dezelfde wijze door de commandant behandeld als een tijdig ingediend beklagschrift. Alleen de beklagmeerdere bepaalt of de gestrafte verhinderd was het beklagschrift binnen de gestelde termijn in te dienen.

Het beklagschrift

Het beklagschrift is niet aan een bepaalde vorm gebonden, maar moet tenminste vermelden:

- naam, rang, registratienummer en onderdeel van degene die het beklag instelt;
- de beslissing van de commandant waartegen beklag wordt ingesteld;
- een verklaring waarom in beklag wordt gegaan.

Het beklagschrift is vormvrij. In de MP 11-55-610 is een voorbeeld opgenomen dat kan worden gebruikt. Op het beklagschrift wordt door of namens de commandant de dag van ontvangst ingevuld.

De vertrouwensman

Net zoals in de tuchtprocedure in eerste aanleg kan de gestrafte zich in de beklagprocedure in elk stadium door zijn vertrouwensman laten bijstaan. Deze moet, net als bij het tuchtproces in eerste aanleg, worden gekozen uit het militaire of burgerpersoneel uit de directe omgeving.

Het vooronderzoek

De beklagmeerdere kan de gestrafte doen horen ter voorbereiding van het onderzoek. De gestrafte is verplicht te verschijnen, maar niet verplicht te antwoorden. In ieder stadium van de beklagprocedure kan de beklagmeerdere de commandant, getuigen en deskundigen horen. De verklaringen van de gehoorde personen worden schriftelijk vastgelegd.

Het onderzoek

De beklagmeerdere roept de gestrafte schriftelijk op voor het onderzoek. Dit vangt niet eerder aan dan op de tweede dag na de dag waarop de oproeping aan de gestrafte is uitgereikt.



Figuur 10-2: oproepingstermijn

Op het beklagformulier is tevens vermeld dat de gestrafte het recht heeft een vertrouwensman te kiezen, stukken in te zien, andere getuigen en deskundigen te laten horen en de zaak eerder te laten behandelen. Het onderzoek op beklag moet uiterlijk op de dertigste dag na indiening van het beklagschrift aanvangen. De beklagmeerdere is verplicht de gestrafte in persoon te horen - tenzij deze is gehoord tijdens het vooronderzoek op het beklag, de gestrafte te kennen heeft gegeven geen prijs te stellen op horen in persoon en de beklagmeerdere het horen in persoon niet nodig acht. Indien de gestrafte niet verschijnt, kan de beklagmeerdere het onderzoek op beklag opschorten, maar het beklag ook afhandelen indien de gestrafte niet verschijnt zonder een gewichtige reden van verhindering. Het onderzoek op beklag vindt plaats op basis van de beschuldiging. De beklagmeerdere hoort de gestrafte en getuigen of deskundigen. Hij stelt de gestrafte en diens eventuele vertrouwensman in de gelegenheid om, door zijn tussenkomst, vragen te stellen aan getuigen en deskundigen. Hij stelt in voorkomend geval de vertrouwensman in de gelegenheid het woord te voeren. De gestrafte wordt vóór de afsluiting van het onderzoek in de gelegenheid gesteld het laatste woord te voeren.

Beraad en uitspraak

Na sluiting van het onderzoek beraadt de beklagmeerdere zich of hij door de inhoud van de in de wet genoemde bewijsmiddelen de overtuiging heeft gekregen dat een in de beschuldiging omschreven gedraging heeft plaatsgevonden en zo ja, of deze een schending van een gedragsregel oplevert. Indien het beklag betrekking heeft op de wijze van tenuitvoerlegging van de straf van strafdienst of uitgaansverbod, beoordeelt de beklagmeerdere of de wijze van tenuitvoerlegging als passend kan worden beschouwd. De beklagmeerdere beslist uiterlijk op de eerstvolgende werkdag. De uitspraak wordt schriftelijk vastgelegd en onverwijld naar de commandant gezonden. Door of namens de commandant wordt onverwijld een afschrift van de uitspraak op beklag aan de gestrafte uitgereikt. De uitspraak kan zijn:

- bevestiging van de bestreden beslissing, zo nodig met verbetering of aanvulling;
- bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met vermindering van de strafmaat binnen de opgelegde strafsoort;
- bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met wijziging van de opgelegde straf in de straf van berisping;
- bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met tenietdoening van de straf;
- vrijpraak;

- bevestiging van de bestreden schuldigverklaring, zo nodig met verbetering of aanvulling, met verklaring dat ten onrechte geen straf is opgelegd of dat de bestreden straf ontoereikend is en verwijzing naar de Arrondissementsrechtbank te Arnhem.

Einde beklag

De beklagprocedure kan om verschillende redenen en op verschillende tijdstippen eindigen, onder andere:

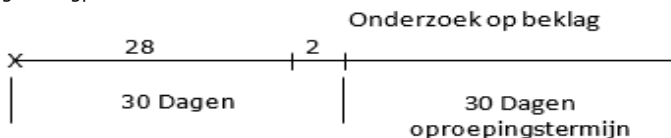
- met een niet-ontvankelijkheidsverklaring;
- met een bevestiging van de bestreden beslissing of van (uitsluitend) de schuldigverklaring;
- met een vrijspraak;
- met een gegrond- of ongegrondverklaring, indien het beklag betrekking had op de tenuitvoerlegging van de straf van strafdienst of uitgaansverbod.

De beklagprocedure eindigt van rechtswege en de beslissing waartegen het beklag is gericht, is van rechtswege vernietigd indien:

- binnen de termijn van dertig dagen geen onderzoek op beklag is aangevangen;
- indien dertig dagen zijn verlopen nadat het onderzoek op beklag is aangevangen zonder dat een beslissing op beklag is genomen.

dag indiening = dag ontvangst = aanvang beklagprocedure

X Aanvang beklagprocedure



Figuur 10-3: beklagtermijn

Herstel van geleden nadeel

Als het beklag ongegrond wordt verklaard, kan de beklagmeerdere overgaan tot herstel van geleden nadeel. Dit kan leiden tot compensatie in geld en/of vrije tijd. Zie voor de toepassing hiervan het Rijksbesluit uitvoeringsbepalingen militair straf- en tuchtrecht (MP 11-55-400). Ook in geval van een gehele of gedeeltelijke gegrondverklaring van een beklag, gericht tegen de wijze van tenuitvoerlegging van de straf van strafdienst of uitgaansverbod, kan herstel van geleden nadeel plaatsvinden.

7110 Beroep

Beroep instellen

De gestrafte kan in beroep gaan tegen:

- de niet-ontvankelijkverklaring van het beklag door de beklagmeerdere;
- de uitspraak op beklag.

De beklagmeerdere kan eveneens beroep instellen wanneer er door de gestrafte geen beklag is ingediend en er naar zijn oordeel ten onrechte geen straf of een te lichte straf is opgelegd. Het beroepschrift moet worden ingediend bij de strafoplegger en wordt behandeld door de militaire kamer van de rechtbank Gelderland, locatie Arnhem.

Beroepstermijn

Het indienen van het beroepschrift kan onmiddellijk na de uitreiking van de uitspraak op beklag, doch moet uiterlijk binnen vijf dagen na de dag van de uitreiking van een afschrift van de uitspraak op beklag bij de commandant zijn ingediend. De beklagmeerdere kan binnen vijf dagen nadat de beklagtermijn is verstreken in beroep gaan indien door de

gestrafte geen beklag is gedaan. Indien de termijn afloopt op een zaterdag, zondag of feestdag wordt deze verlengd tot en met de eerstvolgende werkdag.



Figuur 10-4: beroepstermijn

Als dag van indiening geldt de dag van ontvangst van het beroepschrift door of namens de commandant (bijv. de pelotonscommandant). Een te laat ingediend beroepschrift wordt op dezelfde wijze door de commandant behandeld als een tijdig ingediend beroepschrift. Alleen de Rechtbank bepaalt of de gestrafte verhinderd was het beroepschrift binnen de gestelde termijn in te dienen. Als de beklagmeerdere beroep aantekent, wordt dit door de commandant aan de gestrafte meegedeeld.

Het beroepschrift

Het beroepschrift is niet aan een bepaalde vorm gebonden, maar moet tenminste vermelden:

- naam, rang, registratienummer en onderdeel van degene die beroep instelt;
- de beslissing van de beklagmeerdere waartegen beroep wordt ingesteld;
- een verklaring waarom in beroep wordt gegaan.

In de MP 11-55-610 bijlage IX of XI is een voorbeeld opgenomen dat kan worden gebruikt. Op het beroepschrift wordt door of namens de commandant de dag van ontvangst ingevuld.

Zitting

Het beroep wordt zo spoedig mogelijk behandeld door de militaire kamer van de Rechtbank Gelderland. De gestrafte, getuigen en deskundigen ontvangen tenminste zes dagen van tevoren een oproep om ter zitting te verschijnen. De gestrafte is niet verplicht bij de behandeling van het beroep aanwezig te zijn. Als het gerecht van oordeel is dat de aanwezigheid van de gestrafte noodzakelijk is en de gestrafte niet is verschenen dan wordt hij nogmaals opgeroepen. Als de gestrafte wederom niet verschijnt, kan het gerecht het beroep alsnog buiten zijn aanwezigheid behandelen of vervallen verklaren. De gestrafte moet in het uniform (DT/Tenue 6) verschijnen. In tegenstelling tot de situatie waarbij een militair als verdachte bij de Rechtbank moet verschijnen, kan op grond van de Regeling incidentele reizen voor de militair en zijn naaste betrekking wel een tegemoetkoming in de reiskosten worden verleend.

De vertrouwensman in de beroepsprocedure

De gestrafte is bevoegd om zich in de beroepsprocedure te doen bijstaan door een vertrouwensman. In grote lijnen is de regeling vertrouwensman gelijk aan die van het tuchtproces in eerste aanleg en van de beklagprocedure, met dien verstande dat in de beroepsprocedure ook een advocaat mag optreden als raadsman. De advocaat kan worden gekozen of worden toegevoegd door de voorzitter van de militaire kamer.

Beslissing in beroep

De militaire kamer beslist uiterlijk veertien dagen na afloop van de behandeling van het beroep in een schriftelijke, met redenen omklede, uitspraak. Indien bij de beslissing in beroep een reeds geheel of gedeeltelijk ten uitvoer gelegde straf van strafdienst of

uitgaansverbod wordt tenietgedaan of verminderd, wordt door het gerecht bepaald op welke wijze het door de gestrafte geleden nadeel zal worden hersteld. Tegen de beslissing in beroep staan geen verdere voorzieningen open.

7111 Dwangmiddelen ten behoeve van de militaire meerdere

Aanhouding en overbrengen naar een plaats voor verhoor

Indien de militaire meerdere de schending van een gedragsregel op heterdaad constateert en direct ingrijpen noodzakelijk is, bijv. om de orde te herstellen of escalatie te voorkomen, kan hij degene die van de schending wordt verdacht aanhouden en naar een plaats geleiden waar hij kan worden gehoord en rapport kan worden opgemaakt. Het vasthouden voor verhoor mag niet langer duren dan strikt noodzakelijk. De meerdere kan iedere mindere opdragen hem bijstand te verlenen.

Als de meerdere de plaats van aanhouding niet onmiddellijk kan verlaten, mag hij iedere mindere opdragen voor de geleiding zorg te dragen. De op heterdaad betrapte militair, die zich verzet tegen zijn overbrenging, kan zich schuldig maken aan een strafbaar feit (feitelijke insubordinatie).

Het innemen van voorwerpen en/of geschriften

De commandant is bevoegd geschriften en/of voorwerpen waarvan hij redelijkerwijs mag aannemen dat die tot bewijs kunnen dienen van de schending van een gedragsregel in te nemen of te doen innemen, indien het betreft:

- geschriften, waarin wordt aangezet tot het schenden van een tuchtrechtelijke gedragsregel (artikel 30 WMT);
- geschriften, die worden verspreid op een plaats, een tijdstip of een wijze zoals in een dienstvoorschrift is verboden (artikel 31 WMT);
- voorwerpen of geschriften die nodig kunnen zijn als bewijsmiddel in een daaropvolgend tuchtproces.

Een voorwerp of geschrift dat is ingenomen moet altijd zo spoedig mogelijk aan de rechthebbende worden teruggegeven. Deze kan zich, binnen vijf dagen na het innemen, daarover beklagen bij de voorzitter van de militaire kamer van de Rechtbank Gelderland.

Sectie 2 Militair strafrecht

7201 Toepassing van het militair strafrecht

Op iedere Nederlander, dus ook op iedere militair, is het commune (gewone) strafrecht van toepassing. Een groot aantal gedragingen is dan ook strafbaar, ongeacht of ze nu gepleegd zijn door een militair of een burger. Gedacht moet worden aan bijv. diefstal, mishandeling, vernieling en rijden onder invloed van alcohol. De strafbare gedragingen zijn terug te vinden in het Wetboek van Strafrecht en in een aantal bijzondere wetten, zoals bijv. de Wegenverkeerswet en de Wet Wapens en Munitie.

Naast dit gewone strafrecht geldt voor militairen dat ook het militaire strafrecht, dat is neergelegd in het Wetboek van Militair Strafrecht, op hen van toepassing is. Het militair strafrecht bevat een aantal strafbare gedragingen (militaire delicten) die verband houden met de bijzondere verplichtingen van de militair - bijv. zoals die voortvloeien uit de bijzondere taak van de krijgsmacht en haar onderdelen. Die verplichtingen hebben niet alleen betrekking op oorlogssituaties, maar ook op situaties in vreedstijd. Niet alle vergrijpen zijn echter in alle omstandigheden strafbaar. Een aantal vergrijpen is uitsluitend in oorlogstijd strafbaar, andere alleen in vreedstijd. Vergrijpen die zowel in oorlogs- als in vreedstijd strafbaar zijn, onderscheiden zich van elkaar omdat de strafbedreiging in oorlogstijd meestal zwaarder is.

7202 Militaire delicten

Hoewel het militaire strafrecht een bijzonder strafrecht is, gelden daarvoor toch ook de algemene beginselen van het gewone strafrecht. Ook de straffen van het gewone strafrecht kunnen worden toegepast op degene die een militair delict begaat. Daarnaast bestaat in het Wetboek van Militair Strafrecht de vrijheidsstraf van militaire detentie, welke straf in het bijzonder wordt opgelegd bij schuldigverklaring aan militaire delicten.

Enkele voorbeelden van militaire delicten, zoals opgenomen in het Wetboek van Militair Strafrecht:

- het stelselmatig niet nakomen van dienstverplichtingen waardoor het functioneren van de krijgsmacht wordt belemmerd;
- het niet opvolgen van een dienstbevel, indien als rechtstreeks en onmiddellijk gevolg daarvan schade ontstaat aan of te duchten is voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie of oefening van enig onderdeel van de krijgsmacht;
- het opzettelijk niet opvolgen van een dienstvoorschrift, indien als rechtstreeks en onmiddellijk gevolg daarvan schade ontstaat aan of te duchten is voor de gereedheid tot het daadwerkelijk uitvoeren van een operatie of oefening van enig onderdeel van de krijgsmacht;
- het feitelijk bedreigen met geweld of feitelijk aanranden van een andere militair of iemand die anderszins bij of ten behoeve van de krijgsmacht werkzaam is.

Het Nederlandse gewone en militaire strafrecht blijven op de militair ook van toepassing wanneer deze zich in het buitenland bevindt - bijv. tijdens (vredes)operaties.

7203 Militaire verkeersdelicten

In het Wetboek van Militair Strafrecht is een aantal verkeersdelicten opgenomen. De reden daarvoor is dat in beginsel de Wegenverkeerswet slechts van toepassing is op de openbare weg in Nederland. Aangezien kazerneterreinen veelal niet tot de openbare weg behoren, maar afgesloten terreinen zijn, was het nodig deze bepalingen in het wetboek op te nemen. Zo is het niet in acht nemen van door de bevoegde militaire autoriteiten gegeven verkeersvoorschriften of aanwijzingen op kazernes en andere militaire terreinen of in een operatiegebied strafbaar gesteld. Deze aanwijzingen kunnen inhouden dat de verkeersregels die op de openbare weg gelden ook op militair terrein van toepassing zijn.

De verkeersdelicten die eveneens in het Wetboek van Militair Strafrecht als afzonderlijk delict strafbaar zijn gesteld zijn:

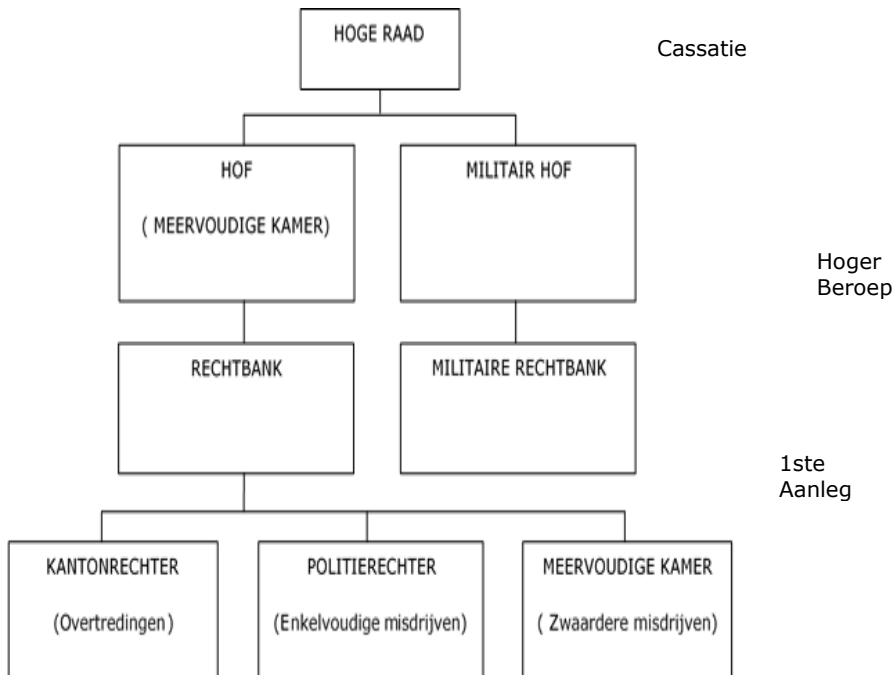
- het onder invloed rijden met een motorrijtuig;
- joyriding met een militair voertuig;
- de vrijheid van het verkeer belemmeren of;
- de veiligheid op de weg in gevaar brengen.
- Met toestemming van het Openbaar Ministerie kunnen o.a. joyriding en handelen in strijd met de verkeersregels tuchtrechtelijk worden bestraft. Van joyriding is overigens al sprake indien tijdens de dienst wordt afgeweken van de opgedragen route.
-

Sectie 3 Militair strafprocesrecht

7301 De berechting van militairen in het strafrecht

De berechting van militairen in het strafrecht vindt plaats door de commune (gewone) strafrechtelijke colleges, de Arrondissementsrechtbank en het Gerechtshof, beide te Arnhem. Beide colleges kennen een afzonderlijke militaire strafkamer. De berechting van overtredingen vindt plaats door de militaire kantonrechter, eveneens te Arnhem.

Strafproces bij vervolging



Figuur 10-5: het strafproces

Op de militair is naast het (commune) strafprocesrecht ook het militair strafprocesrecht van toepassing. Dat houdt in dat als iemand, terwijl hij militair is, een strafbaar feit pleegt, zijn berechting op een aantal punten zal afwijken van de berechting van een 'burger'. Zo zal de militair (behoudens een aantal uitzonderingen) berecht worden door de militaire kamer van de rechtbank Gelderland, locatie Arnhem. Voor eenvoudige misdrijven zal men in eerste aanleg moeten voorkomen voor de militaire politierechter (enkelvoudige militaire strafkamer); voor complexere en/of zwaardere misdrijven moet de militair voorkomen bij de meervoudige militaire kamer. De berechting van overtredingen vindt plaats door de militaire kantonrechter. In tweede aanleg (hoger beroep) vindt de berechting van militairen plaats voor de militaire kamer van het gerechtshof in Arnhem. Het verschil met het commune strafproces is dat bij de meervoudige militaire kamer en de militaire kamer van het gerechtshof een van de drie leden een militair is.

Verdere verschillen betreffen de verplichting van de militair om in uniform (DT/ Tenue 6) voor de rechter te verschijnen tenzij de militair geschorst is, en de mogelijkheid voor de militair om zich in eerste aanleg en in hoger beroep te laten bijstaan door een officier-raadsman. De officier-raadsman is een officier, niet zijnde een jurist. Zijn taak tijdens de zitting beperkt zich tot het toelichten van de persoonlijke en werkgerelateerde omstandigheden van betrokkene. Indien een juridische verdediging gewenst is, verdient het aanbeveling dat de militair zich laat bijstaan door een advocaat. De officier-raadsman kan overigens optreden naast de advocaat.

Sectie 4 Tuchtrecht en de militair in krijgsgevangenschap

7401 Gedragsregels voor de militair in krijgsgevangenschap

Door de Nederlandse militair in krijgsgevangenschap wordt de strijd tegen de vijand voortgezet; op dat moment echter zonder wapens. De ongewapende strijd moet nu vooral gericht zijn tegen de geestelijke beïnvloeding door de vijand en is nodig om niet geestelijk ten onder te gaan, maar voortdurend gereed te zijn om weer werkelijke militaire dienst te kunnen verrichten zodra de oorlogskansen keren. Voor de Nederlandse militair in krijgsgevangenschap gelden de volgende gedragsregels:

- indien een militair krijgsgevangen wordt gemaakt, blijft het Nederlandse militaire straf- en tuchtrecht onverkort op hem van toepassing;
- daarnaast is ook het recht van de gevangenhoudende mogendheid én het tuchtrechtelijk sanctiestelsel uit het Krijgsgevangenverdrag van kracht.

De krijgsgevangen militair moet in zijn handelingen en uitingen de rangsverhoudingen respecteren en de saamhorigheid met medekrijgsgevangenen bevorderen.

- De krijgsgevangen militair is gehouden de vijand en onderdanen van de gevangenhoudende mogendheid slechts mededeling te doen van: naam, voornamen, geboortedatum, rang en registratienummer.
- De krijgsgevangen militair moet zich tot het uiterste inspannen om inlichtingen, in het bijzonder van militaire aard, niet aan de vijand prijs te geven. De krijgsgevangen militair moet hiertoe uiterste zorgvuldigheid en voorzichtigheid betrachten in zijn correspondentie en in gesprekken met medekrijgsgevangenen, met onderdanen van de gevangenhoudende mogendheid of met andere personen.
- Zelfs in de moeilijkste omstandigheden moet de krijgsgevangen militair zich naar vermogen inspannen om noch mondeling, noch schriftelijk enige verklaring af te leggen die afbreuk zou kunnen doen aan de belangen van eigen land of bondgenoten.
- Indien zich een geschikte gelegenheid voordoet, wordt van de krijgsgevangen militair verwacht dat deze zal pogen zich aan de gevangenschap te onttrekken om zich weer bij een eigen of een bondgenootschappelijk krijgsmachtonderdeel te voegen. Het is de krijgsgevangen militair verboden:
 - gunsten van de vijand of onderdanen van de gevangenhoudende mogendheid te aanvaarden, die niet aan zijn medegevangenen worden verleend die in gelijke omstandigheden verkeren;
 - te beloven handelingen te verrichten of na te laten die in strijd zijn met zijn plicht als militair;
 - op erewoord of belofte algehele vrijlating te aanvaarden, tenzij de militair zich in een zodanig van zijn medekrijgsgevangenen afwijkende omstandigheid bevindt, dat naar het oordeel van een vertrouwensman, zoals genoemd in het Krijgsgevangenverdrag, het afwijzen van een aanbod tot vrijlating redelijkerwijs niet van hem kan worden verlangd. Ook de Minister van Defensie kan van dit verbod vrijstelling verlenen.

Het erewoord of de belofte moet strikt worden nagekomen. Niet nakomen levert een schending op van de wetten en gebruiken van de oorlog.

Deze pagina is bewust leeg gelaten

Hoofdstuk 8 Persoonlijke Inzetbaarheid en Gezondheidszorg

Sectie 1 De LO&Sportorganisatie en het expertisecentrum TGTF

8101 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de rol van de LO&Sportorganisatie en het expertisecentrum TGTF bij CLAS bij de persoonlijke inzetbaarheid en gezondheidszorg van de militair. Op hoofdlijnen staat het wat en het hoe beschreven. Ook staan enkele andere militaire instanties beschreven die hier een rol bij spelen.

8102 Missie LO&Sportorganisatie

De LO&Sportorganisatie zorgt voor fysieke fitheid en mentale weerbaarheid die essentieel is voor gezond en inzetbaar personeel van de Koninklijke Landmacht.



Figuur 7-1: logo LO&Sportorganisatie CLAS

8103 Omvang LO&Sportorganisatie

De LO&Sportorganisatie is door haar geografische spreiding een bijzondere eenheid. Naast een centrale staf op de Bernhardkazerne in Amersfoort telt de LO&Sportorganisatie zeventien LO&Sportgroepen verspreid over zo'n twintig locaties in heel Nederland en in Duitsland. Het middenniveau wordt gevormd door drie LO&Sportregio's.

8104 LO&Sportgroep

Per locatie varieert het personeelsbestand van een LO&Sportgroep, zowel qua hoeveelheid functionarissen als in de samenstelling (rangen en/of schalen). Het personeel van een LO&Sportgroep heeft bij het fysieke vormingstraject twee rollen. De eerste is uitvoerder van de Lichamelijke Oefening (LO) en Sport (S). De tweede is adviseur voor de inrichting van het gehele fysieke vormingstraject van de eenheden, inclusief de daadwerkelijke Fysieke Training (FT).

De hoofdtaken van een LO&Sportgroep zijn:

- het verzorgen van op de operationele taak gerichte fysieke en mentale Opleiding & Training (O&T)-programma's, door het geven van LO-lessen en het verzorgen van activiteiten op het gebied van rotsklimmen/werken op hoogte (RK/WOH) en grensverleggende activiteiten (GVA) / adventurous-trainingactiviteiten (AT)
- het adviseren bij en ondersteunen van de Fysieke Trainingen (FT) van de eenheden in de planning en uitvoering
- het verzorgen van trainingsprogramma's, inclusief individuele begeleiding en afname van fysieke eisen, proeven en testen zoals de Fysieke Inzetbaarheidstest (FIT) en de Defensie Conditieproef (DCP)
- het aanbieden van sportieve ontplooiingsmogelijkheden (S) zoals het organiseren van recreatiesport, sportevenementen en trainingen ten behoeve van deelname aan de CLAS-sportkalender
- het vervullen van een sleutelfunctie bij revalidatie van geblesseerde militairen.

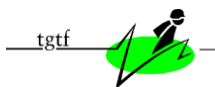


Figuur 7-2: LO&Sportgebouw

8105 Missie expertisecentrum Trainingsgeneeskunde & Trainingsfysiologie (TGTF)

Het ExpertiseCentrum TGTF verbetert de fysieke en mentale inzetbaarheid van militaire eenheden en individuen. TGTF bestaat uit drie teams: een sportmedisch adviesteam (SMA); een team Kennis en Innovatie (K&I) en een team FieldLab (FL) met fieldlab managers (FLM) bij diverse eenheden van Defensie.

Bij TGTF werken sportartsen, manueel therapeuten, trainingsdeskundigen, onderzoekers, militair prestatiepsychologen en fieldlabmanagers. Het credo van TGTF luidt: *Elke leerling telt, iedere militair inzetbaar.*



Figuur 7-3: Logo Trainingsgeneeskunde & Trainingsfysiologie

8106 Omvang TGTF

Het ExpertiseCentrum TGTF is gevestigd op de Kromhoutkazerne in Utrecht. Dit is de thuisbasis voor team SMA en team K&I. De fieldlabmanagers van TGTF bevinden zich op alle brigades, op de KMS, het NLDA en bij het Korps Commando Troepen.

De hoofdtaken van TGTF zijn:

- het behandelen van inspanningsgebonden klachten waaronder klachten van het houdings- en bewegingsapparaat
- het verrichten van wetenschappelijk onderzoek gericht op preventie van klachten en verbetering van militaire zorg
- het opbouwen en verspreiden van kennis op het gebied van:
 - fysieke en mentale inzetbaarheid
 - het voorkomen en behandelen van hitteziekte, koude-lletsel, hoogteziekte en operationele slaapdeprivatie tijdens het optreden onder verzwaarde en extreme omstandigheden
- het bevorderen van een optimale opleidings- en trainingsomgeving ten behoeve van het operationele optreden bij opleidingseenheden en bij brigades (Human Performance Team)

Sectie 2 Fysiek opleiden en trainen

8201 Inleiding

In het handboek [HB 2-600](#) Fysieke vorming (in de toekomst Fysiek opleiden en trainen) staat alle informatie over dit onderwerp. Denk hierbij aan theoretische kennis, doelgroepen en de verantwoordelijkheden van de doelgroepen.

8202 Fysiek en Mentaal Opleidings- en Trainingsplan (FMOTP)

Het FMOTP-document is het middel om het fysieke en mentale vormingstraject te borgen. Hierin worden de LO- en FT-momenten samengevoegd en op elkaar afgestemd. Het FMOTP-document beschrijft op welke integrale wijze de fysieke en mentale fitheid van het individu en de eenheid wordt bereikt en onderhouden. In dit document staan daarom afspraken over voorbereiding, uitvoering, evaluatie en bijstelling van de fysieke en mentale vorming.

Het fysiek opleiden en trainen is een belangrijk onderdeel van het integrale O&T-programma. Hierbij worden drie deelgebieden onderscheiden: Lichamelijke Oefening (LO), Fysieke Training (FT) en Sport (S). Deze deelgebieden geven zowel de verschillen in verantwoordelijkheid weer, alsook de mate van samenwerking:

- LO/FT is verplicht en planmatig: de activiteiten zijn opgenomen in het Opleidings- en Trainingsplan (OTP) van de eenheid (vastgelegd in het FMOTP-document), waarbinnen de specifieke trainingswetmatigheden tot uiting komen;
- S is vrijwillig.

Lichamelijke Oefening (LO)

Dit zijn activiteiten tijdens de geplande lesuren LO, onder (bege)leiding van LO&Sport-personeel. LO is voorbereidend op FT, maar ook het aanleren van vaardigheden komt terug bij LO. Onder LO valt onder andere:

- Military Strength & Conditioning, spel en zwemmen, (touw)hindernisbaan, veldloop, militaire zelfverdediging (MZV), oriëntering etc.
- werken op hoogte (WOH) en adventurous training (AT). Deze activiteiten worden vaak als vormingsmiddel ingezet.

Voorbeelden LO-lessen



Figuur 7-4 (links): MZV; figuur 7-5 (rechts): oriënteren



Figuur 7-6 (links): WOH; figuur 7-7 (rechts): hindernisbaan

Fysieke Training (FT)

Dit zijn militaire activiteiten met een duidelijk fysiek karakter, die onder leiding van kaderleden van de eenheid plaatsvinden. De LO&Sportorganisatie speelt een nadrukkelijke rol bij de advisering (en soms bij de uitvoering) van FT bij eenheden. Intensieve samenwerking en verplichte afstemming van de fysieke belasting tussen de eenheid en de LO&Sportorganisatie is hierbij vereist.

Onder FT valt onder andere:

- verplaatsen te voet en (snel)marsen
- tillen en dragen (bijv. brancard, baileypaneel, munitiekisten)
- velddienstoefeningen.



Figuur 7-8: verplaatsen te voet

Handboek [HB 2-602](#) (Verplaatsen te voet en (snel)marstraining) geeft concrete richtlijnen hoe VTV- en snelmarstraining op een verantwoorde wijze integraal opgenomen kan worden in het fysiek O&T-traject. Het toepassen van deze richtlijnen is noodzakelijk om overbelasting en blessures te voorkomen en de militair optimaal voor te bereiden op operationele inzet. Voor advies kunt u zich wenden tot de lokale LO&Sportgroep.

Sport (S)

Dit zijn activiteiten die op vrijwillige basis tijdens en/of buiten de normale diensturen plaatsvinden:

- recreatiesport: de al dan niet door de LO&Sportorganisatie georganiseerde (lokale) activiteiten, in en buiten de reguliere diensturen
- ongeorganiseerde activiteiten met een instuifkarakter op lokaal niveau (mogelijk met toezicht, maar niet onder leiding)
- georganiseerde activiteiten waarbij de kennismaking met of het aanleren van een bepaalde sport centraal staat
- lokale wedstrijden
- wedstrijdssport: de door de LO&Sportorganisatie (Sportcommissie CLAS) georganiseerde wedstrijden, zoals opgenomen in de CLAS-sportkalender
- (militaire) topsport: de door het Bureau Internationale Militaire Sport (BIMS) of de Conseil International du Sport Militaire (CISM) georganiseerde nationale en internationale militaire sportwedstrijden.



Figuur 7-9 (links): Knobbelttoertocht; figuur 7-10 (rechts): OMK Speedmars

Dit groeperen van functies gebeurt op basis van de volgende fysieke functie-eisen: lopen met en zonder bepakking; herhaald tillen; graven; klimmen en klauteren; dragen en voortzettingsvermogen (de zogenaamde kritieke taken, anders gezegd de fysiek zwaarste taken).

De FIT is gerelateerd aan de functiespecifieke fitheidseisen en is, in tegenstelling tot de DCP en SMCP, niet leeftijd- en geslachtsgebonden. De FIT bestaat, in de volgorde van afname, uit de volgende onderdelen (met de kanttekening dat niet elk niveau de snelmars bevat):

- een verplaatsing te voet (VTV 1) van 5 km
- een hindernisbaantest met of zonder uitrusting
- een til- en draagtest met 20, 30 of 40 kg
- een snelmars van 3 km
- een verplaatsing te voet (VTV 2) van 5, 10 of 15 km (afhankelijk van de clusterindeling).

Alle militairen werkzaam bij CLAS moeten jaarlijks de FIT afleggen. Uitzonderingen hierop zijn:

- militairen, inclusief reservisten, ouder dan 55 jaar: zij zijn vrijgesteld van de FIT
- reservisten: zij doen eenmaal per twee jaar de FIT op cluster 1
- militairen die door hun commandant (bataljonsniveau of daaraan gelijkgesteld) zijn vrijgesteld van de FIT
- personeel geplaatst bij het MatlogCo, OTCO, DCC en Staf CLAS: zij zijn niet verplicht de FIT af te leggen.

8305 Aanvullende eisen, proeven en tests

Naast de eerder vermelde eisen zoals DCP, FIT en maatwerktests in een TSP zijn er aanvullende fysieke eisen en tests die opgenomen kunnen worden in het fysieke O&T-plan. Deze kunnen als indicator fungeren voor de fysieke en mentale gesteldheid van het individu en de eenheid. Ook maken een aantal tests deel uit van de militaire sportkalender. Hiermee worden ook andere doelstellingen bereikt (bijvoorbeeld kameraadschap en doorzettingsvermogen).

Het betreft:

- Militaire Lichamelijke Vaardigheidsproeven (MLV)
- Militaire Vijfkamp (MVK)
- Nationale Sportmedaille NOC*NSF (NOC*NSF)
- Geoefend Militair Zwemmen (GMZ)
- Buitengewoon Geoefend Handgranaatwerpen (BGHW)
- Tweedaagse Militaire Prestatietoetocht (TMPT)
- Internationale Vierdaagse Afstandmars (Vierdaagse)
- Grensverleggende Activiteiten Vaardigheidsspel Rotsklimmen/Werken op Hoogte.



Figuur 7-11: Militaire Vijfkamp, onderdeel hindernisbaan

Sectie 4 Mentaal opleiden en trainen

8401 Inleiding

In het militaire beroep spelen stresssituaties en stressfactoren een belangrijke rol. Bij operationele inzet onder extreme omstandigheden moet iedereen kunnen blijven functioneren. Zo kan er een ernstige dreiging zijn of kan de militair voor langere tijd van het thuisfront geïsoleerd zijn. De militair zal mogelijk moeten functioneren in een ver en vreemd land met een andere cultuur, andere waarden en normen en andere klimatologische omstandigheden. Daarbij is er soms een reële kans op gevaar van IED's, mortieren etc. Omdat een mandaat voorschrijft wat men wel of niet mag doen, kan dan een gevoel van machteloosheid ontstaan. Ingrijpen is soms maar beperkt mogelijk.

Ook kan de militair worden blootgesteld aan aangrijpende situaties, zoals het verlies van kameraden en de invloed daarvan op het groepsproces, of het zien van leed van anderen. En verder een ander werkritme (24/7), structureel meermaals onderbroken nachtrust, beperkte privacy gedurende langere tijd, gevaarlijke patrouillegangen e.d.

8402 Wat is mentaal opleiden en trainen

Mentaal opleiden en trainen (vorming) is een integraal onderdeel van het opleidings- en trainingsproces. Bij vorming gaat het er onder meer om de opgedane kennis en vaardigheden daadwerkelijk te willen en durven uitvoeren. Willen en durven worden ook verwoord met het iemand 'zijn'. Het aspect 'zijn' is dé brug tussen enerzijds het kennen en kunnen en anderzijds het doen. De beroeps- en werkomgeving van de militair zijn bepalend voor wat hij moet kennen, kunnen en zijn. Voor de Landmachtmilitair is dat de CLAS-organisatie met haar specifieke taakstelling en identiteit.

Vorming gaat verder dan het benadrukken van willen en durven. Vorming is van wezenlijk belang bij de totstandkoming van een professionele organisatie. Van een professionele

militair mag worden verwacht dat hij de attitudes en persoonlijke eigenschappen bezit die onder meer professionaliteit, discipline, weerbaarheid, teamgeest, verantwoordelijkheidsbesef en integriteit weerspiegelen. De door de militair uit te voeren opdracht of de te vervullen functie kunnen daar nog specifieke eisen aan toevoegen. Het aanbrengen en versterken van deze attitudes en persoonlijke eigenschappen vormen de kern van het vormingsproces van militairen.

LO-lessen lenen zich bij uitstek voor vormingsdoeleinden. Zware fysieke inspanningen en uitdagende situaties, sport en spel appelleren, mits in de goede setting, sterk aan menselijk gedrag en de onderlinge interactie. Vorming is mensenwerk en die interactie tussen mensen vormt dan ook het belangrijkste vertrekpunt voor verbetering van competenties en teamwork.

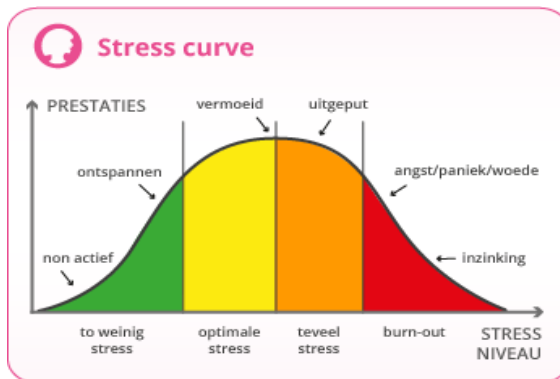
Sectie 5 Stress en stressmanagement

8501 Inleiding

Stress is in essentie spanning of druk. Het is de druk of belasting die ergens op wordt uitgeoefend.

Stress is een natuurlijke reactie van het lichaam om optimaal te presteren en te overleven. Er is een bepaalde dosis spanning nodig om goed te kunnen presteren (positieve stress): het maakt alert, geconcentreerd en efficiënt. Bij toenemende stress wordt het lichaam gereedgemaakt voor actie (bijvoorbeeld spieren aanspannen, snellere hartslag, snellere ademhaling, zweten) en wordt het voorbereid om te kunnen reageren op bedreigende situaties (de *fight or flight response*).

Bij te veel of te lang aangehouden druk of belasting kunnen echter problemen ontstaan (negatieve stress). De eisen die iemand dan aan zichzelf stelt, of de omgeving aan hem stelt, zijn dan groter dan hij aankan of denkt aan te kunnen. De balans tussen de factoren die spanning veroorzaken, *stressoren*, en de mogelijkheden om stress te voorkomen of ermee om te gaan, slaan dan door naar de verkeerde kant. Prestaties verslechteren dan, omdat de draaglast groter wordt dan de draagkracht. Bij stress gaat het meestal over deze disbalans.



Figuur 7-12: stresscurve

Stress is onlosmakelijk verbonden met het leven van de militair. Militairen moeten immers kunnen optreden onder moeilijke omstandigheden: gevaarlijke en/of onoverzichtelijke

situaties waarin mentale druk en onzekerheid een rol spelen. Militairen worden getraind om hier zo goed mogelijk mee om te gaan, maar het kan niet altijd worden voorkomen dat iemand uit balans raakt. Daarom is het noodzakelijk om signalen van stress tijdig bij uzelf en anderen te kunnen herkennen en er goed mee om te kunnen gaan. Door open en eerlijk naar elkaar te zijn en elkaar in de gaten te houden, kan disbalans in een zo vroeg mogelijk stadium gesignaleerd en aangepakt worden, zodat de inzetbaarheid van de militair en het team ook onder moeilijke omstandigheden optimaal blijft.

8502

Preventieve maatregelen voor stress

Er kunnen verschillende zaken ondernomen worden om te voorkomen dat iemand door stress teveel uit balans raakt. Af en toe uit balans raken is niet erg en zelfs normaal bij veranderingen. Het is wel belangrijk om te herkennen wanneer u uit balans raakt en daar adequaat op te reageren. Zorg in de eerste plaats voor lichamelijke en geestelijke gereedheid. Daarnaast is het belangrijk dat u vertrouwen heeft in uzelf, uw materiaal en uw team: het trainen van *skills en drills* levert hieraan een belangrijke bijdrage. Vervolgens zijn goede hygiëne en zelfverzorging, goed slaapmanagement en het beheersen van snelle ontspanningstechnieken (ademhaling en spierontspanning) belangrijk. Tot slot is het belangrijk om elkaar te kennen, zodat afwijkend gedrag bij elkaar kan worden herkend en u elkaar kunt helpen of steunen. Negatieve stressreacties zijn normale reacties op een abnormale situatie. De balans tussen persoon en omgeving is dan (tijdelijk) verstoord.

	Negatieve stressreacties	Positieve stressreacties
Denken	verwarring, desoriëntatie, piekeren, opdringerige gedachten en beelden, zelfverwijten	vastberadenheid, oplossingen zoeken, scherper denken, alerter, moed, optimisme, vertrouwen
Emotie	shock, verdriet, angst, boosheid, irritatie, schaamte, schuld	betrokken voelen, uitgedaagd, actief zijn
Sociaal	extreem terugtrekken, ruzies krijgen	sociale betrokkenheid, anderen willen helpen
Lichamelijk	vermoeidheid, hoofdpijn, spierspanning, maagpijn, versnelde hartslag, schrik-achtigheid, slaapproblemen	alertheid, klaar staan om te reageren, overmatig verhoogde energie hebben

Figuur 7-13: negatieve en positieve stressreacties

8503

Stressreacties

Meestal zijn stressreacties van korte duur (van enkele minuten tot een paar dagen) en kunt u zelf of met elkaar het verstoorde evenwicht weer herstellen (milde stressreacties). Soms houden ze langer aan (enkele dagen tot enkele weken) of gaan ze het functioneren belemmeren (ernstige stressreacties). In dat geval is het belangrijk om contact op te nemen met een hulpverlener, om veelal via een kort hulpverleningstraject weer terug in evenwicht te komen. Collegiale netwerkers binnen een eenheid kunnen helpen als het lastig is om zelf de stap naar de hulpverlening te zetten. In enkele gevallen kan iemand heftig uit balans en voor langere tijd (meer dan enkele weken) niet operationeel inzetbaar zijn (zeer ernstige stressreacties). Tijdens missies is het dan noodzakelijk om terug te keren naar Nederland om daar in een langduriger traject aan herstel van de balans te gaan werken. Langdurige stress doet klachten ontstaan en verergeren. Vroegtijdige interventies zorgen voor behoud van operationele inzetbaarheid of snel herstel ervan.

Mild	Ernstig	Zeer ernstig
• milde stressreacties: • hartkloppingen • hyperventilatie • zweten • vaak plassen • diarree • misselijkheid • trillingen • vermoeidheid • angst • nervositeit • warrig zijn • geïrriteerdheid • gedesorienteerd wakker worden • gevoel van onveiligheid, schuld, schaamte, verdriet, boosheid, machteloosheid (zonder reden)	• meerdere milde reacties PLUS: • constant bewegen zonder reden • schrikreacties vertonen • veel trillingen over het lichaam • vastgenageld staan • versneld praten, druk gebaren, opgewonden zijn in handelen • wankelen bij staan • lege blik • vechtlust • gevaarlijk gedrag • geen aandacht voor eigen verzorging • stotteren, mompelen, er niet meer bij zijn • geheugenverlies • bang om te slapen • snelle opeenvolging van emoties: verdriet, opwindend, angst, kwaadheid	• meerdere milde en ernstige reacties PLUS: • verlies van lichaamsfuncties • hallucinaties • heftige pijnen • bedreigend gedrag • apathie • geen waarde aan het leven of om te overleven • niet meer aanspreekbaar zijn

Figuur 7-14: verschillende stressreacties

8504 Zelfmanagement

Bij stress is het belangrijk om de stressreactie(s) bij uzelf en elkaar te kunnen herkennen en te weten wat er dan nodig is. Deze kennis en vaardigheid horen bij professioneel optreden en uzelf (en elkaar) zo lang mogelijk inzetbaar houden, om verergering van klachten te voorkomen c.q. beperken. Het is ook belangrijk om bij stress op uw directe taak te focussen. Positief denken, relativeren en humor zijn daar belangrijke middelen bij. Overhaaste conclusies trekken of afgaan op geruchten draagt alleen bij aan meer stress. Houd het hoofd koel, informeer en check feitelijke informatie. Zorg voor basisbehoeften (eten, drinken, zelfverzorging en rust), zoek afleiding en pas ontspanningstechnieken (zoals diepe buikademhalingsoefeningen, spierontspanningsoefeningen of gedachtenoefeningen) toe. Ook onderlinge steun is een belangrijk middel om in balans te blijven of terug in balans te komen: blijf in contact met elkaar en blijf praten.

8505 Groepsmanagement

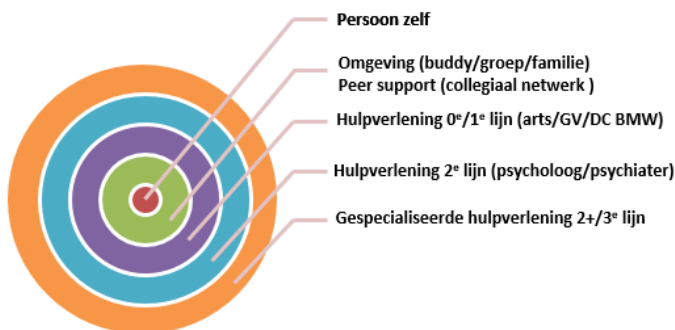
Houd elkaar in de gaten (buddysysteem) en reik uit naar de ander als een collega ander gedrag vertoont dan normaal. Spreek de ander aan en vraag of er iets is, als u ziet dat deze zich anders gedraagt dan normaal. Praat met elkaar, maak met elkaar het plaatje van wat er gebeurd is compleet en zorg dat er geen misverstanden zijn of blijven bestaan. Deel emoties en persoonlijke zorgen met elkaar (van buddy tot hulpverlener, indien nodig). Bied elkaar een luisterend oor om stoom af te blazen of een verhaal te kunnen doen. Direct naar oplossingen zoeken of raad geven is hierbij niet handig. Neem de tijd en wees respectvol naar elkaar. Pas op om uw eigen verhaal te gaan vertellen: het draait om het verhaal van de ander. Probeer aan te geven wat de komende tijd verwacht mag worden. Bijvoorbeeld op basis van de aard van de waargenomen stressreactie(s) hoe lang deze kunnen aanhouden en wat er nodig is om terug in balans te komen. Breng samen tijd door (praten, activiteiten).

Individueel	Groep
• aandacht richten op directe taak • positief denken • normaliseren, relativeren en gebruik humor • contact houden met rest groep: blijf praten • houd het hoofd koel: zoek feitelijke informatie, trek geen overhaaste conclusies en ga niet in op geruchten • drink en eet regelmatig en voldoende met de groep • verzorg uzelf en uw uitrusting • rust voldoende • zoek afleiding in sport of andere activiteiten • ontspan (zie ontspanningstechnieken)	• praat met elkaar • deel emoties en persoonlijke zorgen • toon interesse, aandacht en zorg • toon respect hoe iemand met de situatie omgaat • bedenken samen hoe om te gaan met situatie • praat over te verwachten reacties op de stress • spreek vertrouwen uit eruit te komen • bied luisterend oor of gezelschap aan; bij elkaar terecht kunnen

Figuur 7-15: mogelijke interventies bij stress

8506 Zorgketen binnen Defensie

Defensie probeert met de zorg zo dicht mogelijk bij de militair die uit evenwicht geraakt is te blijven, maar gaat zo ver als noodzakelijk bij het bieden van passende hulp. Dit om te voorkomen dat een probleem groter wordt gemaakt dan het is. In eerste instantie zal iemand proberen zelf terug in balans te komen. Als dit niet lukt, zal de directe omgeving hiervoor benaderd worden. Mocht het samen niet lukken, dan dient hulp gezocht te worden bij de professionele hulpverleningsinstanties in de nulde lijn (Dienst Geestelijke Verzorging / DGV) of de eerste lijn (Eerstelijns Gezondheidszorgbedrijf / EGB of Dienst Bedrijfsmaatschappelijk Werk / DBMW). Mocht dit ook niet voldoende zijn, dan kan een arts doorverwijzen naar de tweede lijn (Militaire Geestelijke Gezondheidszorg / MGGZ). Als de drempel om naar de hulpverlening te stappen te groot is, kunnen collegiaal netwerkers binnen een eenheid hierbij helpen.



Figuur 7-16: kringmodel van Gersons (bron: Bijzondere missie: geestelijke gezondheidszorg voor militairen en veteranen, 2005)

8507 Zorgtraject rondom uitzendingen of operationele inzet

In de basisopleiding krijgt de militair de basis rondom stress en stressmanagement aangereikt. Tijdens de militaire loopbaan moeten deze kennis en vaardigheden worden onderhouden als militaire basisvaardigheid. Wie op uitzending of operationele inzet gaat, krijgt tijdens de voorbereiding aanvullende stressmanagementlessen gericht op de specifieke situatie van de missie of inzet in de missiegerichte opleiding. Elke missie of inzet wordt ondersteund door een Sociaal Medisch Team dat afhankelijk van de grootte van de uitgezonden eenheid en het dreigningsniveau geheel of gedeeltelijk ontplooid meegaat of vanuit Nederland ondersteunt. Aan het eind van een missie of operationele inzet vindt een vorm van adaptatie plaats waarin de overgang vanuit het operatiegebied naar huis wordt gefaciliteerd, onder andere door in een groepsgesprek met elkaar terug te kijken op de ervaringen en vooruit te kijken naar de hereniging met het thuisfront en de reïntegratie thuis. Na drie tot vier maanden vinden individuele gesprekken (indien gewenst samen met de eerste relatie) plaats, waarin wordt teruggekeken op het proces van thuis en op het werk de draad weer oppakken. Tot slot krijgen de militair en de eerste relatie ruim een half jaar na terugkeer een uitnodiging tot het invullen van een vragenlijst na missie of inzet. Hierin wordt gevraagd hoe het op dat moment lichamelijk, sociaal en geestelijk gaat. Mocht het op enig moment tijdens dit traject niet goed met de militair of zijn relatie gaan, dan dient de militair in eerste instantie zelf aan de bel te trekken om hulp te krijgen (eigen verantwoordelijkheid!). Als hij dit niet al zelf heeft gedaan, kan aan de hand van signalen uit het zorgtraject alsnog een hulpverleningsaanbod worden gedaan. Wees hierin open en eerlijk: hoe eerder problemen geconstateerd worden en de juiste hulpverlening wordt gevonden, hoe kleiner de schade en hoe groter de kans op herstel.

Sectie 6 Blessurepreventie

8601

Ook militairen krijgen met blessures te maken. Een blessure is een lichamelijk letsel waardoor uitvoering van werk, opleiding en/of sport wordt gehinderd of onmogelijk gemaakt. Daarom is het van belang om blessures zoveel mogelijk te voorkomen of te zorgen dat dezelfde blessure niet nog eens optreedt.

8602 Blessurepreventieve maatregelen

Enkele belangrijke blessurepreventieve maatregelen:

- vraag deskundigen op het gebied van fysieke belasting om advies
- pas trainingsprincipes nauwkeurig toe: zorg voor een goede trainingsopbouw, juiste frequentie, duur en intensiteit van de training afgestemd op het individu en de specifieke taken
- doe bij een fysieke activiteit altijd vooraf een warming-up en achteraf een cooling-down
- eet gezonde voeding
- draag goede kleding en schoenen, passend bij de ondergrond en de weersomstandigheden
- gebruik goed materiaal (rugzak, gereedschap, hulpmiddelen)
- pas goed teamwork toe waar mogelijk
- luister naar uw lichaam.

8603 Ontstaan van blessures

Een blessure kan plotseling of geleidelijk ontstaan. Bij een acute blessure is vaak sprake van een val, botsing, verzwikking of verdraaiing. Er kan zwelling en verkleuring (eerst roodheid) ontstaan. Het geblesseerde lichaamsdeel kan warm worden en pijnlijk zijn. Bij een acute blessure moet de lichamelijke activiteit vaak worden gestaakt en direct de hulppost of het gezondheidscentrum worden bezocht. Daar worden de aard en de ernst van de blessure vastgesteld en passende maatregelen genomen. De oorzaak van blessures die geleidelijk ontstaan is niet altijd duidelijk. In de hiervoor genoemde blessurepreventieve

maatregelen staan een aantal punten die bij verkeerde toepassing tot klachten kunnen leiden. Zo kunnen onvoldoende rust, een te snelle opbouw van de training en inadequaat schoeisel tot blessures leiden. Daarnaast kunnen leeftijd, slaapgebrek, roken en eerdere blessures een rol spelen. Het is van belang in een vroeg stadium van de blessure het gezondheidscentrum te bezoeken.

Hieronder worden de verschillende stadia van peesblessures beschreven:

- pijn na (langere) inspanning, verdwijnt in rust
- pijn voor aanvang en na afloop van inspanning
- pijn in rust en stijfheid in ochtend
- pijn tijdens inspanning, maar minder dan vooraf, en pijn na afloop
- pijn voortdurend tijdens inspanning met beperking van de prestatie
- continue pijn, ook in rust
- scheur in of van de pees.

In het eerste stadium wordt vaak gedacht aan spierpijn, maar de locatie van spierpijn zit niet in een pees. Pas in het vierde stadium wordt de prestatie of inzet beperkt, maar ingrijpen in fase twee of eerder verkort de herstelfase aanzienlijk. Herstel van spierpijn duurt enkele dagen; herstel van peespijn duurt veel langer. Een blessure die geleidelijk is ontstaan gaat nooit plotseling over. Peesklachten in stadium twee en hoger gaan niet vanzelf over. Luister dus goed naar het eigen lichaam. Bezoek het gezondheidscentrum zo snel mogelijk. Niet alleen pezen, maar ook spieren of gewrichten met omliggende structuren kunnen een rol spelen bij de blessure.

Sectie 7 Sportmedische revalidatie (SMR)

8701 Inleiding

In het document Herijking [SMAT-procedure CLAS d.d. 06052009](#) staat alle informatie over de procedure Sportmedische Revalidatie (SMR). Denk hierbij vooral aan de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de betrokken partijen.

8702 Beknopte beschrijving

SMR is gedefinieerd als het samenhangende pakket van activiteiten in het kader van sportmedische begeleiding bij een militair met fysieke inzetbaarheidsbeperkingen. Dit pakket ondersteunt de commandant van de geblesseerde militair op standaardwijze tijdens het traject van verzuimbegeleiding en reïntegratie naar functieherwinning. In de procedure SMR komt naar voren dat de commandant (werkgever) en de geblesseerde militair (werknemer) gezamenlijk de verantwoordelijkheid dragen voor het verloop en het resultaat van de reïntegratieinspanningen.

Een geblesseerde militair komt in aanmerking voor de SMR-procedure wanneer de verwachte hersteltijd langer dan zes weken bedraagt en continuïteit van de behandeling vereist is. Het voorstel voor een opname van een geblesseerde militair in de SMR wordt gedaan door de verantwoordelijk militair arts. De commandant van de geblesseerde militair geeft de uiteindelijke toestemming voor deelname aan het SMR-proces. De belangrijkste personen voor een optimaal herstel van de blessure zijn de militair zelf en de commandant. De geblesseerde militair heeft een grote eigen verantwoordelijkheid voor een goed herstel. De uitvoerende arts(en), fysiotherapeut en LO&Sportfunctionaris hebben hierbij een ondersteunende rol. Fysieke inzetbaarheidsbeperkingen die niet snel herstellen, kunnen de reden vormen om een militair in het SMR-traject op te nemen (Wet Poortwachter).

Het SMR-traject bestaat uit twee fasen: de fysiofitfase en de sportfitfase. In de fysiofitfase is de fysiotherapeut de hoofdbehandelaar van de geblesseerde militair. De begeleiding vindt vaak op vaste uren plaats. De doelstellingen in deze fase zijn vaak het verbeteren van kracht, lenigheid, uithoudingsvermogen en stabiliteit. In de daaropvolgende sportfitfase is

de LO&Sportfunctionaris de hoofdbegeleider van de geblesseerde militair. In deze fase staat het taakspecifieke trainen (hindernisbaan, touwbaan etc.) centraal.

Na de sportfitfase volgt de functiefitfase. Het SMR-traject is dan inmiddels afgesloten. Gedurende de functiefitfase is de commandant verantwoordelijk voor de training naar functiegeschiktheid: de LO&Sportfunctionaris treedt dan op als adviseur van de commandant en als coach van de militair. Gedurende het gehele traject van reïntegratie naar volledige functiegeschiktheid behoudt de commandant zijn wettelijke taken als werkgever. De bedrijfsarts ondersteunt hem hierbij door de voortgang te bewaken en waar nodig adviezen uit te brengen.

Sectie 8 Voeding, gezondheid en gewicht

8801 Inleiding

Voedsel is een primaire levensbehoefte van de mens. Het lichaam heeft een groot aantal voedingsstoffen nodig om te groeien, te bewegen en zichzelf in stand te houden. Voeding heeft aantoonbaar invloed op gezondheid en fitheid.

Goede, gezonde voeding is cruciaal om te kunnen voldoen aan de lichamelijke eisen die aan de militair gesteld worden. Voeding is niet alleen iets om de honger mee te stillen; het bestaat uit voedingsstoffen die essentieel zijn voor het behouden van een goede gezondheid en het leveren van (top)prestaties. Door goede voeding blijft de militair lichamelijk en geestelijk gezond en kan hij zijn werk blijven doen.

Voor deskundig advies over voeding, gezondheid en gewicht kunt u in eerste instantie terecht bij uw lokale LO&Sportgroep en het gezondheidscentrum. U kunt ook contact opnemen met de afdeling Trainingsgeneeskunde & Trainingsfysiologie (TGTF). Op doorverwijzing van een onderdeelarts of een andere medisch specialist kunt u voor voedings- en dieetadviezen terecht in het Centraal Militair Hospitaal bij de vakgroep Voeding en Diëtetiek.

Deze paragraaf geeft informatie over voeding, gezondheid en gewicht. Daarna volgt informatie over de rol van de vakgroep Voeding en Diëtetiek van het CMH.

8802 Voeding

Gezonde voeding bevat alle voedingsstoffen in de juiste hoeveelheden en verhoudingen. De belangrijkste voedingsstoffen zijn:

- bouwstoffen en energieleveranciers (koolhydraten, vetten en eiwitten)
- stoffen met opbouw- en sturingsfuncties (vitaminen, sporenelementen, mineralen, enzymen en water).

Voedingsstoffen

Goede voeding bestaat uit een balans van koolhydraten, vetten, eiwitten, vitaminen, mineralen en vocht. Koolhydraten zijn de belangrijkste bron van energie voor het lichaam. Ze leveren snelle en doeltreffende energie en zitten veel in brood, pasta, aardappelen en rijst. Vetten leveren ook energie, maar dan voornamelijk voor duuractiviteiten. Deze zitten veel in boter, margarine en olie. Eiwitten zijn onmisbaar voor de opbouw en onderhoud van spieren, botten en bloed, en zitten veel in melk(producten), kaas, vlees en vis. Vitaminen en mineralen zijn voor tal van lichaamsfuncties van belang, zoals de groei, maar ook voor een gezonde huid en een gezond gebit, en zitten veel in groenten, fruit en vetrijke producten. Vocht is in ruime hoeveelheden (tenminste acht tot tien glazen per dag) noodzakelijk voor de circulatie van voedingsstoffen in het lichaam en voor de afvoer van afvalstoffen. Bij een tekort van 2-3% aan water wordt het fysieke prestatievermogen al aantoonbaar kleiner.

Vijf voedingsregels

Gezonde voeding is essentieel voor het behoud van gezondheid en het leveren van (top)prestaties. Gezond eten betekent met gezond verstand bewuste keuzes maken. Hierbij kunnen de vijf regels van de *schijf van vijf* van het Voedingscentrum een richtlijn vormen:

- eet gevarieerd
- eet niet te veel
- gebruik minder verzadigd vet¹
- eet volop groente, fruit en brood
- ga veilig met voedsel om.



Figuur 7-17: schijf van vijf

Dagelijkse voeding

De ideale dagelijkse voeding bestaat voor ongeveer de helft uit brood, aardappelen, rijst, pasta, peulvruchten en groente en fruit. Dit moet worden aangevuld met zuivelproducten (melk, kaas e.d.), vlees, vis, eieren of vleesvervangers, en een kleine hoeveelheid halvarine, margarine of bak- en braadproducten. Verder is voldoende vocht van belang.

Spreading van voeding over drie maaltijden per dag maakt een betere gewichtsbeheersing mogelijk. Een goed ontbijt vermindert de drang naar snoepen in de voormiddag. Het ontbijt levert essentiële voedingsstoffen die via andere maaltijden niet altijd in voldoende mate kunnen worden aangebracht. Broodmaaltijden, het ontbijt in het bijzonder, leveren relatief de meest complexe koolhydraten (zetmeel), de meest gezonde energieleveranciers. Warme maaltijden brengen in het algemeen meer vet aan.

8803 Voedingsrichtlijnen voor presteren bij koude weersomstandigheden

Tijdens militair optreden in koude weersomstandigheden zijn de negatieve consequenties van inadequate water- en voedselinname vele malen groter dan onder normale of warme omstandigheden. Een goede voedingsstatus en vochtbalans zijn bij koude weersomstandigheden dan ook minstens zo essentieel als het dragen van warme kleding. In een koude omgeving zal de lichaamstemperatuur dalen. Het lichaam reageert daar op door het metabolisme (vrijmaken van energie) te verhogen.

Onder koude weersomstandigheden verbruikt de gemiddelde persoon, afhankelijk van het activiteitsniveau, tussen de 25% en 50% meer calorieën om het lichaam op temperatuur te houden. Daarnaast vraagt de extra uitrusting en het vaak moeilijker voortbewegen in sneeuw extra energie. Het gemiddelde energieverbruik onder deze omstandigheden komt bij een man neer op ca. 4.500 Kcal/dag en bij een vrouw op ca. 3.500 Kcal/dag.

¹ verzadigd vet is ongezonder dan onverzadigd vet en zit veel in junkfood (snoep, koekjes, gefrituurde snacks etc.). Onverzadigde vetten zitten veel in olie, noten en zaden.

Voeding in koude weersomstandigheden wordt vaak aangeboden in de vorm van gevechtsrantsoenen. Bij langdurig gebruik van gevechtsrantsoenen, die over het algemeen wel voldoende calorische waarde hebben maar vaak arm aan vitamines en mineralen zijn, is de kans op vitaminegebrek groter dan normaal. Dit gebrek resulteert geleidelijk in onder andere teruggang van de algemene conditie en het uithoudingsvermogen, grotere gevoeligheid voor infecties (met name van de luchtwegen), geïrriteerdheid en duizeligheid. Het is ter overweging om in deze situaties vitaminetabletten te verstrekken ter voorkoming van tekorten.

Onder koude weersomstandigheden genieten warme maaltijden de voorkeur. Zorg dan ook voor minimaal één warme maaltijd per dag. Koude maaltijden leiden er namelijk toe dat het lichaam nog meer afkoelt. De beste voedingsmiddelen bij koudweeroptreden zijn koolhydraten. Denk hierbij aan pasta's, aardappelen, brood etc. Verder zijn energyrepen etc. goede koolhydraatbronnen. Het is belangrijk om gedurende de dag regelmatig te eten. Probeer iedere 30 tot 45 minuten een kleine hoeveelheid te eten, bijvoorbeeld in de vorm van een snack. Meer dan 50% van de opgelopen koudeletsels treedt op 14 uur na de laatste maaltijd!

Vochthuishouding: over het algemeen is de ingeademde lucht in koudweergebieden koud en droog. Die moet door het lichaam opgewarmd en bevochtigd worden, met als gevolg een aanzienlijk verhoogd vochtverlies via de ademhaling. Naast de verhoogde calorie-inname is een verhoogde vochtinname dus ook van groot belang. Vochtverlies is een zeer belangrijke factor bij verminderde fysieke prestatie tijdens koudweeroptreden.

In arctische gebieden is altijd wel water in een of andere vorm aanwezig. Het is beter om water te betrekken uit stromende beekjes of een wak in het ijs, dan uit het smelten van sneeuw en ijs. Dit laatste is een langdurige zaak en kost veel brandstof. Zowel 's zomers als 's winters moet water uit beekjes, meertjes e.d. gezuiverd worden met zuiveringstabletten of door het te koken. Zo niet, dan bestaat de kans op acute maag- en darmstoornissen. Gebruikt men toch gesmolten sneeuw om te drinken en te koken, bedenk dan dat dit water geen zout bevat. Dat moet dan kunstmatig worden aangevuld door het verwerken van extra zout in de voeding. Drink bij voorkeur warme dranken!

Het gebruik van alcohol tijdens koudweeroptreden is ten strengste af te raden. Alcohol wordt rechtstreeks uit de maag in het bloed opgenomen en heeft een vaatverwijdend effect. Dat geeft gedurende korte tijd een verhoogde doorbloeding van het lichaam, met een gevoel van warmte tot gevolg; maar dat is een schijnwarmte, want door de verhoogde huiddoorbloeding openen de poriën van de huid zich en wordt er gemakkelijk warmte via de huid aan de omgeving afgegeven. Alcohol veroorzaakt dus versnelde afkoeling.

8804 Voedingsrichtlijnen voor militair presteren onder warme weersomstandigheden

Bij gelijke fysieke inspanning is het energieverbruik onder warme weersomstandigheden iets hoger (ca. 10%) dan onder normale weersomstandigheden. Dit betekent dat een iets hogere energie-inname noodzakelijk is (3.000-3.600 Kcal/dag). Het grote probleem van energie-inname onder warme weersomstandigheden is echter dat er bij veel mensen een afname in de eetlust ontstaat.

Het belangrijkste aandachtspunt ten aanzien van voeding bij fysieke inspanning onder warme weersomstandigheden is de vochthuishouding. Bij fysieke arbeid onder zulke omstandigheden overschrijdt het gemiddelde zweetverlies al snel de 1,5 liter/uur; verliezen van 2,5 tot 3 liter/uur zijn geen uitzonderingen. Een verlies van 10-15 liter vocht per dag is dus mogelijk. Dat is 25-30% van het totale lichaamsgewicht. Wanneer het zweetverlies onvoldoende wordt aangevuld, treedt er ernstig prestatieverlies op en neemt de kans op oververhitting toe. Er treedt er aanzienlijk zoutverlies op door het vele zweten. Ook dat moet aangevuld worden. De dorstlesser die hiervoor gebruikt wordt, zal hier ook in moeten voorzien. Water is dan dus niet direct een goede keuze.

Ten onrechte wordt vaak gedacht dat men minder hoeft te drinken als men geacclimatiseerd is aan de hitte: men moet juist meer drinken, omdat men door de verbeterde acclimatisatie meer is gaan zweten. Adequaat drinkbeleid is dus van levens-belang. Drink, wanneer snelle aanvulling van vocht nodig is, 1,5 maal zoveel vocht als de hoeveelheid zweetverlies. Let daarbij op dat het lichaam maximaal ca. 1,2 liter per uur kan opnemen. Doe dit door bijvoorbeeld elke 15 minuten 300 ml te drinken. Overmatig drankinname kan leiden tot watervergiftiging. Figuur 7-12 geeft enkele richtlijnen voor drankinname.



Figuur 7-18: drinkadvies

Drink zoveel dat het gewichtsverlies van het lichaam beperkt blijft tot 1-2% van het gewicht vóór de inspanning. Drink een dorstlesser met voldoende zouten om het zoutverlies aan te vullen. Water is niet de beste dorstlesser, vanwege het gebrek aan zouten en mineralen. Het lichaamsgewicht in de ochtend mag niet meer dan een kilo lager zijn dan normaal. De urineproductie moet voldoende zijn (minimaal 1,5 liter per dag). De kleur van urine moet helder zijn.

De kleur van urine zit, in onderstaande tabel, idealiter in de range van 1-3. Bij 4-5 is er sprake van enige mate van uitdroging: dehydratie. Waarden vanaf 6 wijzen op duidelijke dehydratie. Vergelijk de kleur van uw urine met deze urinekleurtabel en bepaal zo of u voldoende hebt gedronken.



Figuur 7-19: urinekleur

Let op dat verschillende voedingsmiddelen, -supplementen (o.a. vitamine C) en medicijnen kunnen zorgen voor een donkere urinekleur zonder dat er sprake is van dehydratie.

8805 Voedingsrichtlijnen voor militair presteren tijdens verblijf op hoogte (>2.500 meter)

De energiebehoefte bij verblijf op hoogte is verhoogd. Enerzijds vanwege de verzwaarde fysieke omstandigheden, anderzijds omdat de basisstofwisseling op hoogte verhoogt (de eerste dagen op hoogte 7-17% hoger). Koolhydraten zijn de meest efficiënte brandstof om fysiek optimaal te presteren op hoogte. Zo bleek uit onderzoek dat het fysieke vermogen op 4.300 meter hoogte met een 6-12% glucoseoplossing 10-15% toenam in vergelijking

met een controlegroep. De berekende behoefte aan energie op hoogte ligt tussen de 4.400 en 4.750 Kcal per dag (19,8 MJ per dag).

Hoogte heeft, naast verhoogde energiebehoefte als gevolg van hogere fysieke belasting en koudere weersomstandigheden, nog een paar andere effecten op het lichaam. Door de drogere lucht en de verhoogde ademprequentie is het vochtverlies ook verhoogd. Aanbevolen wordt om op hoogte per dag 1-1,5 liter extra vocht te drinken in vergelijking met laaglandniveau.

De lagere concentratie zuurstof op hoogte heeft tot gevolg dat het lichaam meer rode bloedcellen gaat aanmaken. Daarvoor gebruikt het lichaam ijzer. Het is daarom raadzaam om tijdens verblijf op hoogte voeding te gebruiken met een hoog ijzergehalte, zoals rood vlees en bladgroenten. IJzer kan ook in de vorm van een supplement worden toegediend.

Door de combinatie van verhoogde oxidatieve stress van het lichaam, verhoogde ultraviolette straling en verminderde eetlust tijdens een verblijf op hoogte kunnen er tekorten aan bepaalde essentiële voedingsstoffen ontstaan. Daarom is supplementeren van vitamines (zoals E en C) te overwegen, evenals de mineralen selenium, koper en zink. Overtuigend wetenschappelijk bewijs voor de noodzaak van supplementeren ontbreekt echter. Voeding heeft geen aandeel in het voorkomen of behandelen van hoogteziekten.

8806 Gezondheid

Gezondheid en blessures

De inzet van militairen kan door het optreden van blessures sterk verminderen. Het optreden van blessures kan verschillende oorzaken hebben. Zo spelen conditie, mate van vermoeidheid, bekendheid met de taak, ervaring, kleding en schoeisel, leeftijd, ras, geslacht, roken, eerdere blessures, ondergrond en terrein een rol, maar ook voeding. Goede voeding kan blessures niet voorkomen, maar slechte voeding kan wél leiden tot meer ongelukken en blessures. Door niet op tijd of te weinig te eten en te drinken zal de militair door lichamelijk zwaar werk eerder vermoeid raken. Deze vermoeidheid zorgt voor een hogere kans op ongelukken of blessures, zoals verstappen in oneffen terrein of verkeerd landen bij het afspringen.

Weerstand

Daarnaast kan de weerstand door langdurige zware lichamelijke inspanning afnemen, waardoor de militair eerder vatbaar wordt voor ziekten als verkoudheid en griep. Gezonde voeding helpt de weerstand op te bouwen of in stand te houden.

Mentale prestatie

Naast een duidelijk effect van voeding op lichamelijke gezondheid en prestaties, heeft gezonde voeding ook een positieve invloed op de werking van de hersenen: de mentale prestatie (concentratie, alertheid, geheugen etc.). Hierbij spelen verschillende voedingsstoffen en de eetmomenten gedurende de dag een rol.

8807 Gewicht

Inleiding

Deze paragraaf geeft eerst algemene informatie over gewicht. De volgende paragraaf geeft een weergave over de rol van de vakgroep Diëtetiek Centraal Militair Hospitaal in het kader van gewicht.

Algemeen

Het menselijk lichaam is samengesteld uit verschillende soorten weefsels, grofweg in te delen in vetvrije massa (spieren, organen en botten) en lichaamsvet. Het is belangrijk voor militairen om te streven naar een gezonde lichaamssamenstelling.

Het nut van spieren en lichaamsvet

Voldoende spiermassa is belangrijk om lichamelijke activiteiten waarbij kracht nodig is uit te kunnen voeren, zoals tillen, graven of lopen met bepakking. Voldoende lichaamsvet is nodig als bescherming tegen koude weersomstandigheden. Daarnaast is het goed dat militairen die gedurende een langere periode zware lichamelijke activiteiten verrichten een vetreserve hebben, omdat dit de weerstand tegen ziekten verhoogt. Het is bekend dat militairen die op zware oefeningen of uitzendingen gaan vaak met een lager percentage lichaamsvet terugkomen.

Het risico van teveel lichaamsvet

Aan de andere kant kan teveel lichaamsvet (overgewicht) tot problemen leiden bij lichamelijke activiteiten waarbij het lichaamsgewicht moet worden verplaatst, zoals bij (hard)lopen. De extra kilo's die moeten worden meegesjouwd kunnen de prestatie negatief beïnvloeden en eerder tot klachten leiden zoals overbelasting van rug of knieën. Daarnaast kan teveel lichaamsvet op latere leeftijd leiden tot ernstige chronische ziekten, zoals hart- en vaatziekten, suikerziekte of kanker.

Energie-inname

Voeding beïnvloedt uiteraard de lichaamssamenstelling: te veel, te vaak en te energierijk eten leidt tot een te hoge inname van energie (calorieën), wat kan leiden tot overgewicht. Te weinig en te energiearm eten kan leiden tot gewichtsafname, waardoor naast vetmassa ook spiermassa kan verdwijnen. Hoeveel energie iemand nodig heeft is afhankelijk van geslacht, leeftijd en mate van lichamelijke activiteit.

Verantwoord afvallen

Deskundigen zien wat minder energie via voeding opnemen, in combinatie met wat meer lichaamsbeweging als de meest verantwoorde manier van afvallen. Hoewel een beetje joggen voor sommigen al aanleiding is om voeding verder buiten beschouwing te laten, is en blijft minder eten de beste manier om vet kwijt te raken. Uiteindelijk gaat ieder pondje door het mondje.

Een voorwaarde voor afvallen blijkt het stellen van een duidelijk streefgewicht. Reëel en verantwoord is om naar een gewenst gewicht toe te werken door niet meer dan een halve kilo lichaamsvet per week te verliezen. Een groter gewichtsverlies kost relatief veel meer moeite. Aangeraden wordt om niet meer dan anderhalve kilo lichaamsgewicht per week af te vallen. Een grotere afname betekent bijna onvermijdelijk dat ook een deel van de vetvrije (spier)massa verdwijnt. Dat moet waar mogelijk vermeden worden, bijvoorbeeld door naast het dieet voldoende te bewegen. Eet om 100 g vet per dag te verbranden 1.000 kcal minder dan de behoefte.

Zoals gezegd: voeding speelt een essentiële rol bij afvallen. Meer bewegen is echter wel een uitstekend hulpmiddel en stimulans. Vaak heeft men echter geen idee hoe lang men moet bewegen om vet te verbranden. Ter indicatie: voor het verbranden van 1 kg lichaamsvet moet men ruim 200 km wandelen (Nijmeegse Vierdaagse uitlopen)!

Krachtraining kan een belangrijke aanvulling zijn op een programma dat is gericht op afvallen. Het gevolg is toename van de spiermassa, waardoor de ruststofwisseling (het basaal metabolisme) hoger wordt ingesteld. Het basaal metabolisme wordt ook beïnvloed door de vette massa. Magere mensen hebben in het algemeen een hoger basaal metabolisme dan mensen met een hoog vetpercentage, omdat meer energie nodig is om het lichaam op temperatuur te houden.

Biologische variaties in stofwisseling zorgen ervoor dat sommigen alles kunnen eten, terwijl anderen van droog brood al dik worden. Feit is echter dat - zeldzame stofwisselingsziekten daargelaten - het ontstaan van overgewicht altijd een gevolg is van een verstoorde energiebalans, waarin de energieopname hoger is dan het energieverbruik.

De beste manier om af te vallen is door verantwoord minder te eten. Meer bewegen helpt. Wees alert op extreme diëten, ook wel 'crashdiëten' genoemd. Die doen vaak meer kwaad

dan goed voor de gezondheid en kunnen leiden tot de afbraak van spiereiwit. Door te werken naar een gezond gewicht door afvallen en meer bewegen, zal de kans op gezondheidsklachten verkleinen en het prestatievermogen op peil blijven of verbeteren. Zo heeft onderzoek uitgewezen dat de score op de 12-minutenloop kan verbeteren met 20 tot 25 meter per procent vet dat men kwijtraakt. Het is van belang om ook na het bereiken van het streefgewicht de gezondere leefstijl vol te houden. Hiervoor kan de militair naast een diëtiste een beroep doen op andere gezondheidsdeskundigen, zoals de onderdeelarts en de LO&Sport.

Blessures

Blessures kunnen de lichaamssamenstelling negatief beïnvloeden. Omdat de lichamelijke activiteit bij blessures vaak afneemt, moet de energie-inname ook naar beneden worden bijgesteld. Kortom: gezond en gevarieerd blijven eten, maar gewoon wat minder.

Meten van lichaamssamenstelling

Lichaamsgewicht is een indicatie van lichaamssamenstelling, maar zegt niet alles. Zo zullen militairen die breedgeschouderd zijn en veel spiermassa hebben relatief zwaar zijn. Dat hoeft echter niet te betekenen dat ze daarmee ook veel lichaamsvet hebben. Wie zijn hoeveelheid spiermassa (vetvrije massa) en lichaamsvet wil weten, kan een gezondheidsprofessional van het militaire gezondheidscentrum of een LO&Sportgroep vragen een meting van de lichaamssamenstelling te doen. Hiervoor zijn verschillende methoden.

8808 Vakgroep Diëtetiek Centraal Militair Hospitaal (CMH)

In het CMH kunt u voor voedings- en dieetadviezen terecht bij de vakgroep Voeding en Diëtetiek. Goede voeding draagt bij aan goede conditie en is ondersteunend bij de behandeling van ziekte. Een goede conditie kan het verdragen van de behandeling en het herstel positief beïnvloeden. Voeding speelt ook een rol bij het voorkomen en behandelen van een aantal chronische ziekten, zoals diabetes en hartfalen. Hier verzorgt men voeding- en dieetadviezen ten behoeve van alle militairen. Elke militair kan naar de diëtist gaan voor begeleiding, mits men een verwijzing heeft van de onderdeelarts of de medisch specialist.

Redenen voor doorverwijzing kunnen zijn:

- overgewicht en voorkomen van overgewicht door stoppen met roken of niet kunnen sporten in verband met een blessure
- algemene gezonde voedingsadviezen
- voeding bij sport
- voedingsadviezen voor, tijdens en na uitzending
- vaststellen van diabetes (type I en II)
- verhoogd cholesterolgehalte of dyslipidemie
- vermoeden van allergie of voedselintolerantie
- te hoge bloeddruk
- jicht (aangepaste voeding verlicht de klachten)
- maag -en darmklachten
- lever- en nierproblematiek.

Naast de werkzaamheden op het CMH verzorgen de diëtisten klinische lessen en geven zij op aanvraag op elke militaire locatie voorlichting over voeding en gerelateerde onderwerpen.

Sectie 9 Gezondheidszorg

8901

De organisatie en inrichting van de militaire gezondheidszorg wordt beheerd door de Defensie Gezondheidszorgorganisatie (DGO). [Intranetportaal DGO](#)

De militaire gezondheidszorg volgt de principes van geïntegreerde gezondheidszorg, wat betekent dat huisartsen, bedrijfsartsen en andere zorgverleners samenwerken in een medisch zorgteam (MZT). Medische zorgteams werken binnen de gezondheidscentra.

De toegankelijkheid en beschikbaarheid van de militaire gezondheidszorg is als volgt gegarandeerd:

- gezondheidscentra, tandheelkundige centra en poliklinieken zijn op werkdagen tijdens gangbare kantooruren geopend
- klinische zorg is 24/7 beschikbaar.

Als u een bezoek wilt of moet brengen aan een arts of tandarts moet u tijdig voor aanvang van het spreekuur (ziekenrapport) een afspraak maken. De openingstijden van het gezondheidscentrum kunt u vinden in de kazerneorder/locatieorder.

De militair is verplicht een afspraak te maken:

- na terugkeer van ziek thuis
- na terugkeer uit een ziekenhuis
- indien hij meent op medische gronden geen of in verminderde mate dienst te kunnen doen.

8902 Immunisaties

Het preventiebeleid rond militairen kent vele aspecten. Van oudsher zijn de risico's op infectieziekten een belangrijk aandachtspunt. Het preventiebeleid richt zich op het wegnemen of verminderen van gezondheidsrisico's. Dit kan onder meer door vaccinaties. Militairen worden op basis van de Wet immunisatie militairen (WIM) door middel van verplichte vaccinaties tegen specifieke infectieziekten beschermd. Vaccinatie is een betrouwbare preventiemethode.

Sectie 10 Personeelszorginstanties

81001 Inleiding

Hoewel de juiste omgang met elkaar bij Defensie hoog in het vaandel staat, kan het toch voorkomen dat er problemen ontstaan en u die met iemand wilt delen. Hiervoor kunt u terecht bij de personeelszorginstanties van Defensie. In grote lijnen zijn er drie organisatieniveaus die personeelszorg tot hun takenpakket hebben:

- de Centrale Organisatie (CO) van het Ministerie van Defensie, waar het beleid en de randvoorwaarden voor de uitvoering van het personeelszorgbeleid bij de krijgsmachtdelen wordt ontwikkeld;
- de verschillende personeelsdiensten van de krijgsmachtdelen die de commandanten en hun personeelsdiensten ondersteunen met aanvullende randvoorwaarden en richtlijnen, en er zorg voor dragen dat het vastgestelde beleid kan worden uitgevoerd;
- de commandanten, ondersteund door de personeelsdiensten, die primair verantwoordelijk zijn voor de daadwerkelijke personeelszorg binnen hun eenheid.

Tijdens werkzaamheden kunnen zich verschillende soorten problemen voordoen, zowel ethisch als op andere gebieden. Problemen op het gebied van alcohol, drugs, gokken, (seksueel) geweld, intimidatie of extremisme kunnen altijd worden besproken met de onderdeelarts, een geestelijk verzorger of een bedrijfsmaatschappelijk werker.

Bij crisissituaties of acute nood kunt u 24/7 contact opnemen met de Hulpverleningslijn Defensie (0900-415555). Via dit telefoonnummer is een medewerker van het Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW) bereikbaar om uw verhaal aan te horen en u met raad en daad terzijde te staan. Uw problemen worden bij alle hieronder

beschreven hulpinstanties uiteraard zeer vertrouwelijk behandeld. Ook tijdens oefeningen en operationele inzet kunt u een beroep doen op de personeelszorginstanties van Defensie.

81002 Dienstencentrum Bedrijfsmaatschappelijk Werk (DC BMW)

Het DC BMW is de organisatie voor bedrijfsmaatschappelijk werk binnen Defensie. Tot de taak van het DC BMW behoren onder meer:

- zorg voor personeel en thuisfront bij uitzendingen
- berichtgeving aan relaties
- 24-uurs bereikbaarheid van de hulpverlening
- hulpverlening en dienstverlening bij sociale vraagstukken.

Voor al deze zorgtaken kan de militair terecht bij de bedrijfsmaatschappelijk werker van het onderdeel. Deze is bereikbaar tijdens de spreekuren via het onderdeel of telefonisch via het betreffende regiokantoor van het DC BMW. ([Intranetportaal DC BMW](#))

81003 Militaire Gezondheidszorg

Algemeen

De militaire gezondheidszorg is belast met het treffen van maatregelen op geneeskundig gebied met als doel de gezondheidstoestand van het personeel te beschermen, in stand te houden en te bevorderen. Daarnaast moet de militaire gezondheidszorg maatregelen nemen gericht op het herstel van de gezondheidstoestand bij ziekten, verwondingen en/of gebreken. Daartoe is per onderdeel of (dicht) bij elke kazerne een gezondheidscentrum aanwezig, waar een arts werkzaam is die spreekuur houdt.

Binnen een medisch zorgteam (MZT) werkt een (of meerdere) Verantwoordelijk Militair Arts(en) (VMA). De VMA is het eerste aanspreekpunt voor de eerstelijns geneeskundige zorg aan de militairen. Deze gezondheidscentra maken deel uit van het Eerstelijns Gezondheidszorgbedrijf (EGB). ([Intranetportaal EGB](#))

CMH

Het CMH is de tweedelijnsgezondheidszorginstelling van Defensie, die gericht is op de inzetbaarheid van de militair. Het verzorgt keuringen en draagt bij aan de fysieke en mentale voorbereiding op een missie in oorlogsgebied. Het zorgt voor gegarandeerde opvangcapaciteit. Maar vooral is het CMH een kleinschalig en goed geoutilleerd ziekenhuis, waar specialistische zorg wordt verleend. Op die manier draagt het CMH bij aan de inzetbaarheid van de krijgsmacht.

Arbeidsomstandigheden spreekuur en PMO

Voor een spreekuur over arbeidsomstandigheden en preventief medische onderzoeken (PMO) kunt u terecht bij het Coördinatiecentrum Expertise Arbeidsomstandigheden en Gezondheid (CEAG). Naast deze eerstelijns hulpverleners bestaat de militaire gezondheidszorg ook uit medisch specialisten die voornamelijk werkzaam zijn in het Centraal Militair Hospitaal (CMH) in Utrecht. Alleen de militaire arts of de bedrijfsarts kan doorverwijzen naar deze medisch specialisten. ([Intranet portaal CEAG](#))

Tandheelkundige zorg

Het Defensiebeleid op het gebied van tandheelkundige zorg wijkt in een aantal opzichten af van de civiel gebruikelijke tandheelkundige zorg. Om de uitzendbaarheid van de militair te waarborgen worden speciale eisen aan de gebitsstoestand van militairen gesteld.

Periodieke controles: zoals gebruikelijk ondergaat de militair regelmatig een gebitscontrole. Dit periodieke preventieve onderzoek is hetzelfde als bij de civiele tandarts, alleen nu uitgevoerd door een tandarts bij Defensie.

Bij een reguliere controle kijkt de tandarts naar de toestand van het gebit op dat moment. Als het nodig is zal de tandarts ook aanwijzingen geven over de juiste manier om het gebit te onderhouden en hoe problemen in de toekomst te voorkomen. Jarenlange internationale ervaring van de militaire tandheelkunde leert dat er tijdens operationele inzet veel problemen ontstaan als gevolg van tandheelkundige klachten. Die leiden vaak tot verminderde inzetbaarheid en uitval van de militair. Dat dit zeker tijdens operationele inzet ongewenst is, zal duidelijk zijn. Om tandheelkundige problemen tijdens operationele inzet te minimaliseren is een protocol voor *dental fitness* opgesteld.

Dentalfitnessprotocol: de dentalfitnessclassificatie is een standaard die door de NAVO is ontwikkeld. Het is een tandheelkundige risicoinventarisatie die aangeeft in welke mate een militair kans loopt op tandheelkundige problemen gedurende het jaar volgend op de vaststelling van de dental fitness. De dental fitness heeft een geldigheid van een jaar. U heeft overigens bij de dentalfitnessbepaling zelf een belangrijke verantwoordelijkheid: u dient in de eerste plaats zelf in de gaten houden of u nog een geldige dentalfitnessverklaring heeft en zo nodig zelf tijdig een afspraak te maken met de tandarts van uw onderdeel.

81004 Dienst Geestelijke Verzorging (DGV)

De DGV verzorgt kerkdiensten, GV-lessen en GV-conferenties die door iedereen bijgewoond kunnen worden. Militairen kunnen voor advies en begeleiding voor problemen van militaire en persoonlijke aard in een vertrouwensrelatie terecht bij de geestelijk verzorgers van het onderdeel. Er kan een beroep worden gedaan op rooms-katholieke, protestantse, humanistische en joodse geestelijk verzorgers. Ook kan een beroep worden gedaan op een pandit (voor hindoes), imam (voor moslims) of Boeddhistisch geestelijk verzorger. Hulp kan gevraagd worden via het GV-bureau (indien op de kazerne aanwezig, tijdens de diensturen); in noodgevallen is de GV-er van dienst te bereiken buiten de diensturen via de calamiteitentelefoon GV 0800-57777777. ([Intranetportaal DGV](#))

81005 Sociaal Medisch Team (SMT)

Dit overlegorgaan adviseert de commandant in zijn rol als werkgever en heeft de volgende vaste leden: de eenheidscommandant; de P&O-adviseur en/of hoofd operationele personeelszaken en de eerstelijns hulpverleners: de bedrijfsmaatschappelijk werker van het DC BMW; de geestelijk verzorgers van het onderdeel; de onderdeelsarts; en de bedrijfsarts. In het SMT-overleg streeft men naar het onderling coördineren van de hulpverlening. Eventueel volgt verwijzing naar tweedelijns hulpverlening (bijvoorbeeld een psycholoog van de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg). De problemen van een militair worden alleen in het SMT-overleg besproken wanneer die daar toestemming voor heeft gegeven.

81006 Militaire Geestelijke Gezondheidszorg

De Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) zet zich in voor optimale geestelijke gezondheid van actief dienende militairen en veteranen. De MGGZ doet dit door psychische problemen te voorkomen en op tijd te signaleren, en door het behandelen en/of draaglijk maken van de gevolgen van psychosociale problematiek en psychische stoornissen. Doel is dat militairen optimaal kunnen functioneren, zowel privé als op het werk, en na de dienstbetrekking hun weg kunnen vinden in de maatschappij.

Kennis en onderzoek

Het kenniscentrum van de MGGZ bevordert de kwaliteit van de zorg door kennis en ervaring te bundelen en beschikbaar te stellen. Daarnaast initieert de MGGZ, met een eigen wetenschappelijke onderzoeksgroep, een bijdrage aan toegepast of fundamenteel wetenschappelijk onderzoek op het gebied van geestelijke gezondheidszorg. Dit doet de MGGZ in nauwe samenwerking met academische en andere kennis- en onderzoekscentra.

Beleid

De MGGZ ontwikkelt richtlijnen, protocollen en zorgprogramma's. Ook geeft de MGGZ beleidsadviezen op het gebied van de militaire geestelijke gezondheidszorg en georganiseerde hulpverlening aan veteranen met uitzendinggerelateerde problematiek.

Verwijzing

Aanmelding voor de MGGZ gebeurt via de militaire huisarts. ([Intranetportaal MGGZ](#))

81007 Centrale Vertrouwenspersoon (nu nog per Defensieonderdeel)

Per Defensieonderdeel is een vertrouwenspersoon aangesteld voor militairen en burger-ambtenaren. Deze dient als vangnet voor al het personeel dat binnen de formele procedures (bijvoorbeeld commandant of hoofd personeelszaken) de problematiek niet kwijt kan of wil. De vertrouwenspersoon bevordert, begeleidt en bemiddelt bij het zoeken naar oplossingen bij persoonlijke problemen van welke aard dan ook. Ook voor melding of bemiddeling in geval van seksuele intimidatie kan men terecht bij de vertrouwenspersoon. Deze kan zorgen voor begeleiding tijdens de aangifte, bemiddeling bij het onderdeel of, indien het voorgaande niet gewenst is, fungeren als luisterend oor. De vertrouwenspersoon onderneemt alleen actie(s) met toestemming van en in overleg met degene die een probleem heeft. Bij veel eenheden is ook een lokale vertrouwenspersoon werkzaam. Meldingen worden zeer vertrouwelijk behandeld. ([Intranetportaal Integriteit Defensie](#)).

Sectie 11 **Rechtspositionele bepalingen gezondheidszorg**

81101 Inleiding

De Stichting Ziektekostenverzekering Krijgsmacht (SZVK) is belast met de uitvoering van de verzekering en heeft de inhoudelijke werkzaamheden ondergebracht bij een ziektekostenverzekeraar. Dat betekent dat militairen daar feitelijk zijn verzekerd en daar als verzekerde zijn ingeschreven. Voor een beroepsmilitair in werkelijke dienst is het Gezondheidscentrum de instantie die de geneeskundige zorg verleent. Militairen ontvangen daarvoor geen rekening.

Als de zorg wordt verleend door een andere zorgverlener, ontvangt de militair een rekening die wordt betaald door de ziektekostenverzekeraar, mits er aan de voorwaarden die de verzekeringspolis stelt is voldaan. In geval van twijfel kan vooraf contact worden opgenomen met de ziektekostenverzekeraar.

81102 Ziek thuis (zie [IK 2-50](#))

De militair die thuis of elders zijn vrije tijd doorbrengt en ziek is moet zich aan de ziekmeldingsprocedure houden. Men is ziek indien men geheel of gedeeltelijk verhinderd is om dienst te verrichten en niet in staat is tijdig naar zijn onderdeel terug te keren (zie ook de [Regeling ziek- en herstelmelding Defensiepersoneel](#)).

In dat geval:

- stel uw directe chef of een aangewezen functionaris in kennis (bij voorkeur telefonisch), binnen anderhalf uur nadat de dienst had moeten worden aangevangen
- verschaft uw directe chef of aangewezen functionaris de volgende informatie:
 - het adres waarop u verblijft en het telefoonnummer waaronder u bereikbaar bent
 - de reden van uw afwezigheid
 - de vermoedelijke duur van uw afwezigheid
 - stand van zaken betreffende de (voortgang) van uw werkzaamheden
- zorg ervoor dat u in persoon de eerste twee werkdagen van het ziekteverzuim van 09.00 tot 17.00 uur bereikbaar bent; daarna geldt deze verplichting tussen 09.00 en 10.00 uur.

Het niet opvolgen van deze procedure levert een schending van een dienstvoorschrift op en kan bovendien tot gevolg hebben dat u als ongeoorloofd afwezig wordt aangemerkt.

De dienst moet weer hervat worden zodra u zich daartoe in staat acht of daartoe opdracht krijgt van de bedrijfsarts. Militairen kunnen op verzoek van hun commandant aan een geneeskundig onderzoek worden onderworpen. De militair moet zich bij ziekte houden aan de voorschriften van de behandelend arts. De militair is niet verplicht in te stemmen met heelkundige ingrepen of andere kunstbewerkingen (uitspraak HMG 9 juni 1959, MRT 1960).

81103 Bescherming van de gezondheid

Militairen zijn verplicht de voorgeschreven maatregelen voor de bescherming van hun gezondheid en die van hun collega's in acht te nemen. Als zij in contact geweest zijn met personen die aan besmettelijke ziekten lijden, moeten zij dat melden bij de onderdeelarts.

Militairen kunnen verplicht aan een periodiek geneeskundig of tandheelkundig onderzoek worden onderworpen. Dit onderzoek vindt in ieder geval plaats als een militair bij zijn werk bijzondere risico's voor zijn gezondheid loopt of wanneer zijn werk dat nodig maakt (bijvoorbeeld bij werk in keukens). Bij toelating tot een opleiding, plaatsing in een bepaalde functie of bij bepaalde onderdelen of bij het beëindigen van de werkelijke dienst kan eveneens een geneeskundig of tandheelkundig onderzoek plaatsvinden. Zo'n incidenteel onderzoek kan, indien de dienstvervulling van een militair daar aanleiding toe geeft, ook op verzoek van de commandant plaatsvinden.

Vrijstelling van diensten

Bij ziekte kunnen militairen geheel of gedeeltelijk worden vrijgesteld van werkzaamheden en/of diensten. Ook kan hen in zo'n geval ander passend worden opgedragen.

81104 Geneeskundig onderzoek

Een militair krijgt in voorkomend geval schriftelijk bericht van een voorgenomen incidenteel geneeskundig of tandheelkundig onderzoek, en is in dat geval verplicht daar medewerking aan te verlenen. De uitslag van een onderzoek wordt schriftelijk meegedeeld. Als de militair zich niet met die uitslag kan verenigen, kan hij daartegen binnen zes weken bedenkingen kenbaar maken bij de commandant operationeel commando. Wanneer de bedenkingen niet direct gegrond worden geacht, wordt binnen zes weken na ontvangst van de bedenkingen een hernieuwd geneeskundig of tandheelkundig onderzoek ingesteld. Ook de uitslag daarvan wordt schriftelijk meegedeeld. De militair in werkelijke dienst, van wie op goede gronden wordt vermoed dat hij blijvend ongeschikt is voor het vervullen van dienst, kan worden onderworpen aan een geneeskundig onderzoek.

Keuringen

Bedrijfsgeneeskundig onderzoek: kan door de bedrijfsarts worden aangevraagd wanneer de militair door een ziekte of afwijking zijn werk niet kan uitoefenen.

Individueel geneeskundig onderzoek: een militair die twijfelt aan zijn gezondheid kan een individueel geneeskundig onderzoek aanvragen. Hiervoor is geen doorverwijzing nodig. Een individueel onderzoek kan ook worden uitgevoerd wanneer de militair zich niet kan vinden in de resultaten van het bedrijfsgeneeskundig onderzoek.

81105 Arbeidsongeschikt na dienstverlating
([MP 31-101, 1210](#); artikel 120 e.v. en [MP 31-110, 1220](#))

De gewezen militair die wegens een ziekte of gebrek, ontstaan voor het tijdstip van ingang van zijn ontslag, nadien nog ongeschikt is voor het verrichten van naar aard en omvang soortgelijke arbeid als die welke als militair werd verricht, heeft onder voorwaarden voor bepaalde tijd gedurende die ongeschiktheid aanspraak op de laatst genoten bezoldiging. Onder omstandigheden geldt ditzelfde voor militairen die na hun ontslag ongeschikt zijn geworden.

De gewezen militair die na afloop van die bepaalde tijd nog steeds arbeidsongeschikt is, kan een beroep doen op de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA).

81106 Overlijden ([MP 31-101, 1210](#); artikel 125 en [MP 31-400, 1100](#))

Bij overlijden van een militair die om reden van dienst buiten Nederland verblijf hield, hebben de naaste betrekkingen aanspraak op een vergoeding van de kosten van het naar Nederland overbrengen van het stoffelijk overschot en een tegemoetkoming in de kosten van de lijkbezorging.

Wanneer een militair overlijdt, wordt een bedrag uitgekeerd dat gelijk is aan driemaal het bedrag van de bezoldiging per maand. Is er geen weduwe, dan wordt dat bedrag uitgekeerd ten behoeve van de kinderen waarvoor een aanspraak op kinderbijslag bestaat. Zijn die er ook niet, dan gaat het bedrag naar een naaste verwante voor wie de overledene bijdroeg in de kosten van levensonderhoud. Laat de overledene ook zulke betrekkingen niet na, dan kan het geld worden gebruikt ter bestrijding van de kosten van de laatste ziekte en de begrafenis of crematie.

81107 Ongevallen ([MP 31-109, 1150](#))

Van elk ongeval dat een militair tijdens de uitoefening van de dienst is overkomen, moet zo spoedig mogelijk een melding voorval in Peoplesoft (conform [Aanwijzing SG 005](#)) en een proces-verbaal van ongeval worden opgemaakt. De militair die daartoe in staat is, moet het hem overkomen ongeval melden aan zijn commandant. Van ongevallen buiten dienst kan een proces-verbaal van ongeval op verzoek van de militair worden opgemaakt.

Het opmaken van een proces-verbaal van ongeval is van groot belang voor het eventueel toekennen van een geldelijke vergoeding ingevolge van de Kaderwet militaire pensioenen. In het proces-verbaal van ongeval komen aan de orde:

- de persoonsgegevens van de betrokkenen
- de verklaring of het gebeurde een dienstverrichting is geweest of niet
- de schuldvraag
- getuigenverklaringen
- geneeskundige verklaringen
- een toegevoegde verklaring van de commandant.

Dienstongevallen

De regeling rond dienstongevallen is complex. Heel algemeen kan worden gesteld dat ongevallen die verband houden met dienstuitoefening kunnen worden aangemerkt als

dienstongeval. Ongevallen die gebeurd zijn buiten de dienstuitoefening zijn slechts bij uitzondering aan te merken als dienstongeval. Zo wordt het woon-werkverkeer van beroepsmilitairen niet als dienstverrichting aangemerkt, tenzij er een directe relatie aantoonbaar is met een bepaalde dienstverrichting. In ieder geval is aan te raden altijd een proces-verbaal van ongeval op te maken. Er gelden strenge criteria voordat een ongeval als dienstongeval kan worden aangemerkt. Bij de beoordeling wordt in het bijzonder ook gelet op eventueel verwijtbaar gedrag van de betrokkene. In geval van grove schuld van de betrokkene kan namelijk niet meer worden gesproken van een dienstongeval. Bij onachtzaamheid van de betrokkene is dit nog wel mogelijk. In ieder geval heeft de militair recht op medische behandeling voor de tijd dat hij in dienst is.

Hoofdstuk 9 Materieelbeheer en Onderhoud

Sectie 1 Algemeen

De Landmacht is een professionele organisatie waarin over de gehele wereld verspreid mensen hun werk doen. Zij doen dit werk met het aan hen toevertrouwde materieel. Hiervoor is naast goed opgeleid en getraind personeel ook kwalitatief goed materieel noodzakelijk. Om met het juiste materieel, in de juiste aantallen en een goede gebruiksgereedheid te kunnen werken, ligt er een belangrijke taak bij iedere militair en burgermedewerker. Als er spullen ontbreken of defect zijn, heeft dat direct consequenties voor de uit te voeren taken. Daarom is goed materieelbeheer en onderhoud onontbeerlijk.

Sectie 2 Materieelbeheer

9201

Iedere militair en burgermedewerker krijgt materieel waarvoor hij zelf verantwoordelijk is. Denk aan de PGU en het persoonlijk wapen. Naast deze persoonlijke uitrusting is er meestal ook materieel om, als eenheid, bepaalde taken en opdrachten uit te kunnen voeren. We noemen het materieelpakket een *Force Element* (FE). De commandant van een FE is, als inventarishouder van dat FE, verantwoordelijk voor het daarin geplaatste materieel. Meerdere van die FE's vormen een eenheid met daarboven een hogere commandant. Het materieel van de eenheid wordt administratief beheerd door de inventarisbeheerder van de eenheid.

Hoe wordt het toebedeelde materieel op compleetheid gecontroleerd? Om inzicht te krijgen in uw materieel, bijvoorbeeld soort en aantallen, dient u te beschikken over de onderstaande brondocumenten.

- Overzichtlijst uit SAP: hierop staat het materieel vermeld dat is toegewezen aan een FE. Aan veel artikelen zijn publicaties zoals detaillijsten (DL) verbonden; deze zijn benodigd om te controleren of het (vaak complexe) materieel compleet is. Ook moeten de bijbehorende kenmerken zoals serienummers, kentekens of wapenummers etc. bij u bekend zijn.
- Tijdelijke bruikleenbewijzen (zoals If 14605): in deze documenten is omschreven wat tijdelijk is verstrekt of ontvangen als dit van toepassing is. U moet altijd weten waar het door u uitgeleende materieel is.
- Overzicht Overige Artikelen (alleen binnen CLAS): deze optionele lijst geeft aan welke artikelen die niet in het beheer zijn opgenomen in het FE aanwezig moeten zijn. Deze lijst is daarom niet afkomstig uit SAP.

- Kledinglijst: hierop staan de artikelen vermeld die door het KPU-bedrijf aan u verstrekt zijn. Uw kledinglijst vindt u in uw persoonlijke omgeving van de KPU-webwinkel. Vragen hierover kunnen in eerste instantie worden gesteld aan de medewerkers van de distributiegroep (binnen CLAS).
- Persoonlijke wapens worden altijd vanuit de wapenkamer verstrekt middels een wapeninruilkaartje (lf 16108) of een bruikleenbewijs (bijv. lf 14605).

9202 Wanneer tellen?

Er bestaan verschillende soorten tellingen. Deze zijn nodig om te controleren of het materieel compleet is zodat u uw opdrachten kunt blijven uitvoeren.

- Er wordt altijd geteld bij een functieoverdracht. Als u uw functie overdraagt, of u heeft een nieuwe functie gekregen, moet er geteld worden. Als u geen opvolger heeft, moet uw commandant of leidinggevende iemand aanwijzen die het materieel tijdelijk van u overneemt.
- De opgedragen periodieke tellingen staan vermeld in het jaarrooster van uw eenheid.
- Daarnaast zijn er incidentele tellingen. Deze vinden plaats na een activiteit zoals een oefening of een gebeurtenis (zoals een inbraak) en zijn ter beoordeling van de commandant of leidinggevende.

9203 Voorbereiding en uitvoering van de telling

- Controleer tijdig voor aanvang telling of de bijbehorende artikeldocumentatie van het FE aanwezig is. Als u hiermee voor het eerst wordt geconfronteerd, zult u advies moeten inwinnen bij uw leidinggevende of commandant omdat een aantal documentatiesystemen worden gereorganiseerd.
- Op basis van de verkregen lijsten controleert u het materieel dat aanwezig is op compleetheid volgens de detaillijst of stukslijst, op bruikbaarheid en of het voorzien is van het juiste kenmerk. Kijk ook gelijk naar eventueel aanwezige houdbaarheidsdata en keuringskenmerken.
- Onderbevindingen (vermissing) en overbevindingen moeten worden gerapporteerd bij uw leidinggevende of commandant. Hiervoor wordt het VRA (Lf 15333) gebruikt. Hierop vermeldt u ook het resultaat van uw onderzoek naar de oorzaak van de vermissing of overbevinding. De VRA-procedure staat beschreven in bijlage C van het [VS 2-4000](#). Afhankelijk van de aard van de onder- of overbevinding kan de commandant een nader onderzoek gelasten.
-

Sectie 3 Onderhoud

9301

De gebruiker is de belangrijkste schakel in het onderhoudsproces. Hij bewaakt de technische staat van het materieel en neemt zelf initiatief door storingen te melden. Kennis over het onderhoud en tijd voor een goede uitvoering van het onderhoud zijn daarbij onontbeerlijk. Daarom is het noodzakelijk om gebruikers te koppelen aan bepaalde typen en kenmerken van het materieel, omdat verantwoordelijkheidsgevoel voor eigen spullen nu eenmaal een belangrijke factor is. Onderhoud moet op de juiste manier worden uitgevoerd.

Ondersteunende informatie en benodigde documentatie staat beschreven in alinea 8304. Het werken met onderhoudsmiddelen (bijvoorbeeld wapenolie) en bedrijfsstoffen (bijvoorbeeld brandstof) kan gevaar opleveren voor de gezondheid. Informatie over het gebruik van deze middelen is terug te vinden op het Algemene Veiligheid Informatieblad (AVIB). Verder staat op het AVIB informatie voor hulpverleners als er een voorval plaats vindt met een bedrijfsstof of onderhoudsmiddel. Neem het AVIB altijd mee naar het gezondheidscentrum.

Het dragen van sieraden en het herkenningsplaatje is bij onderhoudswerkzaamheden verboden. Gebruik van de voorgeschreven persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM) zoals handschoenen en veiligheidsbril voorkomt letsel en is daarom verplicht.

9302 Verantwoordelijkheden

Organic Level Maintenance (OLM)

De gebruiker is verantwoordelijk voor:

- het zorgvuldig omgaan met het toegewezen materieel
- het op peil houden en vergroten van de gebruikers- en onderhoudskennis van het toegewezen materieel
- het compleet en in goede technische staat houden van het toegewezen materieel
- het deelnemen aan onderhouds- en kennisopbouwperiodes (lessen of workshops)
- het correct uitvoeren van gebruikersonderhoud
- het op tijd aanbieden voor een preventieve onderhoudsbeurt
- het inschakelen van de Diagnose Advies en Assistentiegroep (DAAgp) / Onderhoud Diagnose Bergingsgroep (ODBgp) bij defecten die niet zelf te herstellen zijn.

9303 Taken (wat)

Wat hoort de gebruiker te doen:

- preventief onderhoud voor, tijdens en na gebruik uitvoeren
- eenvoudig periodiek preventief onderhoud uitvoeren
- eenvoudige herstellingen uitvoeren
- eenvoudige Battle Damage Repair (BDR) uitvoeren.

9304 Werkzaamheden (hoe en wanneer)

Preventief onderhoud voor, tijdens en na gebruik

- De gebruiker doet dit dagelijks aan de hand van de beschikbare documentatie zoals de Instructiekaart (IK), de Onderhoudskaart (OK), de Smeerkaart (SK), de Technische Handleiding (TH) en het instructieboekje, en weet door kennis en ervaring welke punten aandacht nodig hebben. Begeleiding door en advies van eigen kaderleden en de DAA-/ODBgp dragen hierin bij. Geleidelijk wordt de gebruiker meer bedreven in het uitvoeren van onderhoud en dat levert tijdswinst op.
- Met onderhoud vóór het gebruik wordt de gebruiksgereedheid vastgesteld. Door onderhoud tijdens het gebruik uit te voeren wordt de gebruiksgereedheid gecontroleerd en bij onderhoud na het gebruik wordt het uitrustingsstuk gereedgemaakt voor een volgend gebruik.
- Verder ziet de gebruiker of door het gebruik storingen of gebreken zijn ontstaan. Ook worden deze bij opslag of stilstand voorkomen (bijvoorbeeld: luiken sluiten, dekzeilen plaatsen, opslagverwarming / droge lucht aansluiten). De gebruiker noteert de bijzonderheden in het logboek materieel ([LF 15406 geconstateerde fouten en gebreken](#)) en meldt dit aan zijn leidinggevende en aan de DAA-/ODBgp. De gebruiker houdt bij wanneer het uitrustingsstuk hoort te worden aangeboden voor een onderhoudsbeurt en zal het uitrustingsstuk aanbieden bij de DAA-/ODBgp op jaarbasis of kilometerstand c.q. urenstand.

Eenvoudig periodiek preventief onderhoud uitvoeren

- Hierbij komen materieelbeheer en -onderhoud kenmerkend samen. Voordat de gebruiker dit onderhoud uitvoert, is telling van het materieel nodig. Daarvoor is het compleet beschikbaar hebben van een up-to-date documentatiepakket een voorwaarde. Controleer dit dus eerst. De gebruiker voert een inspectie uit met vaste tijdsintervallen, onafhankelijk van het gebruik, en na intensief gebruik, bijvoorbeeld een actie (een oefening of operationele inzet).
- De onderhoudsintervallen staan beschreven in de documentatie IK/OK/TH en op de Inspectie Werkkaart (IWK). Niet al het onderhoud hoeft maandelijks uitgevoerd te worden; teveel onderhoud kan tot onnodige schade leiden.
- De 1 IWK vertelt wat er moet gebeuren, de 1 TH vertelt hoe het moet gebeuren. De gebruiker draagt de altijd volledig opgemaakte 1 IWK over aan zijn leidinggevende. Na steekproefsgewijze controle draagt de leidinggevende de 1 IWK over aan de DAA-/ODBgp. Na controle en verwerking door de DAA-/ODBgp gaat de 1 IWK terug naar de gebruiker, zodat deze de nog openstaande eersteonderhoudsniveaupunten (OLM) kan afwerken. De IWK wordt opgeslagen bij de DAA-/ODBgp tot de volgende is opgemaakt. Door deze inspectieprocedure onderkent de gebruiker storingen en worden ook mogelijke storingen voorkomen. Dit kan in een geplande onderhoudsperiode plaatsvinden, maar ook op ad-hocbasis. Let op: een uitrustingsstuk (systeem) bevat meestal meerdere DLn/IWKn van de diverse subsystemen. IJkingen en keuringen vallen ook onder periodiek preventief onderhoud.

Eenvoudige herstellingen uitvoeren

- In de 1 TH staat welke kleine herstellingen de gebruiker mag uitvoeren. Het hiervoor benodigde materiaal en gereedschap, dat in de DL staat, maakt deel uit van de voertuiguitrusting of het uitrustingspakket.
- De tijdsduur van de reparatie bedraagt minder dan een uur.
- Het materiaal c.q. de reservedelen zijn ook verkrijgbaar bij de DAA-/ODBgp of via de direct leidinggevende.
- Het is raadzaam eenvoudige herstellingen na afloop te laten controleren door de DAA-/ODBgp.

Eenvoudige BDR uitvoeren

- Hiervoor geldt hetzelfde als bij eenvoudige herstellingen, met het verschil dat het meestal om geïmproviseerde reparaties gaat die veelal worden uitgevoerd onder operationele omstandigheden. Omdat door gehaaste en geïmproviseerde omstandigheden gevaar voor de veiligheid kan ontstaan, hoort BDR altijd gemeld te worden in het logboek materieel ([LF 16295 technische specificatiekaart](#)) aan de leidinggevende en aan de DAA-/ODBgp.
- Een aantal typen voertuigen beschikken over een BDR-kit voor gebruikers.

Hoofdstuk 10 Materieelherkenning

Sectie 1 Algemeen

Inleiding

Dit hoofdstuk is bedoeld om enig inzicht te geven in wat bij materieelherkenning belangrijk is, en is derhalve verre van volledig. Voor meer informatie kunt u terecht op de [sharepoint-pagina van Bureau Materieelherkenning van het DIVI](#).

Materieelherkenning is het herkennen en identificeren van militair materieel door gebruik te maken van kenmerken die het materieel eigen zijn. Het doel is te kunnen vaststellen of de zich in het terrein en/of het luchtruim bevindende voertuigen of vliegtuigen wel of niet tot de eigen troepen moeten worden gerekend. Dit kan gebeuren door het vaststellen van:

- de nationaliteit
- het soort
- het type
- het gedrag van het voertuig of vliegtuig.

Goede herkenning biedt de mogelijkheid om:

- recente en gedetailleerde gegevens over partijen te krijgen
- eigen troepen te alarmeren of te waarschuwen
- het vuren op eigen troepen te voorkomen
- vijandelijke grond- en/of luchtdoelen zo effectief mogelijk te bestrijden
- vijandelijk personeel buiten gevecht te stellen of als krijgsgevangene af te voeren.
-

Sectie 2 Voertuigherkenning

10201

Militaire voertuigen zijn ingedeeld conform het CFE-verdrag (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe), waarin de benamingen en definities van de verschillende items zijn omschreven.

De categorieën zijn:

- Battle Tank (BT)
- Armoured Infantry Fighting Vehicle (AIFV)
- Armoured Car (AC), Armoured Personnel Carrier (APC)
- Heavy Armament Combat Vehicle (HACV)
- (Armoured) Engineer Vehicle ((A)EV)
- (Armoured) Vehicle Laying Bridge ((A)VLB)
- (Armoured) Recovery Vehicle ((A)RV)
- Artillery (Art), Towed Artillery
- Self-Propelled Gun (SPG)
- Multiple Launch Rocket System (MLRS)
- Air Defence Artillery (AD), Towed Air Defence Artillery
- Self-Propelled Anti-Aircraft Gun (SPAAG)
- Reconnaissance Vehicle (RV).

10202 Afbeeldingen

Battle Tank (BT)

Definitie:

- zwaar gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- voorzien van een 360 graden draaibare toren
- hoofdbewapening voor vlakbaanvuur met een kaliber van 75mm of meer
- onbeladen gewicht groter dan 16,5 ton
- bedoeld voor het uitschakelen van gepantserde doelen
- bruikbaar voor het uitschakelen van bijvoorbeeld gebouwen of vuurbases
- niet ontworpen en ingericht voor het vervoeren van infanterie.



Figuur 9-1: T-72



Figuur 9-2: B1 Centauro

Armoured Infantry Fighting Vehicle (AIFV)

Definitie:

- gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- hoofdbewapening voor vlakbaanvuur met een kaliber van 20 mm of meer
- kan voorzien zijn van een antitanklanceerinrichting
- ontworpen en ingericht voor het vervoer van infanterie
- infanterie kan vanuit het voertuig vuur uitbrengen.



Figuur 9-3: BMP-1



Figuur 9-4: VBM Freccia

Armoured Personnel Carrier (APC)

Definitie:

- gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- hoofdbewapening voor vlakbaanvuur met een kaliber van minder dan 20 mm
- ontworpen en ingericht voor het vervoer van infanterie.



Figuur 9-5: AAVP7



Figuur 9-6: Bushmaster

Heavy Armament Combat Vehicle (HACV)

Definitie:

- gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- hoofdbewapening voor vlakbaanvuur met een kaliber van 75 mm of meer
- onbeladen gewicht groter dan 6 ton
- valt niet onder de definitie van een MBT, AIFV of APC.



Figuur 9-7: 2S25 SPRUT SD



Figuur 9-8: AMX-10RC

(Armoured) Engineer Vehicle ((A)EV)

Definitie:

- (on)gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- ontworpen en ingericht voor het uitvoeren van genietaken.
-



Figuur 9-9: Leopard 1 AEV DACHS



Figuur 9-10: M3 Alligator

(Armoured) Vehicle Laying Bridge ((A)VLB)

Definitie:

- (on)gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- zichzelf voortbewegend pantservoertuig of vrachtwagen dat een brug kan vervoeren en met behulp van ingebouwd mechanisme een brug kan plaatsen en wegnemen.



Figuur 9-11: MT-55A



Figuur 9-12: Leguaan (brug)

(Armoured) Recovery Vehicle (ARV)

Definitie:

- (on)gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- bergingsvoertuig dat door eenheden van de Technische Dienst (TD) wordt gebruikt om gevechtseenheden te ondersteunen.



Figuur 9-13: Leopard 2 ARV



Figuur 9-14: BREM-K

Artillery (ART)

Definitie:

- (on)gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- geeft ondersteuning aan eigen eenheden door het bestrijden van grandoelen door middel van steil- of krombaanvuur.



Figuur 9-15: 2S3 (SPG)



Figuur 9-16: Caesar (SPG)



Figuur 9-17: D-30 (Towed)



Figuur 9-18: BM-21 (MLRS)

Air Defence (AD)

Definitie:

- (on)gepantserd
- indien een voertuig, terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- *Man Portable Air Defence*-systemen (MANPAD) (draagbaar)
- systeem dat als hoofdtaak vliegtuigen en helikopters bestrijdt met kanonnen en/of raketten.



Figuur 9-19: 2S6M Tunguska (SPAAG)



Figuur 9-20: Fennek SWP



Figuur 9-21: ZU-23-2 (Towed)



Figuur 9-22: ZPU-4 (Towed)



Figuur 9-23: SA-16 Gimlet (Manpad)

Reconnaissance Vehicle (RV)

Definitie:

- (on)gepantserd
- terreinvaardig door middel van rups- of luchtbanden
- ontworpen en ingericht voor het uitvoeren van verkenningstaken.



Figuur 9-24: Wiesel 1 MK



Figuur 9-25: BRDM-2

Armoured Car (AC)

Definitie:

- gepantserd
- terreinvaardig door middel van luchtbanden
- ontworpen en ingericht voor het zo veilig mogelijk verplaatsen van personeel en of materieel in verschillende taken.



Figuur 9-26: Eagle 4



Figuur 9-27: LMV (Iveco)

10203 Herkenningpunten

Voor een snelle en systematische herkenning en rapportage van (gepantserde) voertuigen wordt het WHAT-principe gehanteerd: *Wheels, Hull, Armament, Turret*. Specifieke kenmerken worden met Links en Rechts gemeld alsof u zelf de bestuurder van het voertuig bent.

- **Wheels** Onderstel
- **Hull** Romp
- **Armament** Bewapening
- **Turret** Toren

Rechts



Links

Wheels (onderstel)²

Het loopwerk kan worden onderverdeeld in:

- luchtbanden, wielen en assen
- rupsbanden (tracks):
 - Christie-loopwerk
 - verbeterd Christie-loopwerk
- luchtbanden, wielen en assen.
-



Figuur 9-28: HMMW 2 assen, 4x4 wielen (rechterzijde)

² Het is belangrijk om op details te letten, zoals: grote of kleine loopwielen, aandrijving voor of achter, tussenruimtes tussen de loopwielen, spaakmotief of dicht, bloemvormig of glad.

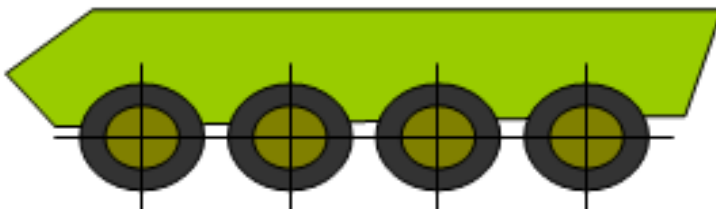


Figuur 9-29: BTR-152 3 assen, 6x6 wielen (rechterzijde)



Figuur 9-30: BTR-80 4 assen, 8x8 wielen (linkerzijde)

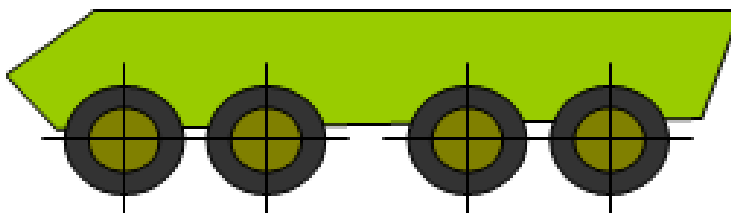
Groepering van de wielen / loopwielen:



Figuur 9-31: 4 assen, 8x8 wielen met gelijke tussenruimte



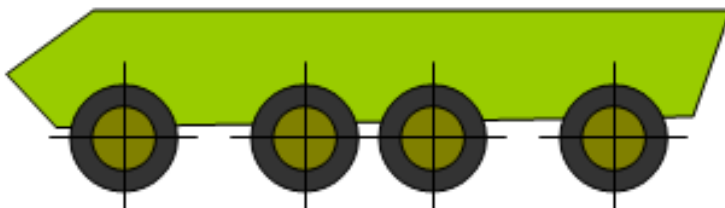
Figuur 9-32: XC-360P Rosomak



Figuur 9-33: 4 assen, 8x8 wielen, tussenruimte tussen wiel 2 en 3



Figuur 9-34: BTR-80

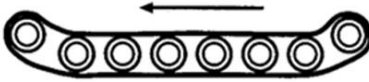


*Figuur 9-35: 4 assen, 8x8 wielen,
tussenruimte tussen wiel 1 en 2 en wiel 3 en 4*

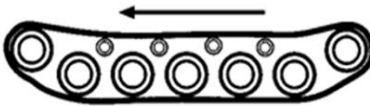


Figuur 9-36: T-80B

Rupsbanden (tracks), 2 soorten:



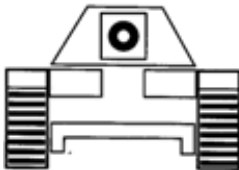
*Figuur 9-37: Christie-loopwerk;
rupsband (track) loopt direct over de bovenzijde van de loopwielen*



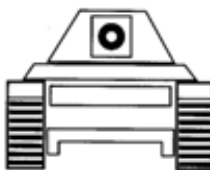
*Figuur 9-38: verbeterd Christie-loopwerk;
rupsband (track) wordt aan de bovenzijde geleid over toprollers*

Hull (romp)

- Plaatsing van de romp ten opzichte van het loopwerk:



tussengebouwd



gedeeltelijk overgebouwd



overgebouwd

- Vorm van de romp:



Figuur 9-39: PRP-4 scherpe neus



Figuur 9-40: MT-LBu stompe neus



Figuur 9-41: MT-LB lage hull (romp)



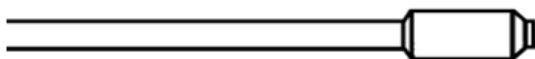
Figuur 9-42: MT-LB6MA gladde, rechte achterzijde



Figuur 9-43: R-156 BTR schuin aflopende achterzijde

Armament (bewapening)

- Kijk naar specifieke kenmerken van de bewapening.



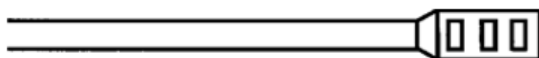
Schietbuis met rookafzuiger aan de monding



Schietbuis met midden geplaatste gas/rookafzuiger



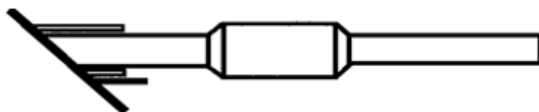
Schietbuis met isolatiemantels en gas/rookafzuiger



Schietbuis met mondingsrem



Schietbuis met combinatie van gas/rookafzuiger en mondingsrem



Verdikking van de kamer van de schietbuis bij de toren/opbouw, gecombineerd met een rem- en voortbrenginrichting en een pantserschield

Figuur 9-44: kenmerken van bewapening voertuigen

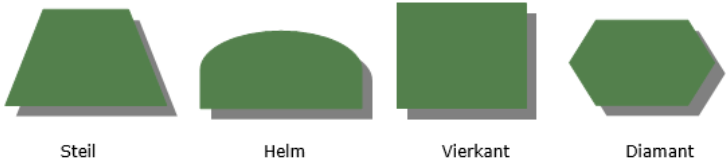
De grootte en vorm van de bewapening kan helpen bij het identificeren van het voertuig.



*Figuur 9-45 (links): BMP-1 kort dik 73mm-kanon;
figuur 9-46 (rechts): BMP-2 lang dun 30mm-kanon*

Turret (toren)

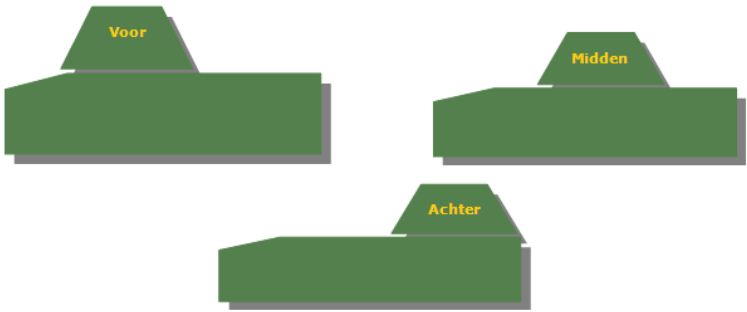
De vorm en plaats van de toren kan helpen bij het identificeren van het voertuig.
Vooraanzicht van de turret (toren):



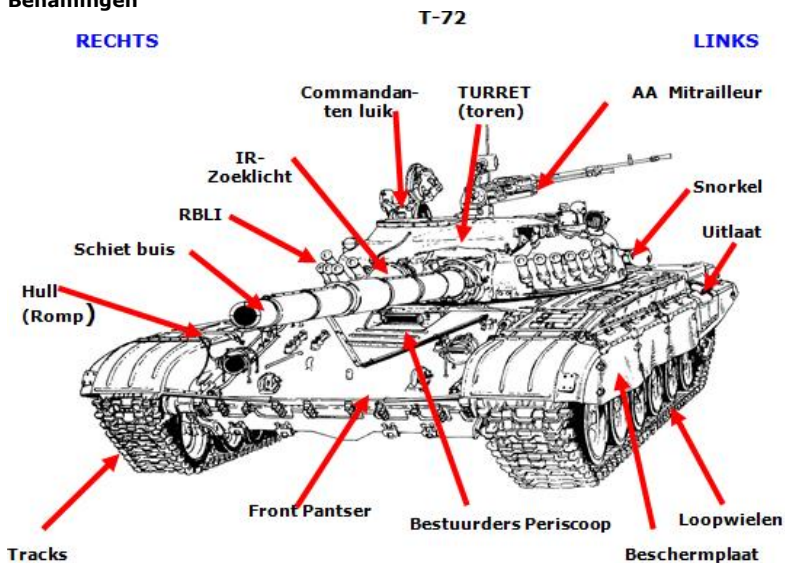
Zijaanzicht van de turret (toren):



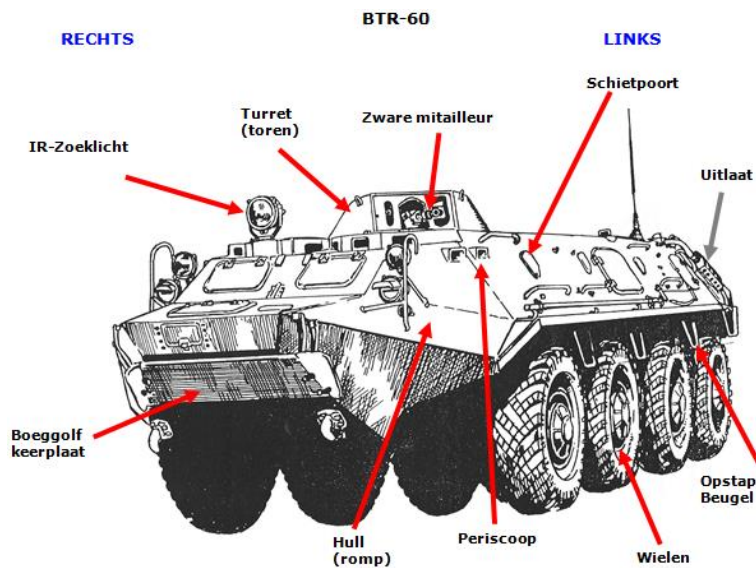
Locatie van de turret (toren):



Benamingen



Figuur 9-47: benamingen T-72



Figuur 9-48: benamingen BTR-60

Sectie 3 **Vliegtuigherkenning**

10301

Inleiding

Om vijandelijke vliegtuigen en helikopters op doeltreffende wijze te kunnen bestrijden, moet de militair in staat zijn om zowel eigen als vijandelijke toestellen te herkennen. Elektronische herkenningssystemen (Identificatie Vriend-Vijand, afgekort IFF) hebben beperkingen. Ook hebben niet alle eenheden, laat staan individuele militairen, de beschikking over zulke systemen. Daarom is visuele herkenning noodzakelijk. Dit hoofdstuk is bedoeld als naslagwerk voor personeel belast met de luchtnabijbeveiliging en het bedienen van luchtnabijbeveiligingswapens. In dit deel wordt de nadruk gelegd op het herkennen van UAV's en helikopters. Voor het herkennen van vliegtuigen zie [HB 44-04 Vliegtuigherkenning](#).

Doel van herkenning

Vliegtuigherkenning is essentieel voor het bedienend personeel van luchtverdedigings-systemen en luchtnabijbeveiligingswapens, omdat de visuele herkenning van vliegtuigen vaak een voorwaarde is voor het mogen bestrijden. Daarnaast is vliegtuigherkenning van groot belang voor waarnemers die de activiteiten van de waargenomen vliegtuigen moeten verwerken in hun rapportage. Het inzetten van waarnemers in het kader van luchtnabijbeveiliging is alleen zinvol als ze op ruime afstand (enkele kilometers) van de eenheid worden geplaatst. Indeling vliegtuigen:

- | | |
|---------------------------------|-------------------------------|
| • toestellen met vaste vleugels | <i>fixed wing</i> |
| • helikopters | <i>rotary wing</i> |
| • onbemande toestellen | remote pilote aerial systems. |

Het bestrijden van fixed-wingvliegtuigen met luchtnabijbeveiligingswapens heeft weinig effect, gezien de snelheid van deze vliegtuigen en de daardoor beperkte reactietijd. Bovendien zou het bestrijden van fixed-wingvliegtuigen tot gevolg kunnen hebben dat de eenheid haar locatie verradt en aangevallen wordt, terwijl ze niet zou zijn opgemerkt als het vuur niet geopend was. Indien een eenheid duidelijk rechtstreeks door fixed-wingvliegtuigen wordt aangevallen, geldt het recht van zelfverdediging.

10302 Remote pilote aerial systems (RPAS)

Indeling RPAS

- *drones*: onbemande vliegtuigen die een voorgeprogrammeerde route vliegen
- *remotely piloted vehicles* (RPV's): onbemande vliegtuigen die een voorgeprogrammeerde route vliegen, maar tijdens de vlucht kunnen worden bijgestuurd
- *unmanned combat aerial vehicles* (UCAV's): onbemande bewapende vliegtuigen.

Voor wat betreft UAV's kan volstaan worden met het vaststellen of het een UAV betreft. Bovendien is het, gezien de dreiging die hiervan uitgaat, mogelijk dat UAV's niet bestreden mogen worden. Redenen hiervoor zijn de mogelijke taakstellingen van de huidige UAV's:

- verkenning: bij bestrijding geeft u in ieder geval de eigen positie prijs
- verzadiging: goedkope UAV's kunnen gebruikt worden om de luchtverdediging van de tegenstander te verzadigen om zo een tekort aan munitie te veroorzaken.



Figuur 9-49: Predator met Hellfire-raket

De operationele inzet van bewapende UAV's door Nederland laat, bij het verschijnen van dit handboek, nog enkele jaren op zich wachten. Indien eigen UAV's boven ons gebied worden ingezet, wordt dit vooraf bekendgesteld.

10303 Helikopters

Indeling helikopters

Onder gevechtshelikopter wordt verstaan: een bewapende helikopter die is uitgerust voor het aanvalen van doelen of het verrichten van andere militaire taken. Gevechtshelikopters worden onderverdeeld in aanvals- en gevechtsondersteunende helikopters:

- **aanvalshelikopter:** een helikopter uitgerust met geleide antitankwapens, lucht-grondwapens of lucht-luchtwapens en een geïntegreerd vuurleidings- en richtsysteem voor deze wapens;
- **gevechtsondersteunende helikopter:** een gevechtshelikopter die niet voldoet aan de definitie van een aanvalshelikopter, maar is uitgerust met diverse zelfverdedigingswapens zoals machinegeweren, kanonnen en ongeleide raketten, bommen of clusterbommen, of is uitgerust voor het verrichten van andere militaire taken ter daadwerkelijke ondersteuning van het gevecht. Ook worden hieronder verstaan transporthelikopters, die van (lichte) bewapening kunnen zijn voorzien.

Het herkennen van helikopters:

Voor de visuele herkenning is geen eensluidende regel vast te stellen. Wat voor de één een markant punt is, hoeft dat voor een ander niet te zijn. Belangrijk is dat de herkenningssystemen systematisch gebruikt worden en dat alleen herkenningssystemen gebruikt worden die relevant zijn. Zo kan het al of niet aanwezig zijn van bewapening verwarrend zijn en bovendien kan de bewapening per missie verschillen. Bewapening is dus geen absoluut herkenningssysteem, maar wel een factor van invloed. Bij visuele herkenning is van belang dat een helikopter onder verschillende hoeken te zien kan zijn, wat het noodzakelijk maakt vanuit verschillende hoeken minimaal één herkenningssysteem te hanteren. Verder moet herkenning op grote afstand kunnen plaatsvinden en zijn details dan vaak niet goed zichtbaar. Er moet dus gebruik worden gemaakt van de contouren van de helikopter.

Herkenningssystemen

Voor een snelle en systematische herkenning en rapportage van helikopters wordt het HURT-principe gehanteerd: *Hull, Undercarriage, Rotor, Tail*. Specifieke kenmerken worden met Links en Rechts gemeld vanuit de pilootenpositie.

- | | |
|------------------------|--|
| • Hull | Romp, cockpit en motoren |
| • Undercarriage | Onderstel |
| • Rotor | Draaiende vleugel |
| • Tail | Staart, stabilo, kielvlak en staartrotor |

Een helikopter is gewoonlijk opgebouwd uit bovenstaande hoofdonderdelen. Elke helikopter heeft een romp en een motor. Om te kunnen vliegen is ook een vleugel noodzakelijk. Bij

helikopters heet dat een rotor, wat eigenlijk een draaiende vleugel is; vandaar de aanduiding *rotary wing*. Om te voorkomen dat een helikopter tegengesteld aan de draairichting van de rotor gaat rondtollen, is vaak een staartrotor aangebracht. Nieuwe technologie maakt het mogelijk deze achterwege te laten; in plaats van een staartrotor wordt dan gebruikgemaakt van kleine uitstroomopeningen achter in de staartboom, waaruit uitlaatgassen controleerbaar naar buiten kunnen stromen. Verder beschikt een helikopter over een onderstel dat meestal niet intrekbaar is.



Figuur 9-50: MI-26 Halo, hoofdonderdelen

De romp

De romp maakt over het algemeen duidelijk wat de functie van de helikopter is. Een kleine, smalle romp betekent veelal dat er sprake is van een gevechtshelikopter, terwijl een grote, brede romp aangeeft dat het om een transporthelikopter gaat. Ook kan gekeken worden naar de overgang van de romp naar de staartboom.



Figuur 9-51 (links): NH-90, romp en staartboom zijn duidelijk te onderscheiden; figuur 9-52 (rechts): UH-60 Black Hawk, romp en staartboom gaan geleidelijk in elkaar over



Figuur 9-53 (CH-47 Chinook): geen staartboom

Aan de romp kan een vleugel worden gemonteerd. Deze kan verschillende functies hebben: bijvoorbeeld het draagvermogen (*lift*) vergroten of dienst doen voor het meenemen van wapens of extra brandstoftanks. Voor herkenning kan dit verwarrend zijn (de ene keer met vleugel, de andere keer zonder). Bij gevechtshelikopters is deze (wapen)vleugel niet standaard.

De motoren

Kijk voor de herkenning ook naar het soort motor, het aantal en de plaats. Vrijwel alle moderne helikopters zijn voorzien van straalmotoren. Het aantal motoren en uitlaten is moeilijk vast te stellen omdat deze meestal boven op de romp zitten en zijn ingebouwd. Ook zijn de uitlaten niet altijd duidelijk zichtbaar. Als een duidelijk herkenningspunt blijft dus over de plaats van de motor.



*Figuur 9-54 (links): motor ingebouwd voor hoofddrotor;
figuur 9-55 (rechts): motor ingebouwd onder hoofddrotor*



*Figuur 9-56 (links): motor open achter hoofddrotor;
figuur 9-57 (rechts): motor tegen zijkant romp*

Het onderstel

Helikopters hebben in het algemeen een vast onderstel. Indien het onderstel intrekbaar is - wat slechts bij hoge uitzondering voorkomt - helpt dit bij de herkenning wanneer het onderstel is ingeklapt. Het onderstel kan in veel variaties voorkomen: wielen, buizenframe, ski's of drijvers.



*Figuur 9-58 (links): buizenframe;
figuur 9-59 (midden): wielen (2 voor, 1 achter);
figuur 9-60 (rechts): wielen (1 voor, 2 achter)*

De rotor

Naast de hoofdrotor, die voor het draagvermogen en de voorwaartse beweging zorgt, is een tweede rotor noodzakelijk om de contrarotatie tegen te gaan. Deze kan op verschillende manieren zijn aangebracht.



*Figuur 9-61 (links): hoofdrotor met staartrotor in staartboom;
figuur 9-62 (rechts): hoofdrotor met uitstroomopeningen*



*Figuur 9-63 (links): twee hoofdrotors achter elkaar;
figuur 9-64 (rechts): twee hoofdrotors boven elkaar*



Figuur 9-65: twee hoofdrotors naast elkaar die gekanteld kunnen worden zodat ze dienst doen als propellermotoren (contraroterend)

Verder kan markant zijn of de rotor hoog boven de romp uitsteekt of dicht op de romp is geplaatst. Bij sommige helikopters is de staartrotor ingebouwd.



*Figuur 9-66 (links): ingebouwde staartrotor;
figuur 9-67 (midden): rotor dicht op romp;
figuur 9-68 (rechts): rotor hoog boven romp*

De staartboom

Een helikopter zonder staartboom is een uitzondering en dus markant voor de herkenning. In de meeste gevallen is er wel een duidelijke staartboom zichtbaar en kunt u kijken naar de vormgeving. Meestal is achter aan de staartboom een omhooggerichte knik aanwezig, waar de staartrotor aan is bevestigd.



*Figuur 9-69 (links): open staartboom zonder knik;
figuur 9-70 (rechts): staartboom zonder knik*



*Figuur 9-71 (links): staartboom met knik;
figuur 9-72 (rechts): staartboom met knik zowel omhoog als omlaag gericht*

Verder is er aan de staartboom vaak een vleugeltje bevestigd dat dienst doet als stabilisator. De grootte, vorm en plaats kunt u voor herkenning gebruiken. In sommige gevallen zijn aan de uiteinden verticale vlakken geplaatst.



*Figuur 9-73 (links): enkel stabilo;
figuur 9-74 (midden): verticale en horizontale plankvormige stabilo;
figuur 9-75 (rechts): plankvormige stabilo*

Sectie 4 Afbeeldingen

Op de volgende bladzijden staan achtereenvolgens afbeeldingen en enkele belangrijke gegevens van de volgende helikopters:

- aanvalshelikopters:
 - AH-64 Apache
 - MI-24 Hind
- gevechtondersteunende helikopters:
 - SA-341 Gazelle
 - CH-47 Chinook
 - AS-532 Cougar
 - MI-8 Hip
 - CH-53 Stallion
 - UH-1 Iroquois.

Zie voor gedetailleerde beschrijvingen van helikopters [HB 44-04 Handboek Vliegtuigherkenning](#).

AH-64 Apache (aanvalshelikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - slank met platte onderkant
 - halfronde bovenkant met tandem cockpit
 - korte wapendragers in het midden van de romp
 - motor in lange rechthoekige dozen, hoog tegen de romp achter de cockpit met ronde luchtinlaat
- Onderstel
 - 2 enkele wielen voor, 1 wiel achter aan de staart
- Rotor
 - 4-bladig
 - mogelijk bol boven rotor
- Staartboom
 - lange staartboom onder uit de romp met knik
 - bestuurbare, horizontale stabilo achterzijde staart.

Opmerkingen

De AH-64 Apache is speciaal ontworpen om zowel 's nachts als overdag en onder alle weersomstandigheden te opereren. Naast een 30 mm *chain gun* beschikt het toestel over vier ophangpunten voor:

- *Hellfire* lasergeleide raketten (4 per ophangpunt)
- Rocket pods met 19 FFAR (Folding Fin Aerial Rocket), kaliber 2.75 inch
- *Stingerraketten* die aan de vleugeltips kunnen worden meegevoerd.

De AH-64D Longbow heeft een *Mast Mounted Radar System* (bol boven de hoofdrotor).

MI-24 Hind (aanvalshelikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - gestroomlijnd met trapsgewijze neus en kinkoepel
 - wapenvleugels in druilstand met 3 ophangpunten. 2 motoren naast elkaar met luchtinlaat
 - luchtinlaat ten behoeve van oliekoeling
 - uitlaat links en rechts
- Onderstel
 - intrekbare wielen
 - dubbel neuswiel
 - enkel wiel links en rechts achter aan romp
- Rotor
 - 5-bladig
- Staartboom
 - dikke staartboom met knik loopt vloeiend over vanuit de romp.

Opmerkingen

De cockpit en andere vitale delen van de MI-24 Hind zijn gepantserd. Onder de neus bevindt zich een koepel met daarin een 12,7 mm mitrailleur, elektro-optische sensoren en een radar. De wapenvleugels (voorzien van een grote verscheidenheid aan wapens) leveren tevens 25% van het liftvermogen. Uit de HIND-D zijn andere versies ontwikkeld, zoals de HIND-E, die is uitgerust met AT-6 Spiral ATGM's en een HUD (Head-Up Display) waarmee de gegevens voor de piloot op de voorruit wordt geprojecteerd.

SA-341 Gazelle (gevechtsondersteunende helikopter)



Herkenningsskenmerken

- Romp/motor
 - ronde romp met grote ramen
 - optiek links op de cockpit
 - 1 turbinemotor zichtbaar geplaatst op scheiding tussen romp en staartboom
- Onderstel
 - slede
- Rotor
 - 3-bladig
- Staartboom
 - staartrotor ingebouwd in staartboom
 - dunne aandrijfleiding op de staart.

Opmerkingen

De SA-341 Gazelle wordt ingezet voor diverse gevechtsondersteunende taken, waaronder verbindings, verkenningen, antitank en FAC (Forward Air Control). Er bestaan zeker elf versies van dit toestel, zowel voor militair als civiel gebruik.

CH-47 Chinook (gevechtsondersteunende helikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - geen staartboom
 - 2 motoren bevestigd aan de zijkanten van de achterste verhoging
 - brandstoftanks links en rechts als verdikking
- Onderstel
 - 2x2 wielen voor
 - 2x1 achter
- Rotor
 - 2 hoofdrotors op verhogingen op de romp.
- Staartboom
 - n.v.t.

Opmerkingen

De CH-47 Chinook wordt vooral gebruikt voor het transporteren van uitrustingsstukken, die zowel in de romp (via de laadklep) als onder de romp vervoerd kunnen worden. Het vrachtruim biedt plaats voor 33 volledig bepakte militairen. In het vrachtruim kunnen ook lichte voertuigen worden getransporteerd. Aan de onderzijde zitten 3 haken ten behoeve van externe ladingen.

AS-532 Cougar (gevechtsondersteunendhelikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - romp met wielbakken links en rechts
 - spitse neus
 - schuifdeur links en rechts
 - motoren bevestigd voor de hoofdrotor boven op de romp met ronde luchtinlaten beginnend achter de cockpit
- Onderstel
 - deels intrekbare wielen in wielkasten
- Rotor
 - 4-bladig met ijskap boven rotoras
- Staartboom
 - boven uit de romp met knik naar boven
 - horizontale stabilo links en staartrotor rechts
 - kielvlak achter onder de staart.

Opmerkingen

De AS-532 Cougar biedt plaats aan maximaal 20 militairen en wordt aangedreven door 2 turbinemotoren. Het toestel kan grote uitrustingsstukken onder de romp vervoeren. Van dit toestel zijn meerdere types in gebruik, zoals de AS 532U2 Eurocopter Cougar Mk II.

MI-8 Hip (gevechtsondersteunende helikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - grote coconvormige romp met ronde ramen
 - stompe neus
 - drie luchtinlaten voor motoren en oliekoeler
 - twee ronde uitlaatopeningen
- Onderstel
 - vaste wielen
 - dubbel neuswiel
 - 2 grote wielen die aan de romp bevestigd zijn door middel van een stangenstelsel
- Rotor
 - 5-bladig
- Staartboom
 - lange dunne staartboom vanuit bovenzijde romp met knik.

Opmerkingen

De MI-8 Hip biedt plaats aan maximaal 24 volledig bepakte militairen. Het toestel wordt voor uiteenlopende taken gebruikt, zoals mijnenleggen, elektronische oorlogsvoering, brandbestrijding en gewondentransport. Het toestel kan onder meer worden uitgerust met 128 x 57 mm rockets in 4 pods.

CH-53 Stallion (gevechtsondersteunende helikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - grote, bijna rechthoekige romp met verhoging waarop de hoofdrotor is geplaatst
 - grote motoren tegen de bovenkant van de romp geplaatst
- Onderstel
 - intrekbare wielen
- Rotor
 - 6-bladig
- Staartboom
 - korte dunne staartboom uit bovenzijde romp, met knik waaraan een vleugel (rechts) is bevestigd.

Opmerkingen

De CH-53 Stallion wordt ingezet voor diverse taken, waaronder vrachtvervoer. Het toestel is aan de achterzijde voorzien van een laadklep. Er bestaan meerdere types:

- CH-53E Super Stallion, met amfibische romp voor search and rescue
- MH-53E Sea Dragon, die wordt gebruikt als mijnenveger
- MH-53J en M (Pave Low) voor Special Operation Forces.

UH-1 Iroquois (Huey) (gevechtsondersteunende helikopter)



Herkenningskenmerken

- Romp/motor
 - rechthoekige romp met stompe, dichte neus
 - enkele ingebouwde of 2 motoren
- Onderstel
 - slede
- Rotor
 - hoog boven de romp geplaatste tweebladige hoofdrotor die een kenmerkend klappend geluid voortbrengt
- Staartboom
 - staartboom met knik die aan de onderzijde schuin omhoog loopt.

Opmerkingen

De UH-1 Iroquois (Huey) biedt plaats aan maximaal 14 bepakte militairen en wordt ook gebruikt voor het evacueren van gewonden. Van dit toestel bestaan varianten met 2 motoren en 4 rotorbladen. Kan bewapend worden met rocketpods en/of mitrailleurs.

Deze pagina is bewust leeg gelaten.

Hoofdstuk 11 Afkortingen

Voor alle afkortingen met dubbele betekenis geldt dat het van de context van de tekst afhangt welke ermee bedoeld wordt.

AA	Anti Aircraft (tegen luchtdoelen)
AC	Armoured Cars (gepantserde voertuigen)
AEV	Armoured Engineer Vehicle (gepantserd genievoertuig)
AFKO	Afkorting
AH	Attack Helicopter (aanvalshelikopter)
AIFV	Armoured Infantry Fighting Vehicle (pantserinfanterie-gevechtsvoertuig met organiek kanon van ten minste 20mm)
AMF	Amfibisch
APC	Armoured Personnel Carrier (gepantserd personeelsvoertuig met een organiek wapen met een kaliber minder dan 20mm)
ARBO	Arbeidsomstandigheden
ART	Artikel of Artillerie
ARV	Armoured Recovery Vehicle (gepantserd bergingsvoertuig)
AT	Avondtenue of Anti-Tank
ATP	Allied Tactical Publication
AVIB	Algemeen Veiligheids- en InformatieBlad
B&W	Burgemeester en Wethouders
BC	Brandcompartiment
BGU	Basisgevechtsuitrusting
Bijv.	Bijvoorbeeld
BT	Battle Tank (gevechtstank)
C-LAS	Commandant Landstrijdkrachten
C.q.	Casu Quo (in welk geval)
Ca.	Circa
CBRN	Chemisch, Biologisch, Radiologisch en Nucleair
CFE	Treaty on Conventional Armed Forces in Europe
Cfm.	Conform
CH	Cargo Helicopter (vrachthelikopter)

Cm	Centimeter
COAX	Coaxiaal geplaatste mitrailleur
DEC	Defensie ExpertiseCentrum
DT	Dagelijks Tenue
E.d.	En dergelijke
Enz.	Enzovoort
EOV	Elektronische Oorlogvoering
ERA	Explosive Reactive Armour (explosief reactief pantser)
Etc.	Et cetera
Evt.	Eventueel
FAC	Forward Air Control
FFAR	Folding Fin Aerial Rocket
FLIR	Forward-Looking Infra Red (een naar voren gericht infrarood zoek- en richtsysteem)
FW	Fixed-wing
GLT	Gelegenheidstenue
GNK	Geneeskundig
GSM	Global System for Mobile communications
GVT	Gevechtstenue
GZHC	Gezondheidscentrum
HACV	Heavy Armoured Combat Vehicle (zwaarbewapend gevechtsvoertuig)
HB	Handboek
HUD	Head-Up Display
HURT	Hull (romp, cockpit en motoren), Undercarriage (onderstel), Rotor (draaiende vleugel), Tail (staart, stabilo, kielvlak en staartrotor)
I.c.m.	In combinatie met
I.p.v.	In plaats van
ID	Identiteit
IFF	Identify Friend or Foe (systeem om eigen en vijandelijke vliegtuigen te herkennen)
IR	InfraRed

IVV	Identificatie Vriend Vijand
MANPAD	Man Portable Air Defence
MBT	Main Battle Tank
MLRS	Multiple Launch Rocket System (meervoudige raketwerper)
Nr.	Nummer
NSN	NATO Stock Number
PAH	Panzerabwehrhubschrauber
PGU	Persoonsgebonden uitrusting
Pt.	Punt
PvE	Programma van Eisen
RBLI	Rookbuslanceerinrichting
RPV	Remotely Piloted Vehicle
RV	Reconnaissance Vehicle (verkenningsvoertuig)
RW	Rotary Wing
TD	Technische Dienst
TV	Televisie
VS	Voorschrift
UAS	Unmanned Aerial System
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UCAV	Unmanned Combat Aerial Vehicle
UH	Utility Helicopter
WB	Warmtebeeld
WHAT	Wheels (onderstel), Hull (romp), Armament (bewapening), Turret (toren)
ZHKH	Zelfhulp & Kameradenhulp

